

10. zvezek

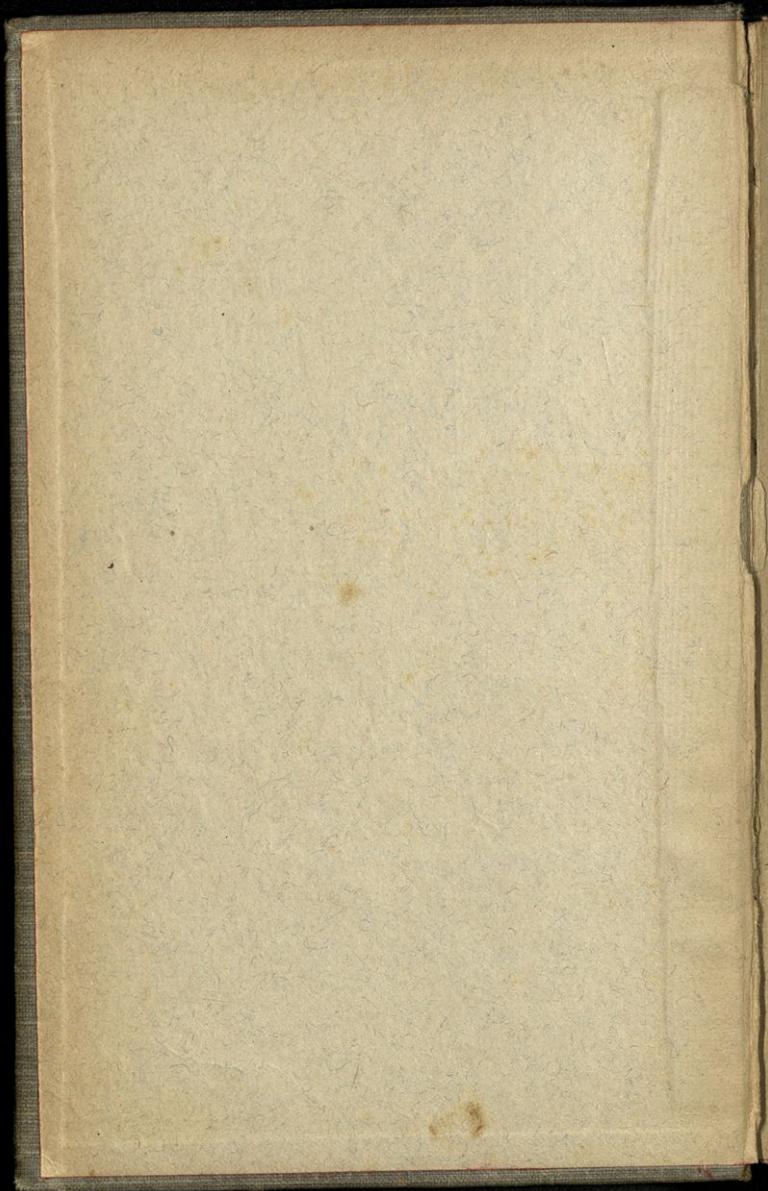
55893

10. 2.

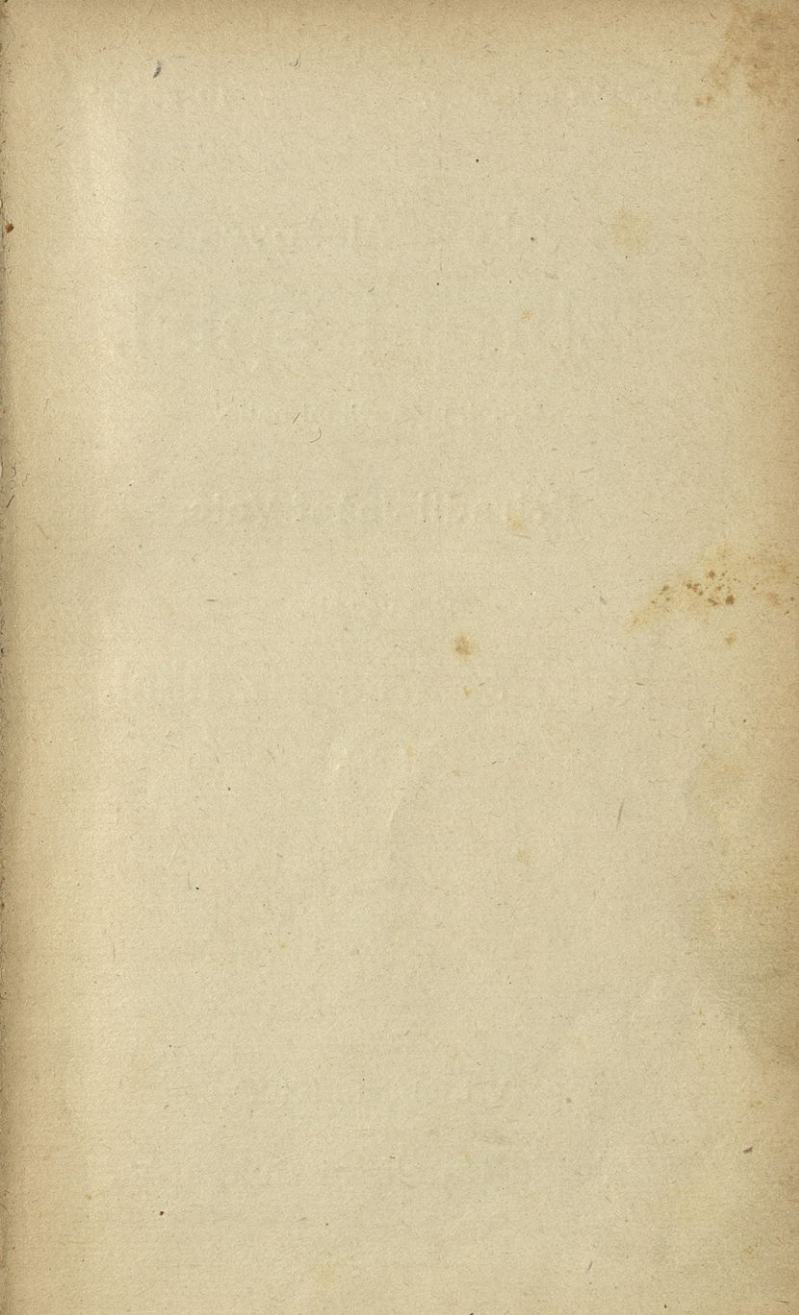

Ljudska knjižnica

Jakoba Alešovca
Zbrani spisi II.

Milane

Ljudska knjižnica.

10. zvezek.

Jakoba Alešovca
Izbrani spisi.

Drugi, popravljene natis.

Priredil Jožef Volc.

2. zvezek.

Kakó sem se jaz likal.

II. del.

V Ljubljani 1910.

Založila Katoliška Bukvarna.

Kakó sem se jaz likal.

Povest slovenskega trpina.

V pouk in zabavo napisal

Jakob Alešovec.

II. del.

6. V Ljubljano! — 7. Ljubljanska šola. —
8. Vse se zasuče drugače. — 9. Prva pot
po svetu. — 10. Razne zmešnjave.

Alešovec
hak

V Ljubljani 1910.

Založila Katoliška Bukvarna.

55893

IN = 030000 537

Založništvo si pridržuje vse pravice.

6. V Ljubljano!

Domá pri fari je bilo vse dobre volje, ko sem prišel tja s svojim vseskozi izvrstnim izpričevalom. Najbolj ponosen je bil pa učitelj, češ, če bi njemu ne bilo prišlo na misel, naj me poučuje v nemščini, pa bi bil jaz dobil v Kamniku najmanj trojko. Še celo debela farovška kuharica me je pritekla gledat in je rekla: „Če bi mu jaz ne bila dajala kruha opoldne, kadar je ostajal tukaj, bi bil zmrznil lakote, ne pa da je zdaj v Kamniku prvi.“

Gospod župnik, jako dobrotljiv in dobrovoljen mož, mi je pa dal brž goldinar. — „za počitnice“, je rekel. Gospod kaplan pa je vprašal očeta:

„Kaj bo pa zdaj s fantom? Škoda, da bi ostal doma, ko se je tako dobro obnesel. Mora v Ljubljano.“

„To so mi rekli že tudi patri v Kamniku,“ — odgovoré oče — „samo, kdo bo zanj špendal? Študent stane, in jaz ne morem.“

„Naj se fant uči tudi o počitnicah. Saj knjige za prvo šolo ima. Bomo že poizkusili, da ga kako spravimo v Ljubljano. Saj bo tako prišel večkrat sèm; mu bom že jaz povedal, kako in kaj. Nekaj mu boste pa že tudi vi mogli dati?“

„Seveda, saj ima srebra za kakih 20 gld., nekaj od premij, nekaj pa zasluženega.“

„To bo komaj za obleko! Tak, kakor je hodil po Kamniku, ne more hoditi po Ljubljani. Razen tega bo treba še marsikaj drugega.“ Tako nama je obrazložil gospod kaplan.

Od fare domov grede sva se menila z očetom o Ljubljani. Oče so to mesto bolje poznali kot jaz, ki sem bil le dvakrat ž njimi tam, ko so v „stari krami“ prodajali čevlje, jaz pa sem šel takrat nekoliko okoli, pa ne predaleč, da bi se ne bil izgubil. Najin razgovor pa vendar ni imel nobenega pravega uspeha, čeravno sem jaz rekel, da bi bil zadovoljen v Ljubljani, če bi le enkrat na dan imel kaj gorkega jesti.

„Da bi imel!“ — mi rekó oče — „ali kje imaš? Mati ti ne morejo nositi vsak dan, ker je predaleč, pa bi bilo že tudi vse mrzlo. Kruha bi ti že nosili; toda ob samem suhem kruhu pa tudi ne boš mogel živeti. Tudi je treba še denarja za obleko in za druge reči, pa kje ga bomo vzeli? Sami ga nimamo; k duhovnikom pa tudi ne moremo zmeraj hoditi. Saj veš, koliko so ti že dali, posebno gospod kaplan!“

To je bila res slaba tolažba zame, kajti v Ljubljano bi bil šel na vso moč rad. Zato sem zaupal več 'gospodu kaplanu kot očetu. Vsak dan sem nekoliko pregledaval knjige ter pisal to in ono. Brat pa, ki ga je učitelj že tudi jel v šoli učiti nemški — za kar so mu oče še nekaj plačevali — se ni prav nič obnesel. Zato so mu ob koncu leta rekli oče:

„Ti že nisi za študiranje. Brati in pisati znaš nekoliko. To je dosti. Učil se boš pa čevljarskega. Pozneje pa, če ne bo dela, boš šel pa služiti.“

Brat tega ni bil nič kaj vesel. Moral je potem sedeti na trinogatem stolu in vleči dreto, ko sem jaz prebiral knjige ali kaj pisal. Večkrat, če je prišlo kaj več dela, sem moral pa tudi jaz vzeti v roke šilo — „da ne pozabim tudi tega“, so rekli oče.

Ob nedeljah in praznikih po krščanskem nauku sva se pa hodila z očetom sprehajat po gozdu in dobravah. Nevoščljivi ljudje so naju gledali postrani, in večkrat sem slišal, kako se je kateri razhudil :

„Zdaj se že stari uči od mladega, kako je človeku lahko živeti brez dela.“

Proti večeru, če je bilo vreme, sem pravil svojim pred hišo Schmidove povesti. Kakor je navada po kmetih, se je pridružilo tem domačim zabavam večkrat mnogo vaščanov, ženskih in moških. Končno mnenje možakov o meni pa je bilo večjidel to:

„Če se fant ni drugega naučil v Kamniku kot to, škoda, da je bil tam. To vse skup ni nič. Mar naj bi bil pasel krave.“

Počitnice zame niso bile počitnice v pravem pomenu besede; tudi za mojega očeta ne. Neka dne dobim od gospoda kaplana list, na katerem je bilo zapisanih več hiš v Ljubljani, kjer se daje opoldne hrana študentom. Gospod

kaplan mi je rekel, naj greva z očetom v Ljubljano, zame prosit hrane. Vzela vsa s seboj moje šolsko izpričevalo pa ubožni list, katerega je gospod župnik — za izkazom o popolni revščini staršev — zabelil še z opombo, da jaz nikakor ne bi mogel študirati naprej, če ne dobim v mestu hrane vsaj za opoldne.

Šla sva torej z očetom v Ljubljano in poiskala vse na listku zapisane hiše. Toda kaj sva opravila? Nič, prav nič! Tu nama je prišla naproti ošabna krščenca, rekoč, da imajo že dosti „študentov na košti“; tam zopet kaka našopirjena gospa, ki ji je kmetič smrdel že oddaleč; v tretji hiši pa niso znali nič slovenski, a moja kamniška nemščina se ni obnesla nikjer. Nekateri so pa rekli, da kmetu ni treba študirati; naj orje in pase krave. Konec vsega je bil ta, da nisva dobila nikjer nič, in prav žalostna sva šla k „Figabirtu“, popit skledico juhe in prigriznit kos kruha.

To je bila silno žalostna pot iz Ljubljane nazaj! „Če ne bo drugače, boš moral iti pa h kakemu čevljarju v Ljubljano, ker doma te nobeden ne vzame v službo, in bi tudi preveč grdo ravnali s teboj.“ Po teh očetovih besedah mi je bilo neznano bridko, kakor da bi požiral nezrele drnjule. „Ne, doma pa že ne bom pri teh sirovih ljudeh, ki bi me nalašč še prav preganjali! Rajši grem po svetu, kamorkoli. Tako grdih ljudi ni nikjer kakor pri nas.“

Drugo jutro grem ves poparjen h gospodu kaplanu in mu sporočim vse, kako sva opravila

z očetom v Ljubljani. Povem mu tudi, kaj so oče rekli na to, in da jaz ne bom doma — rajši pobegnem drugam. Gospod kaplan se hudo zavzame, potem pa reče:

„Ne, ne, zdaj pa nalašč ne! Jaz grem sam jutri v Ljubljano; pusti mi tu svoje šolsko izpričevalo in ubožni list. Potoma nazaj iz Ljubljane se že oglasim v vaši hiši in mislim, da bo vse dobro.“

Jaz grem in povem to očetu. Seveda smo drugega dne željno pričakovali gospoda kaplana. Mati so že rekli, da ga ne bo, češ, da so to že naprej vedeli, — kar se proti večeru odpro vrata, in gospod kaplan vstopi z veselim nznanihom:

„Hrano ima fant opoldne po raznih hišah, ki so tu zapisane; samo stanovanje mu še dobite!“

Ob tem položi gospod na mizo listek, in ko se mu hočemo vsi zahvaliti, prijazno odmaje z roko in odide, rekši:

„Jaz sem storil, kar sem obljubil, nič drugega. Bog z vami!“

Pri nas je njegova novica vzbudila veliko veselje. Začeli smo sestavljati proračun za moje študiranje v Ljubljani. Mati so brž omenili, da meni ne bo zadosti, če bom jedel samo po enkrat na dan, in da se bom vendar težko učil, četudi mi bodo nosili kruha z doma. Oče so njih besede nekoliko odobraval, pa so vendar pristavili, češ, če se bom opoldne najedel do dobrega — in gospoda je zmeraj dobro — bom zjutraj in zvečer že prestal s kruhom in s tem,

kar mi bodo mati donašali vsak teden še drugega. To „drugo“ so bile suhe hruške in jabolčni krhlji; drugega tako ni bilo v našem hramu pozimi. To bi bilo torej že „pokrito“, da rabim zborničen izraz. Drugače pa je bilo z obleko.

„Fanta bo zeblo,“ — so rekli mati — „pozimi bo moral imeti kaj pod srajco ali pa nad njo. Tudi v čevljih bo kaj treba; sama slama ne bo zadosti, pa je v Ljubljani tudi dobil ne bo. Potlej mora imeti pa tudi več srajc in spodnjih hlač — in za to je treba platna, pa ga nimamo. Bom šla pa k Mici, ta ga bo že imela; Micka (sestrična moja) bo pa naredila srajce in spodnje hlače.“

„No, no, da ima le hrano opoldne; drugo bomo že dobili,“ — so pritrdili oče — „čevlje mu bom že jaz delal, in če se bo dobro učil, bo že še kaj dobil kje. Saj imajo dobre študente povsod radi. Samo za začetek imamo premalo denarja. Najmanj 30 goldinarjev bi morali imeti. Dvajset jih je v srebru, ti so fantovi; zdaj jih velja dobiti še deset.“

„No,“ — reko mati — „pet srebrnih dvajsetic imam pa jaz od takrat, ko sva se vzela. Dozdaj sem jih hranila; pa če je sila, naj gredo.“

„To ni dosti,“ — se oglasio oče — „moramo več zaslužiti. Zdaj je še čas. Jaz mislim, da gremo vsi štirje gobe brat: ti z Lovrencem po domačih gozdih, jaz in Jaka pa gor po gorenjskih. Tako vsi skup lahko zaslužimo po en goldinar na dan. Vsak drugi dan jih bom pa

jaz nesel v Ljubljano; vi trije jih boste pa brali naprej.“

In tako je obveljalo. Mati in brat sta brala gobe po domačih gozdih, jaz pa sem hodil z očetom više v brniške gozde. Do njih je bilo po dve uri hoda. Večkrat sva bila z očetom mokra od dežja ali od solnca; pa prinesla sva vselej domov polna koša — posebno še oče, ki so meni bolj prizanašali s težo. Razen nas je bilo ondi še polno drugih gobarjev, in veljalo je načelo: „Kdor prej pride, prej melje“. Zato je bila nevoščljivost med gobarji velika, in marsikako bridko besedo so morali slišati oče, češ da beró gobe za svojega fanta le za to, da mu ne bo treba delati.

Ta gobarska „obrotnja“ je vkljub obilni konkurenci vendarle nesla. Oče so prinesli vsak drugi dan iz Ljubljane dva goldinarja ali še več, nam trem pa še „štruco“ (belega kruha). Razen tega smo imeli mi doma iz starejših gob vsak dan po dvakrat gobovo kašo. Kaj je gobova kaša, ve le tisti, ki jo je že pokusil. Jaz jo cenim še zdaj na vso moč.

Nabiranje gob pa ni kar tako suhoparno delo, kakor si morda kdo misli. Ne, utegne biti celo mikavnejše kakor lov. Le misli si, prijatelj, da si v košatem gozdu, pod smrečjem, hrastovjem in bukovjem. Tam korakaš počasno, ozirajoč se na vse strani, in zagledaš čvrstega samca z lepim črnim klobukom, da se ti zasmeje srce, in si ga skoro ne upaš utrgati. Lep je tam — pustiš mu še nekoliko trenutkov po-

nosnega življenja, ker veš, da ni sam, ampak mora imeti še družico, celo njih več; in ne samo to — imeti mora še veliko rodovino. Zato postojiš pri njem, ogledaš si okolico in res: našel boš vse to, če ni bil pred tabo že kdo tu, ki je to ali ono pobral z neusmiljeno, sebično roko. Sežeš po tem in pobereš vse skup v cajno, morda le kak krasen mladič odide še tvojemu očesu. Tupatam najdeš tudi kakega starca, enega ali dva, morda njo in njega, katerima so mladiče pobrali že drugi, nju pa niso zapazili. Oba sta že vela — brcneš ju, in pokažeta se ti polna črvov — znamenje razpadanja. Na drugem kraju zopet najdeš „mlado kri“ brez varstva; ta ti sili v kupih iz zemlje, da mladi rod komaj prešteješ. Ozreš se in vidiš že rjave obrezke ali pa celo gnile mrličke; to ti je dokaz, da je bil tu že gobar — in ti, ki hočeš tu še kaj dobiti, boš pobral vse prejšnje obrezke in jih s svojimi obrezki vrgel kam v grmovje, da ne bodo tvojim naslednikom izdajali kraja. Tudi „mušnice“ boš vse pobral in jih zmetal kam drugam, ker blizu njih rastejo prave gobe. Le „kravjeke“ boš pustil pri miru, ker blizu njih pravi gobar ne išče dobrih gob. Najlepši „gobniki“ (nekateri jim pravijo tudi „jurčki“) rastejo pod borovjem in smrečjem; ti so lepo črni kakor žamet; pod listovim drevjem boš dobil le bolj blede, katerih gospoda ne ceni tako kakor prve.

Če je bil dober dan in ne preveč dežja, sva prihajala z očetom domov s polnima košema gob. Potem smo vse gobe pregledali, grde od-

brali, druge pa še enkrat skrbno otrebili, potem razložili po deskah — in zjutraj so jih oče rahlo zložili v koš in jih nesli zgodaj v Ljubljano. Ce jih je pa bilo mnogo, sta jih nesla z materjo oba; jaz in brat sva šla pa po druge v bližnje gozde.

Ta „gobna obrtnija“ pa ne trpi dolgo. Kvečemu kake tri tedne. Najboljša je jeseni proti koncu septembra in prvo polovico oktobra, če ni vreme presuho. Tisto leto je bilo pa ravno ugodno, in do sv. Mihela, ko je bilo meni treba iti v šolo, smo bili vsi zaslužili kakih petnajst goldinarjev. Medtem je bil naredil meni vaški krojač obleko iz starega zelenega fraka nekega barona, ki mi ga je bil podaril. Ta suknja je bila imenitna zato, ker je bila ob frakovih škricih izpopolnjena pač z zelenim, a od drugega zelo različnim suknom in se je torej že oddaleč poznalo, da je narejena po fraku. Ko sem jo nekoliko časa nosil, je bil razloček med starim suknom in onim, ki so ga prikupili oče, še večji. Staro blago je bilo dobro in stanovitno, novo zanič. Vendar sem bil ponosen na to, da sem nosil suknjo, v kateri je prej tičalo telo barona. Da sem mu bil hvaležen zanjo, se razume že samoobsebi.

Pred odhodom v Ljubljano sem se poslovil pri fari od obeh gospodov. Učitelj pa se je preselil medtem v Loko, ker se ni mogel privaditi ne on ljudi, ne ljudje njega. Zato mi ni bilo mogoče, da bi se bil poslovil tudi pri njem. Oba gospoda sta mi zopet obljubila podporo,

ako se bom tako pridno učil kakor v Kamniku. Potem sva jo pa mahnila z očetom proti Ljubljani — vsak nekaj svojih reči na hrbtu. Stanovanje sva dobila kmalu. Saj so prežale na starše z dijaki „študentovske matere“ ob vseh mitnicah. Tudi midva sva padla taki volkulji v pest. Nesla sva z njo mojo robo dol nekam k Sv. Florijanu. Tam sva jo pustila. Oče so rekli, da se greva zdaj najprej k direktorju zapisat. To se je zgodilo brez posebnih težav. Saj so imeli moj oče trde komolce.

Ravnatelj Nečasek je pogledal moje izpričevalo in krstni list (oče so mu pomolili tudi ubožni list, pa jim ga je dal nazaj), zapisal me, potem pa naju odpravil z besedami: „Naj pride fant jutri k preizkušnji!“

Od ravnatelja sva šla h katehetu Globočniku. Pravzaprav so hoteli oče, da greva k njemu najprej, a ona volkulja od Sv. Florijana je rekla očetu, da morava iti najprej k direktorju vpisat me, h katehetu pa ni treba hoditi. Po prvem nasvetu sva se ravnala, po drugem pa ne, ker sva imela tudi še pisemce od gospoda kaplana katehetu. Zato sva šla iz šole k njemu. Tam sva našla še mnogo drugih ljudi; vendar sva prišla na vrsto in oddala pismo. Gospod katehet Globočnik ga prebere, pogleda ostro mene, potem pa vpraša očeta:

„Ste mu že dobili stanovanje?“

„Imava že vse,“ — so odgovorili oče.

„Kje?“ — povpraša dalje gospod katehet — mene pa obide nekak strah.

„Doli pri Sv. Florijanu. Kako se ženska piše, nisem vprašal.“

„O, tam ne sme biti! Ima predaleč v šolo.“

„I, kje pa, ker nič ne vem?“

„Tukaj dol pojdiva naravnost po ulicah in vprašajta po Blumauerjevi hiši. Tam pojdiva po stopnicah gor in recita ženi, da sem vaju jaz poslal. Je poštena žena; tam bo dobro stanovanje za fanta.“

Oče se nato popraskajo za ušesi in rekó:

„I, kaj bo pa ona rekla, ko sva pri njej že vse pustila?“

„Storite, kakor hočete. Jaz ne pustim, da bi bil fant tam na stanovanju, razumete?“

To je bilo povedano dosti jasno. Greva torej in izprašava hišo in ženo. Bila je poštena kmetiška mati, ki je imela sama dva sina v šolah, enega v višjih, drugega v nižjih. Meni je bila takoj všeč, in tudi oče so se kmalu sporazumeli z njo.

Najhuje — seveda — naju je še čakalo: iti po mojo robo k oni ženski pri Sv. Florijanu. Vso pot sva študirala, kaj bi ji rekla, da dá mojo robo izlepa nazaj. Naposled rekó oče: „Ravni pot najboljši pot; le korajžo, kdo se bo bal bab!“

Prideva k ženski, ki mi že zato ni bila všeč, ker je bilo pri njej vse tako umazano; ona pa čez mero priliznjena in je nekako slabo govorila kranjski. Tudi sva zagledala nazaj prišedši okrog mize tropo mladih žensk, ki so pa brž smuknile v drugo sobo.

„No, sta že vse opravila?“ — naju vpraša. Ravno je pred pečjo nekaj ongovila.

„Vsega še ne,“ — odgovoré oče, — „le še fantovo robo vzameva, da jo neseva v njegovo stanovanje. Hvala, da ste jo shranili.“

„Kaj?“ — zareži ženska — „drugje bo stanoval? Jaz ne dam robe, ako ne plačate dva goldinarja are.“

„Saj se še nismo pogodili,“ — ugovarjajo oče — „torej greva lahko kamorkoli. Za to, da ste shranili najino robo, vam gre kvečemu pet krajcarjev. Gospod katehet so rekli, da pri vas fanta ne puste.“

Zdaj pa je začela baba ropotati in kleti na vse pretege. Oče pa, ki so zagledali mojo robo v kotu sobe, jo pobero in nalože, čeravno jih je babše ustavljalo. Ko hočeva iti iz hiše, nama zastavi pot; a oče, razjarjeni, kakor so bili, jo pahnejo vstran. Potem pa odideva, ne zmeneča se za njeno vpitje in zabavljanje.

Ko sva se toliko oddaljila, da je potihnil njen hrup, mi dajo oče mojo culo, v kateri je bil hlebec kruha in toliko jabolk, kolikor sem jih mogel naložiti doma. Zdaj se mi je zdela cula veliko lažja, in res sem pozneje, ko sem jo razvezal, videl, da je zmanjkalo pol hlebca kruha in skoro polovico jabolk. Oče so rekli, ko sem jim šele drugi pot povedal o tem: „Vidiš, gospod katehet so že vedeli, zakaj ne smeš biti tam. Ti ljudje bi ti bili snedli vse, kar bi ti bila midva, mati in jaz, prinesla z doma.“

Nova gospodinja pa je spravila mojo robo, a naročila očetu, naj pripeljejo še skrinjo, kakor jo ima vsak dijak. Oče obljubijo in hočejo domov — kar se spomnijo, da še nisva opravila vsega. Treba je bilo še pokazati mene dobrotnikom, ki so mi obljubili hrano. Poldan še ni bilo — torej le brž na pot!

Te poti pa ne bom popisoval. V semenišču, kjer sem bil za tri dni v tednu zapisan na kaplanovem listu, je šlo še gladko. Gospod vodja naju je vzprejel vljudno in poslal h kuharici, ki me je ogledala pa rekla: „No, naj le pride, kadar je njegov dan.“ Vse drugače je bilo pa po drugih hišah. Dobila sva doma le gospe, pred katerimi se pa nisva znala vesti. Obsulo naju je pa tudi polno otrok, ki so naju ogledovali in objedali od glave do nog. Tega objedanja pa oče niso razumeli, ker je bilo nemško. Ravnotako so naju ogledovali tudi posli — in ne morem reči, da bi bil kje videl prijazen obraz. Kmet je pač kmet — kdo mara zanj! Kratko: ko sva prestala vse, so rekli oče:

„Vidiš, kako hudo je biti kmet! Le pridno se uči, da bo iz tebe kaj boljšega, da te ne bo gospoda tako gledala, kakor da si pesoglavec.“

Ta bridka tožba me je genila hudo. Sklenil sem za trdno, da — če Bog da — tudi moj oče ne bodo do smrti le „kmetiški berač“. Tega jim pač nisem povedal naravnost, a vendar se jim je moralo kaj zdeti, ker so rekli vnovič:

„Zase in za mater nič ne rečem. Sva že navajena vsega, in živ ne gre nihče pod zemljo. Vendar bi pa rad, da bi ti, ki imaš zdaj prilžnost, postal kaj boljšega, da ti ne bo treba živeti tako slabo, kakor sva živela in živiva še zdaj jaz in mati. Z bratom tako ne bo nič. Nima glave. Zdaj pojde služiti za pastirja, potem pa za hlapca. Bo že premagal, saj je močnejši kot ti. Opoldne imaš hrano, zvečer boš moral pa malo potrpeti. Ti bova že jaz ali pa mati kaj prinesla, saj ni tako daleč, da bi človek ne opravil v enem dnevu.“

Po tej tolažbi oče odidejo. Jaz jih pospre-
mim do konca ulice. A dalje si nisem upal, ker
sem že uvidel, da Ljubljana ni Kamnik, kjer bi
se ne mogel izgubiti.

Ko pridem nazaj na stanovanje, najdem še
več drugih dijakov, večjih in manjših, in vsi
smo se prav radovedni pogledali, kakor ljudje
v železničnem vozu, ki jih nanese slučaj od
vseh vetrov skup. Večji so se brž polastili go-
spodstva. Jaz sem dobil le majhen prostor pri
mizi v sredi izbe. Zvečer se nas je nabralo celih
dvanajst; dva domača pa sta bila še v drugi,
manjši sobi. Večja soba je bila urejena tako,
da so bile ob steni postelje v dve nadstropji;
to se pravi: pod vsako večjo posteljo je bila
še manjša na škrpcih, ki se je zvečer pripeljala
vun, zjutraj pa zopet potisnila nazaj. Po kotih
smo imeli pa vsak svoje borno blago shranjeno
po škrinjah — sploh: bila je to prava pravcata
študentovska kasarna.

Ne morem reči, da mi je bil prvi večer posebno prijeten. Vsak se je bahal s tem, kar je prinesel z doma: z belim kruhom, s klobasami, sadjem itd. Skoro vsak je imel pa še tudi kaj denarja. Tudi jaz sem se hotel pobahati, pa so se mi vsi zasmijali, ko sem jim pokazal pet šestic, ki sem jih dobil od gospoda župnika. Unih je imel vsak po nekaj goldinarjev; posebno dva: iz Lašč in iz Kranja. „Študentu ni treba denarja,“ — so rekli naš oče in mi niso nič dali. „Saj bo še tako premalo,“ so pristavili, „ni treba, da bi še kaj zafačkal.“

Drugi dan smo šli delat preizkušnjo. Delali smo jo v treh oddelkih, mene je dobil profesor Melcar. Hudo sem se ga ustrašil, ker sem bil dozdej navajen le na duhovnike. Pa tovariši, s katerimi sem se brž seznanil, so me potolažili, češ, da je to „strašno fleten“ gospod. In res, komaj je izpregovoril, mi je minulo kar pol strahu. Vendar sem se še tresel pred nalogo, ker sem slišal, da so ljubljanski učenci silno učeni, posebno še v nemškem. Res nam da profesor nalogo — a kaj je to? Če je ta težka, potem je pa vsa baharija prazna. Vsaj meni je šla tako hitro izpod rok, da sem bil ž njo gotov zares najprvi. Nesem jo gor na kateder, kjer je sedel gospod profesor na stolu sredi odra in gledal nekoliko po nas, nekoliko pa v knjigo, ki jo je imel pred sabo v rokah.

„Le na kateder z njo,“ — mi pokaže z roko, potem me pa pogleda, in ker nisem bil nič

podoben gosposkemu učencu, me vpraša: „Wie heißen Sie?“

„Sie!“ Ta beseda me tako nenadoma zadene, da kar obstojim kakor okamenjen. Ni mogoče, da bi veljala ta beseda meni — ne; to res ni mogoče! Zato sem bil tako omamljen, da me je moral vprašati profesor še enkrat, in to s pristavkom, če morda ne razumem dobro nemški. Čezinčez polit z rdečico, mu povem svoje ime; a on vzame nalogo in naredi nanjo s svinčnikom znamenje. Jaz pa odidem ves slep sramote, da nisem videl nobenega tovariša.

„Sie!“ Ne — to ni bilo res; uho me je go-ljufalo. In vendar — saj dobro slišim! Gotovo se je profesor zmotil, sicer bi ne bil vikal smrkovca, in še celo kmetiškega. Tega mi še ni storil nihče; vsak me je tikal, kakor se spodobi. Jutri bo pa druga, stavim glavo.

Doma na stanovanju povem, kaj se mi je pripetilo v šoli. Strašen krohot je zagrmel od vseh strani. Začeli so se mi priklanjati, in eden je celo rekel:

„No, seveda, profesor bi bil moral še pri-staviti: milostljivi ali visokorodni gospod, je-li?“

Jaz se obrnem v stran in si mislim: „Klo-šterski mucii so bili že poredni; toda proti tem so bili angelčki.“

Zapoje zvon — poldne je. Gospodinja od-moli, potem pa pogrne mizo in prinese veliko skledo nanjo. To me spomni, da moram iti tudi jaz iskat kosila. Spravim se na noge, če-ravno mi je bilo to silno težko. Ta dan sem

imel namreč kositi pri nekem trgovcu. Kako težka mi je bila pot do tja, kako težko sem šel šele po stopnicah! Rajši bi bil šel trikrat na Šmarno goro. Kako mi je utripalo srce; kako sem študiral, kaj bi odgovoril, če me kdo ogovori! Vrh stopnic potegnem z glave svojo dijaško kapo in postojim pri vratih, narejenih iz remelnov, ki so bila pa zaprta. Pač je bil tam zvonec, toda kako bi se bil mogel drzniti, potegniti ga in jeziti ljudi! Zato obstanem pri vratih odkrit in čakam, da kdo pride. Skrbelo me je le, da utegnem zamuditi, ker sem prišel kakih pet minut potem, ko je odzvonilo. „Nemara so mi zaprli nalašč, ker sem prišel prepozno,“ — sem si mislil. Kar priškripljejo po stopnicah čevlji. Jaz se postavim kolikor mogoče ponižno, ko zagledam priti bradatega gospoda. Ta me zagleda in reče prijazno, nemški seveda:

„A, naš študent? Zakaj pa ne pozvonite, če še ne znate odpreti vrat? Tako-le, glejte!“

Pri tem odpre vrata in mi pokaže, kam naj pritisnem, da se bodo vrata odprla. Nato me pelje v kuhinjo in me predstavi kuharici:

„To je tvoj novi rejenec! Le glej, da ne bo lačen,“ — ji veli slovenski.

Kuharica, zelo prijazna ženska, me pogleda, se nasmeje in reče:

„Ta je pa v Kamniku študiral! Ga že poznam; pa še prvi je bil.“

„No, tembolje. Se bosta vsaj razumela,“ — reče gospod kuharici, meni pa pokaže stol v

čedni kuhinji in mi reče nemški: „Tu sedite! Boste kosili s kuharico in s hlapcem, ali pa sami, kakor hočete.“

To je bilo nekaj za moje plašno srce! Samo čudno se mi je zdelo, da me tudi ta gospod vika. Človeku kosila dati, povrhu ga pa še — vikati, to je vendar očitna zapravljivost!

Po gospodovem odhodu pogrne kuharica našo mizo in me ogovori:

„Jaz te ne bom vikala kakor naš gospod. Saj te poznam, ko si bil v Kamniku pri Micki na stanovanju. Jaz sem iz Kamnika doma.“

Kdo je bil tega bolj vesel kot jaz! Pozneje je prišel tudi hlapec, mož prijaznega obraza. Kuharica mu je razložila, da bom ta dan njun tovariš pri kosilu — — in najedel sem se tako, da nisem mogel več. Kuharica mi je pa dala še svoj kruh, da sem ga vzel s seboj.

Po jedi naredim križ po svoji navadi in sežem po svojo kapo — kar se zasliši šumenje kakor sapa — in ob vratih se prikaže gospa, oblečena lepo, kakor v Kamniku nisem videl nobene. Vse je bengljalo na njej; pentelj iz travkov je bilo pa toliko, da jih jaz nikoli nisem toliko prilepil na prt pred jasicami. Pod vratom je bila zapeta, kakor bi ji bila obleka zgoraj prekratka; zato se je je pa tem več vleklo za njo po tleh. Pometala je prah kakor drevje, če ga kmet z neokleščeni vrhovi pelje iz gozda. Čez prag ni stopila; ostala je kar tam in s svojim obilnim krilom zamašila vsaj spodaj vsa vrata.

Pri tej nenavadni prikazni jaz obstojim in gledam debelo. Gospejine oči pa se upro vame me obšinejo od nog do glave, iz njenih ust pa prilezejo počasi lene besede:

„A, to je naš študent! Se vidi, da je kmet.“

Zasuče se s koncem obleke ter plava zopet v sobo. Jaz sem bil ves preplašen, kakor bi me bil kdo polil. Kuharica to zapazi in mi reče:

„To je naša gospa. Ne vem, kaj jo je danes prineslo v kuhinjo; saj je včasih ni po ves teden. Kadar pride, ji moraš reči: ‚Küß die Hand‘. To strašno obrajša, in je tudi manira taka.“

Domov grede sem premišljeval, kar sem doživel. Gospod tak, gospa pa taka! Kdo mi reši to uganko? In kuharica mi je rekla, da moram reči gospé: „Küß die Hand!“ Roko poljubujejo le duhovniku, ki ima blagoslovljeno; pa še tega ne stori vsak. Da bi pa jaz kaj takega rekel ženski! Ne, nikoli — rajši tri dni nič ne jem! Stavim, da bi se zadavil nad temi tremi besedami.

To premišljevaje pridem mimo semenišča. Spomnim se, da imam iti tudi tja, likat čevlje dvema semeniščnikoma iz naše fare, ki sta mi obljubila, da mi bosta za to dajala kruha. Eden izmed njiju me je že štiriletnega vlačil po lužah in me imel zelo rad; drugi pa je bil doma iz vasi, kjer smo mi bivali dalj časa. V semenišču izprašam sobi obeh in najdem pri njih večjo družbo gospodov, jako radodarnih. Naložili so mi kruha, da ga nisem mogel pospraviti po

žepih. Čevljev mi pa ni bilo treba likati tisti dan; zato sem šel domov in doma spravil svoj plen. Potem sem šel pa pred šolo, kjer so dijaki prodajali po znižani ceni obrabljene šolske knjige. Jaz sem sicer imel že vse, ali vsaj mislil sem, da so tiste vse dobre, ki sem jih dobil v Kamniku za šolsko darilo. Zato sem ta semenj le ogledoval; toda razen mojih tovarišev na stanovanju nisem mogel zagledati na njem nobenega znanca.

To je bilo dolgočasno! Kdo bo to gledal! Stopim torej k „Štrajnarci“ in si kupim za (star) krajcar kostanja. Tam me obsujejo vsi Kamničani — mislim, da nas je bilo pet — in eden, ki je bil v Ljubljani že znan, nam najprej razkaže mesto. Potem pa nas pelje „pod Turn“, kjer smo klatili kostanj. Meni je bilo to jako všeč. Uvidel sem, da se iz ljubljanskega zidovja, kjer je povsod toliko gospode, lahko pride tudi vun na travo in v gozd, kjer človek lahko skače in se prekucuje. No, to že ne bo tako hudo! Če bo v mestu pusto, bom šel pa vun na polje ali v gozd. Zunaj je pa ravnotako kakor pri Kamniku ali pa doma. „Le korajžo, fantje!“ — smo zavriskali vsi Kamničani — „ti gosposki Ljubljančani nas ne bodo snedli. Kadar ne bomo imeli šole, bomo šli pa kam vsi skupaj in bomo bili kozo.“

Vsi si podamo roke in sklenemo zvezo Kamničanov, ker so se nam Ljubljančani zdeli pregosposki.

Drugi dan smo bili v šoli tisti, ki smo prestali izkušnjo, razdeljeni v dva razreda; tisti

pa, ki je niso prestali, so dobili vse nazaj. Med temi sta bila tudi dva Kamničana, ki sta žalostna vzela od nas slovo, potem pa šla nazaj v Kamnik. Pri razvrstitvi sem prišel jaz v prvi (a) razred, z mano vred še en Kamničan, s katerim sva sedla v klop zavoljo družčine, ker so nama bili vsi drugi tuji.

Ko sedimo vsi, se odpro vrata, in počasnih korakov pride s svojo težko palico v sobo — profesor Melcar. Po vsej sobi je bilo slišati zadovoljno mrmranje, kakor bi bil kdo spustil v mrzlo sobo gorkote. A gospod profesor stopa počasi dalje proti odru, stopi nanj in se obrne nazaj, držeč palico tako, da mu je bil gumb ravno pred nosom, ter reče z zategnjenim glasom:

„Sti-i-ill! Ti-i-iho!“

Spredaj je naenkrat utihnilo vse, še sape ni bilo slišati; toda zadaj je nastal nemir in neko polglasno hihitanje. Zato vzdigne gospod profesor svojo debelo palico še višje, in še glasneje zadoni njegov glas:

„Still! — Tiho!“

Tako stoji s palico ter se ozira na vse strani, a doli v zadnjih klopih je postajal nemir le čimdalje večji. Zato krene gospod profesor počasi navzdol med klopmi — mi novinci stiskamo hrbte, ker gorje, če bi ta debela palica komu padla na hrbet! To bi bilo vse drugo kakor pa „štabrl“. No, če pa tukaj tepo s takimi — sem si mislil — pa že vem, zakaj pravijo, da so v Ljubljani šole tako hude. Toda gospod profesor gre sopihajoč in strašno

resnega obraza vedno le navzdol, da pride do zadnjih klopi. Tam postoji in požuga s palico:

„Aha, to je tisto gadje gnezdo! Vsi repetenti, ljubljanski tiči, kajne! Narazen, marš! Na vsako stran nekaj, da mi ne boste pohujševali nedolžnih ovčic! Vas bom že učil jaz, gadje, ki ste!“

Res jih je šlo nekaj na vsako stran. Najdaljši pa, ki je imel prav ciganski obraz, je ostal na koncu sam najzadnji. Potem se je gospod profesor zasukal in šel nazaj. Mi pa smo videli, kako so mu oni zadaj kazali osle. Mestni tiči so pač povsod najporednejši; tudi kamniški so bili taki.

Vendar je bilo v šoli še zadosti mirno, ko pride gospod profesor zopet na oder. Tam sede za kateder, odklene predal, potegne vun zvezek in ga nam pokaže rekoč:

„Vidite, to so črne bukve! Tu noter bo vpisan vsak, kdor se bo kaj pregrešil ali pa ga ne bo v šolo. Le varujte se teh bukev! Kar se vanje zapiše, ostane zapisano. Zdaj pa le pazite, vas bom vse bral. Vsak naj vstane in odgovori z besedo „Hier!“

Res začne brati. Jaz pridem brž na vrsto in skočim kvišku s klicem „Hier!“

„Kommen Sie heraus!“ — veli nato gospod profesor. Moj sosed me dregne — in ker se obotavljam — mi zašepeta: „Pojdi no, butec! Kaj ne veš, da si zdaj ‚Sie‘?“

Jaz se pridrenjam iz klopi in stopim pred gospoda profesorja ter mu naredim poklon, kakor me je naučil pater Generoz.

„A, vi ste tisti, ki je naredil prvi nalogo in najboljšo?“ — me ogovori nemški, a prijazno.

„Kje sedite?“

Jaz mu pokažem prostor, on pa prikima, in dobro je bilo.

Drugo uro je prišel gospod katehet Globočnik. Ta je govoril pač nemški, a ko je mene bral, sem moral vun, in tam me je vprašal slovenski :

„Imaš že inštruktorja?“

Kakor mi je bil po volji odgovor, ker me je tikal, ne pa vikal, tako debelo sem gledal zaradi vprašanja.

„Imaš inštruktorja?“ — vpraša gospod vdrugo.

„Kaj če imam?“ — vprašam jaz nato ves osupnjen.

„Inštruktorja ! Ali ne veš, kaj je to?“

Jaz odmajem z glavo, ker te besede še v svojem življenju nisem nikdar slišal. Zato nisem vedel, ali je to kakšna jed ali kaj drugega gosposkega.

„No, učitelja, ki te bo doma učil,“ — mi pojasni gospod katehet.

„Doma se bom že sam učil,“ — odgovorim samozavestno.

„Tembolje, samo če bo šlo,“ — mi reče gospod nekako dobrovoljno-posmehljivo, ter me spusti v klop in potem izprašuje druge — in teh je domalega vsak povedal svojega inštruktorja.

Seveda me je novica, ki sem jo izvedel tu, strašno razjezila. Tovariši so mi povedali, da je

tak inštruktor kak dijak iz višje šole ali pa še celo profesor. Tako se torej študira v Ljubljani? Dva se že več naučita kot eden. In če pri nalogi komu kdo pomaga, ki več zna, jo lahko naredi — veliko lažje od enega, ki si sam ubija glavo ž njo. Dobro je že to, toda pravično ni. Zakaj bi bil kak tepec, ki sam ne more nič spraviti iz sebe, potem boljši kakor učenec bistroumne glave in svoje pridnosti? Vsak naj pokaže, koliko premore sam; ne pa, koliko premore s pomočjo drugega, ki vse to, kar se ti učiš, že davno zna. To že ni nič! Tako se ne gremo! Sam se postavi, če kaj znaš!

Toda naj povem, kako sem tudi jaz prišel do drugačnega spoznanja v tej zadevi.

Kmalu, ko smo se lotili šolskih knjig, se je zgodilo to-le. Pred mano je sedel „škric“, ki v šoli ni dosti vedel in je bil puhle glave, da je še mene včasih kaj vprašal. Ko smo pa dobili prvo nalogo, je prinesel on najboljšo, in jaz sem videl, da je imel v knjigi spis, narejen od druge roke. Profesor ga za to pohvali, jaz pa jezen vstanem in zakričim:

„Saj je ni naredil sam.“

„Kdo pa?“ vpraša profesor.

„Inštruktor!“ — odgovorim jaz.

„Ta mu je le pomagal,“ — reče profesor — „vsedite se!“

S tem sem bil pobit. Če trpe celo profesorji, da učencem delajo naloge drugi, potlej se pa v Ljubljani študira vse drugače kakor v Kamniku. Seveda; šesto-, sedmo- ali celo osmo-

šolec me bo že prekosil, a brez njega bi imel moj sošolec trojko! V Kamniku pa ni imel nobeden inštruktorja; vsak je moral pokazati, kaj sam zna, in zato sem bil jaz prvi. Tudi v Ljubljani bi si upal prekositi vse — premalo jih je — ali kaj bom opravil revež zoper inštruktorje!

Čez čas srečam, grede iz šole, pred vratmi očeta z bisago na rami. Nič kaj prijazno me ne pogledajo, ampak kar naravnost rekó:

„Jaz sem bil ravno pri gospodu Globočniku in sem jih vprašal, kako se kaj učiš in če si najboljši. Pa veš, kaj so rekli?“

Kako bom jaz to vedel? Zato oče brž pristavijo:

„Štruftarja mu manjka; drugače bi že šlo,“ — so mi rekli.

„Jaz pobesim glavo in ne odgovorim ničesar. A oče me brž potolažijo, rekoč:

„Saj sem tako mislil, da se ne boš mogel izkušati s temi Ljubljančani, ker ima še vsak svojega profesorja doma. Zdaj ga boš imel pa tudi ti; gospod katehet so ga že dobili. Tule je zapisan in tudi hišna številka, kamor boš hodil. Ni daleč od tvojega stanovanja, malo proti Sv. Petru.“

„Koliko mu boste pa plačevali?“ — vprašam očeta.

„Nič,“ — odgovore — „so že naš gospod kaplan tako naredili pri gospodu katehetu. Samo priden moraš biti, da ga ne boš jezil; drugače te bo spodil, in ti ne boš izdelal šole, pa boš zopet za čevljarja.“

Nato jaz razvijem listič. Bilo je zapisano na njem: „Matevž Jeretina, sedmošolec“; zraven pa še hišna številka na šentpeterskem predmestju, kamor sem imel hoditi.

Tako sem imel tudi jaz inštruktorja, in dobrega, kar se je pokazalo, ko je bil konec šolskega leta in smo dobili izpričevala.

Moj inštruktor — Bog mu daj dobro, saj je že v večnosti! — je bil tačas sploh zvan le „Matevž“.

Pod tem imenom je bil — vsaj po Ljubljani — bolje znan kot po svojem priimku, tudi pozneje, ko je dobil službo pri pošti.

Bil je neprimerno velik, tako da je neki porednež rekel o njem, „da prižiga zvezde“. Pa je bil prav dober mož, tudi dober inštruktor. Imel je le to slabo lastnost, da je rad kateremu izmed nas segal v lase, kar mu je bilo tem lažje, ker mu za to ni bilo treba vstati, ampak je segel kar čez mizo, pa je imel v rokah kako glavo.

Iz naše šole nas je imel namreč pet ali pravzaprav le štiri; jaz sem bil pa za nameček, torej nekak davek, ki ga je plačeval gospodu katehetu za one štiri, katere mu je on pridobil. Vsak mesec je prejel osem goldinarjev od onih; od mene pa nakaznico za plačilo na onem svetu. Imel me je pa vendar rad, in njegova roka se ni posebno mnogokrat zapletla v moje lase. — Ko sem mu ob koncu leta prinesel pokazat izpričevalo in sem se mu zahvalil, se je namuzal in zamrmral:

„No, je že dobro! Da bi le tudi oni štirje tako imeli! Se pa oglási še drugo leto, če ne boš dobil drugega.“

Dober mož je bil res. Ko sva bila že oba iz šol, sva postala prijatelja, in večkrat mi je rekel, da sem bil kot njegov učenec „zelo poreden“. Pozneje ga je pobrala jetika. A jaz sem se za pogrebom grede spominjal tistih dni, ko nas je okrog mize sedeče „meštral“ izlepa in ostro. Bodi mu blag spomin! Jaz sem ga pokropil s čuvstvom hvaležnosti.

Pa naj se vrnem k šoli in k mojim kuhinjam. Najprvo h kuhinjam, ker je dijaku prvo — želodec, in potem šele šola in knjige.

Tri dni v tednu sem imel hrano v semenišču. Tu sem se kmalu privadil. Bilo je vse bolj po samostansko, in sem se z drugimi vred tudi lahko najedel. Razen tega ni bilo takih žensk, da bi jim bilo treba reči: „Küß die Hand, Gnädige“. Vsi smo jedli skup; vsak je imel enake pravice do sklede; nobeden se ni sramoval drugega.

Vse drugače pa je bilo po drugih hišah.

V petek sem imel hrano pri neki zelo gosposki rodovini. Ko sem se prikazal prvokrat in sem stopil ponižno v kuhinjo, misleč, da je tu moja miza, se zadere nad mano kuharica tako, da sem se brž umaknil in sem že mislil, pobrati se po stopnicah. Kar se odpro druga vrata, in med njimi se prikaže gospa, ne preveč preširno oblečena. Jaz obstojim, potegnem kapo in se pripravljam reči: „Küß die Hand“,

pa mi ni šlo nikakor iz grla. Gospa ni bila videti huda. Pač pa je takoj povprašala kuharico, kaj je, da se je tako zadrila.

„I, tale tu — kdo pa je?“ sikne kuharica nevoljno, kažoč name, ki sem s kapico v roki stal zadaj.

„To je naš študent!“ — pojasni gospa, se obrne k meni in mi pokaže majhno mizico in stol v kuhinji ter reče, naj sedem tja. Potem pa naroči kuharici, naj mi da kosila, ter odide.

Jaz, nekoliko lažjega srca, sedem in čakam. A kuharica mrmra naprej: „Seveda, ta bo sedel, jaz bom pa stoje jedla!“ Nato zajame v skledico juhe pa kropo, vrže v to zmes nekaj suhih skorij, ki jih je pobrala po vseh kotih, in postavi to mešanico predme s tako nevoljo, da polovico brozge pljuskne iz skledice po mizi in po mojih hlačah. Jaz se izkušam obrisati in se medtem spomnim, da je petek — juha pa (česarvno „nedolžna“, da bi bil v sili lahko krstil ž njo), vendarle nekoliko diši po mesu. Torej se obrnem h kuharici in ji rečem bojazljivo, da danes, ko je petek, ne bom jedel mesnega. Ej, sem dregnil s tem v sršenovo gnezdo! Kuharica stopi predme, upre roki ob debeli život in zarohni:

„Tako?! Ali naj ti naredim morskih rib ali krških rakov? Če boš jedel pri nas, boš jedel to, kar mi; premalo te bo. Glej ga no, kmeta! Koliko gruntov pa imaš, če smem vprašati?“

Konec tega je bil, da sem pobral kapico in jo potegnil iz kuhinje brez kosila. Kuharica

pa je vrgla še nekaj za mano. Šel sem čakati pred semenišče, da se odpro vrata. Bilo je do tja še celo uro, in v tem času sem premišljeval, da v ono hišo ne grem več. Rajši preživim ta dan v tednu ob golem kruhu, ki ga bom dobival v semenišču.

Tretji dan potem pa me sreča tisti duhovnik, ki mi je — po prošnji našega gospoda kaplana — dobil hrano v tisti hiši, in me osorno ogovori:

„Tebi je v tej hiši hrana preslaba? Zadnjič se menda kosila še dotaknil nisi!“

„Preslaba ne — ampak postna ni bila, če-ravno je bil petek,“ — se izgovarjam plašno.

„A tako, to je kaj drugega. Kuharica te je strašno počrnila pri gospe in je rekla, da si vse zmetal po tleh pa šel. Ali si res to storil?“

„Bog varuj! Če je bilo kaj na tleh, je vrgla kuharica. Jaz sem ji ušel, ker je bila presirova.“

„Dobro, da vem,“ — reče gospod. „V petek le zopet pojdi tja! Nič se ne boj, boš že dobil postno; to ti jaz obljubim.“

Drugi petek sem res zopet šel v ono hišo. A v kuhinji ni bilo več one kuharice. Nova pa mi je prinesla na mizico zelja in fižola. Tega sem se dobro najedel. Tako je bilo vse leto. Včasih sem dobil tudi kaj štrukljev, kadar so jih imeli drugi. Gospod in gospa se zame nista brigala nič. Pač pa otroci, ki so prišli včasih gledat v kuhinjo, kako je „naš študent“. Sprijaznili se pa z mano niso, ker sem jim bil „tako čuden“.

V soboto sem hodil v trgovsko hišo, toda kosilo zame je bilo šele ob pol dveh, ko so namreč odkosili vsi domači. Tam hrane nisem bil nič kaj vesel; dobival sem razne ostanke, včasih pogrete in stare več dni, da jih moj želodec ni lahko prenašal. Gospod je bil pa sicer dober mož. Ko je prišel nekoč pogledat v kuhinjo in je videl mojo „menažo“, jo je pokusil pa pljunil iz ust in hudo ozmerjal kuharico. Ta se je pa izgovarjala, češ da so ji rekli gospa in gosposlični, za tako zarobljenega kmeta, kakor sem jaz, je dobro vse, kar drugim ostane, posebno še, ker se ne znam niti lepo prikloniti, niti razločno reči „Küß die Hand“. Potem da se ona ravna, ker ji vse gledajo na prste.

„Tako? Pojdite z mano!“ — veli gospod in me pelje v bližnjo gostilnico. Tam mi naroči kosila, da sem ga bil vesel. Potem je pa govoril z gostilničarjem, meni pa naznanil:

„V soboto boste hodili kosit sem. Če ne boste dobili dobre jedi, mi pa povejte. Saj bo tudi boljše za vas, ker lahko pridete opoldne ali kadar hočete; pri nas pa je kosilo šele ob eni.“

Kako sem bil jaz tega vesel! V gostilnici mi ni bilo treba nikomur reči „Küß die Hand“. Kar sedel sem, in jed je kmalu prišla. Toda le malo časa sem bil tega vesel. Jed je postajala čimdalje slabša. Prišel sem iz dežja pod kap. Naposled sem dobival take jedi, ki bi jih še pes ne bil jedel. Da bi bil potožil o tem gospodu, nisem imel poguma. A prišel je vendar enkrat pogledat, ko sem ravno lovil po „ajmohtu“ kosti.

Ko je videl, kaj jem, je poklical iz kuhinje krčmarico ter ji rekel:

„Če vi sneste to, kar ima moj študent na mizi, vam dam deset goldinarjev. Kaj je to? Še moj pes bi ne jedel tega; stavim, da ne.“

Nato zažvižga, prime skledico na mizi in ponudi psu, ki je pritekel. Pes povoha, zamahlja z repom, se zasučje ter gleda v gospoda.

„Jej, Fido!“ — veli gospod vnovič. Pes pomoči gobec v brozgo, se otrese in zbeži pod mizo, boječ se biča.

„No, vidite!“ — zarohni gospod. Drugi gostje tudi pristopijo. Naenkrat nastane tako živahen razgovor, da sem gledal kar plašno. Gospod razloži gostom natančno, kako je z mano — in malo je manjkalo, da nista bila tepena krčmar in krčmarica. Meni je donesel ta prizor nekaj šestic, ki so jih gostje brž zbrali. Gospod pa me je peljal v drugo gostilno, kjer sem dobival dobre jedi.

Najboljše je bilo zame v nedeljo, ko sem imel kosilo v nekem zavodu. Tam sem sedel pri mizi zraven svojega sošolca, ki je bil v zavodu. Bil je jako majhen pobič, zato je jedel tudi manj, in je name prišlo več. V tem zavodu je bilo mnogo dečkov, gosposkih seveda, ki so plačevali. A jaz sem sedel z njimi pri isti mizi in dobil vse kakor oni. Toda vljudnost gospoda in njegove družine mi je dela še skoro bolje kot jako okusno kosilo. Čeravno sem bil „kmečki štor“ in sem jedel zastonj, mi ni smel reči noben učenec nič žalega. Ko se pa je vendar enkrat

zgodilo, da mi je eden očital, češ da kosim zastonj, je moral dotičnik brž vstati od mize in se postiti. Jaz sem ga sicer miloval, a gospodova volja je bila železna. Gojenci so mi pa nabasali večkrat žepe z razno jestvino, da sem imel še dosti za večerjo.

Da, večerja! Na to so bili pozabili vsi drugi, ki so tako skrbeli zame — le mati ne. „Nekaj mora fant jesti kuhanega zvečer,“ — so rekli — „saj tako zjutraj nič nima.“ Prinesli so mi torej krompirja, fižola in suhih hrušek. To mi je gospodinja kuhala, in imel sem tudi večerjo. Tako sem bil preskrbljen zaradi hrane — in kaj sem hotel še več.

Toda vrnimo se nazaj v šolo in ogledjmo si profesorje, katerim sem prišel v roke. Omenim naj le najmikavnejše.

Prvi je bil naš razrednik profesor Melcar. Med dijaki je slovel zavoljo svoje dobrovoljnosti in — kratkovidnosti. Zato se mu je pokazal iz marsikaterega kota kak „osel“ — pa ga ni videl. Le če je bil prevelik šum, je zavpil: „Nicht rühren!“ Potem pa nastavil prst na nos kakor kazalo ter se napotil proti tistemu kraju, kjer je prej videl, da nekaj miglja. Gorje mu, katerega je zadel ta prst! Kaznovan je bil — ne s palico ali s „štabrlom“, ampak vun je moral, pa še v tisti „Klassenbuch“ je bil zapisan. Zato smo vsi počenili po klopeh, kadar je šel profesor Melcar na lov. Le kakega neprevidneža ali velikana je zadel s prstom kazalcem. Pa še to ni bilo tako hudo, kakor se je videlo izkraja. Re-

petenti, ki so poznali profesorjevo mehko srce, so nas poučili, naj ga prosimo vsi skupaj — pre-den gre iz šole — milosti za zasačenega greš-nika, da ga izbriše iz „Klassenbucha“. In res, ko je šel dobri gospod profesor koncem pouka po sredi dol, smo mu vsi zastavili pot in pro-sili: „Herr Professor, ausstreichen, wir bitten!“ Kaj je hotel mož! Žugal nam je pač s palico, toda pohoditi nas vendar ni mogel. Njegov obraz se je izpremenil, kakor se izpremené ob-laki, kadar ima solnce pogledati skozi njega. Z be-sedami: „Ihr Schlingel, ihr seid alle eine Bande Verschworener,“ je šel nazaj h katedru, odprl predal, pomočil pero globoko v črnilo in po-tegnil debelo črto čez vse, kar je bil prej za-pisal. Nam je vsem odleglo; on pa je šel do vrat, se tam obrnil in postal ter držal palico kvišku, dokler nismo bili vsi mirni, potem pa je odšel.

Iz šole je šel profesor Melcar vsakokrat, kadar je imel še kje kako uro, po Študentov-skih ulicah proti gradu. Ljudje, ki so ga videli, so rekli, da je potegnil tam iz žepa regljo in šel do nekega kamena, potem pa nazaj.

Meni je bil profesor Melcar prav priljubljen, zlasti še zato, ker sem njegovo kranjsko nem-ščino razumel lahko. Imel je Melcar v našem razredu latinsko in slovensko — ali pravzaprav le latinsko, ker v slovenščini nismo prišli daleč. Je bilo že tako urejeno, da je bila slovenska ura vedno popoldne najzadnja — in povrh še po latinski uri. Med slovensko uro smo navadno

pisali latinsko šolsko nalogo („ajngebali“ — kakor je bil tedanji izraz za to), in kadar je bil kdo gotov ž njo, je kar šel. Če pa še pisanja ni bilo, smo tisto uro kramljali podomače, po kranjski, in interpelirali profesorja, ki nam je včasih, sedeč na svojem stolu, deklamiral: „Kos prepeva, gnezdo znaša, lepi sušec gori gre.“ Premolke pa je izpolnjeval z noslanjem. Vse to je trpelo kake pol ure. Potem je pa rekel, naj odidemo prav tiho po prstih. Splazili smo se iz šole kakor ponočni tatovi. Pa res! Kdo se bo učil kranjski, kar zna že vsak kmet. Jaz ne, ti ne, kdo še ne?

Mene je imel profesor Melcar zelo rad. Povzdignil me je do časti, da sem mu nosil v šoli izdelane naloge v zvezkih domov. To je bilo zame koristno v dvojnem oziru. Ko smo namreč oddali zvezke z nalogami, je dal profesor spisati vso nalogo pravilno na šolsko tablo. Tako sem jaz brž vedel, kje sem naredil kako napako — in če je bila katera, — sem smuknil na potu za njim v našo vežo in tam brž popravil, kjer je bilo treba, potem pa tekel za njim, česar on ni zapazil, ker ni gledal nazaj. Tako je prišlo, da sem imel večjidel pri njem v nalogah „ausgezeichnet“, k najnižjemu „vorzüglich“, slabšega reda pa ne. Druga korist zame je bila pa ta, da sem dobil za vsako pot šestico — in to se mi je zdelo še boljše.

Profesor in katehet Globočnik — čeravno moj dobrotnik, kakor sem že omenil, — je bil zelo strog z mano, pa nič manj z drugimi. Zato

sem se učil zanj skoro najpridneje. A vendar mi ni šlo takó gladko v glavo, kakor bi bil imel jaz rad. Vedno je zmanjkalo kake besede.

„Pa po kranjski povej!“ — je rekel ob takih neprilikah profesor Globočnik, ko je zapazil mojo zadrego. — Potem je pa že šlo — in če sem dobro odgovoril v slovenskem, je pri njem veljalo toliko, kakor če bi bil povedal po nemški. Druge lastnosti Globočnikove so pa znane vsem, katerim je bil učenik.

Precej drugačen je bil pa profesor Grünwald, ki je prihajal v šolo z dolgim zelenkastim plaščem, kakor bi bil nosil kaj težko. Predstavil se nam je kot učitelja nemškega jezika in zemljepisja. Grünwald je bil Nemec; slovenske besede ni umel nobene. Njegovo nemščino pa, ker ni bila „kranjska“, smo pa mi umeli silno težko. Ta mož je bil starikast in siten; njegova nemščina pa vsa drugačna, kakor smo je bili vajeni mi. On je bil mnogo kriv, da se je — vsaj meni — navdušenje za ta jezik zelo ohladilo. Grünwald je bil pa sicer učenjak v svoji stroki, posebno v zvezdoznanstvu — čemu neki so ga dali likat nas, ki smo poznali zvezde le iz lecta? Slovenščina je Grünwaldu smrdela hudo. Ker je ni nič razumel, je imel svoje tolmače v prvi klopi. To so bili ljubljanski „škrici“, ki sami niso znali nič slovenski. Te tolmače je imenoval „meine Kinder“ — in je sploh v vseh zadevah iskal pri njih pojasnila. Izkraja so nas ti vrlo tožarili, in marsikateri izmed nas je bil kaznovan. Naposled smo pa mi „kmetje“ sklenili zvezo

zoper to „aristokracijo“. Ko je poslal profesor Grünwald nekoč enega nam zelo priljubljenega sošolca klečat, smo sklenili, da naučimo te škricice manire.

To se je izvršilo že takoj drugi dan. Ko je namreč odšel prvi profesor in je imel priti ta Grünwald, protektor „škriccev“, smo stopili vsi prednje, eden pa je stražil pri vratih. Močnejši součenci izvlečejo te gosposke „špiceljne“ iz klopi — in bili so tepeni in krščeni z gobo, da bi se bili smilili marsikomu. Pretili so nam jokajočih in skremženih obrazov z novo zatožbo; a največji součenec, tisti stari repetent iz zadnje klopi, je stopil prednje in jim rekel:

„Mi smo vsi iz enega razreda, torej bratje. Policajev pa med sabo ne potrebujemo in ne trpimo; ravnajte se potem. Če nas pa zatožite zato, kar se vam je zgodilo, pa le jutri zopet pripravite hrbte!“

Toda kaj je pomagal ta dobrovoljni pouk! Komaj je prišel profesor Grünwald, že so šli k njemu vsi po vrsti in so zatožili vso šolo. Tisti, ki so jih topli, so dobili kazni; a prisegli so škricem gorje! Drugi dan se je godilo vse ravnotako, le da so bili škrici krščeni in tepeni še huje. Ko se je to ponavljalo par dni, stopi zopet stari repetent pred klop „aristokratov“ in jim reče približno tako-le:

„Bodite pametni! Saj vidite, da tako ne gre! Če bo kateri izmed nas zavaljo vas enega kaznovan, boste tepeni zato vsi. To se bo zgodilo vsak dan, in vi boste gotovo prej siti kot mi.

Vi ste zdaj z nami, vred v šoli; torej bodite taki kakor mi; če ne, pa idite drugam. Užugali nas pa ne boste; vas je premalo.“

Temu govoru smo pritrdili vsi, stoječi po klopeh. In res — obšla je škrice taka groza, da je drug za drugim postal naš. Potem so nam bili še dobri pomočniki pri profesorju nemščine in zemljepisja, ki je zmeraj le razlagal, vprašal pa nikdar. Ker se mi nismo dosti učili, smo rekli škricem, ki jih je raztreseni profesor vselej vprašal, kje je nehal z razlaganjem, naj mu povedo vselej enoinisto mejo. Tako nam je pozabljivi profesor razlagal enoinisto reč po cele tedne. Ko smo se pa te reči le naveličali, smo ga pomaknili za črto dalje. V tem smo se mi učili drugih predmetov in pisali naloge.

Ne mnogo boljše je bilo pri nemščini. Brali smo in le brali. Tudi deklamiral je kdo, če se je hotel kaj naučiti. Tudi naloge smo pisali, a profesor jih je ali pozabil v šoli, da smo jih zopet pobrali nazaj, ali pa, če jih je vzel domov, jih nismo več videli. Zapisaval ni reda nikomur nič, saj zapisnika še imel ni. Šele ko je bilo treba ob polovici šolskega leta kaj zapisati v izpričevalo, si je dal sestaviti na polo papirja poimenem svojih ljubljencev imenik šole in je začel izpraševati. Pa kako? Tu en zgled na meni.

Poklical me je iz klopi in vprašal:

„Odkod si doma?“

Jaz povem kraj.

„To je na kmetih, jeli?“

„Seveda!“ sem odgovoril.

„Tak ne znaš nemški!“

S tem sem bil izprašan, in prišli so drugi na vrsto — vsi po tem kopitu. Pri meščanih je pa rekel: „Že dobro!“

Vse bi bilo prav — toda ta klasifikacija se mu pri konferenci ni izponesla. Kajti meščanski sinovi, čeprav so znali nemški bolj čenčati kot mi, so bili v drugih predmetih skoro vsi slabši od nas. Tako je bistrourni gospod profesor nalletel najprvo pri meni, kar sem pa izvedel šele pozneje. Pri konferenci je bil namreč vprašan, kak red zaslužim jaz v njegovih predmetih. Rekel je:

„V nemščini ‚ungenügend‘, v zemljepisju — hm — ‚kaumgenügend‘.“

Tedaj pa zraste profesor Melcar in vpraša:

„Kaj? ‚Ungenügend‘ v nemščini? To ne more biti! Pri meni ima v latinščini ‚ausgezeichnet‘, in te se je učil z nemščino; torej bo že tudi v tej zaslužil več. Ali se niste morda zmotili, gospod kolega? Le pogledjte natančneje v svoj katalog!“

Tudi drugi profesorji, posebno gospod katehet, so pritislili. Profesor Grünwald pogleda še enkrat v katalog — in moje izpričevalo je bilo skoro vseskozi izvrstno.

Ta profesor Grünwald, čeravno sicer silno resen, nam je vendar napravil enkrat veliko veselost. Omenil sem že njegovega plašča, ki je gotovo videl že Abrahama. Ta je bil bolj nekaka bisaga. Za njegovo podlogo je namreč profesor

spravljal vse, kar je nosil ali domov, ali z doma. Zato je plašč vedno zeló opletal okoli njega. Nekega dne, ko pride na kateder in ga sname ter obesi na klin, se pretrga podloga, in na oder se vsuje vse polno jabolk. Odtam so se pa strkljali pod klopí. Vse jih je lovilo in nosilo profesorju na kateder. A vendar vseh ni dobil nazaj. To ga je tako razburilo, da jo je takoj potegnil iz šole in prišel šele čez pol ure nazaj ter zmetal jabolka čez okno.

Za računstvo smo imeli pa profesorja Lužarja, ki se je odlikoval po svoji molčečnosti in v tem, da ni nobenega učenca ne vikal, ne tikal, ampak je zmeraj govoril le v nedoločniku, kar je vsekako težavno.

7. Ljubljanska šola.

V ljubljanski šoli mi ni šlo tako lahko kakor v Kamniku. Največ je bila kriva nemščina. Dva profesorja sta bila trda Nemca in sta govorila res nemški, ne pa tiste kranjske nemščine. Zato ju je bilo težje razumeti. Nekateri profesorji so tudi bolj cenili gospóške otroke kot nas kmetiške, ki smo imeli čevlje podkovane z žebicami, obleko pa urezano po nobenem „Modežurnalu“. Ko so izvedeli naš oče, da se mora tudi večkrat povprašati pri profesorjih, kako „študent študira“, in da se ga potem profesor bolj „ahta“, so to storili. A pri dveh so hudó naleteli. Nemški profesor namreč pokliče drugi dan mene vun in mi reče osorno:

„Ti, povej svojemu staremu, naj ne pride več k meni v svoji kmetiški obleki, ki tako strašno smrdi po smoli. Pa še tudi nemški nič ne zna, ta kmet.“

Drugi profesor je bil pa še bolj hud name in je rekel, da se je njegova nežna gospa tako ustrašila mojega očeta s težkimi kmetiškimi čevlji, ki še „nabiksani“ niso bili, da jo še danes trga in lomi po vseh udih. Mene je to zelo zbodlo, in drugi pot sem to povedal očetu.

„Glej jo no čudno babo,“ — so rekli nato oče — „nekega drugega, še bolj umazanega kmeta se pa ni ustrašila, ki se še odkril ni pred njo, ampak mu je sama pomagala pri odkladanju masla in piščet, ki jih je imel v rokah. Ta gospóda so pa res kaj čudni! Ni nič tako kakor v Kamniku; to že vidim, tukaj boš ti težko prvi.“

To se je zdelo tudi meni, zato sem se pa učil tem marljiveje. Hvala patru Generozu in njegovemu Krištofu Schmidu! Vsaj šolske knjige sem vse razumel. Da bi v nemščini ne zaostal, in ker mi je bilo veselje do branja že vzbujeno, sem hodil pozimi pridno v biblioteko ter se tam lotil Hofmana in drugih knjig, kar mi jih je hotel dati bibliotekar. Vsakih mi pa ni dal v roke. Kar pogledal me je, pa vprašal:

„V kateri šoli?“

„V prvi,“ — sem odgovoril ponosno.

„Ne dam! To in to je za prvošolce,“ — je odločil mož, in zato sem odslej prepustil njemu, da mi izbira berivo po svoji previdnosti.

Pozimi sem pretičal vsako prosto uro v biblioteki. In to tem rajši, ker je bilo dobro zakurjeno, da sem se vsaj pošteno pogrel. Zunaj — in posebno v cerkvi, ker smo imeli vsak dan pred šolo sveto mašo — sem pa zmrzoval v svoji lahki obleki, da je vse škripalo. Marsikaterikrat bi bil rad vtaknil glavo pod suknjo, kakor kokoš pod peruti, če bi bil le mogel. Kako bi me pa tudi ne bilo zeblo! Vso obleko sem imel le po eno; v čevljih kvečjemu slamo, in če so se zmočili, so se morali tudi posušiti na meni. Neke nedelje sem šel v mokrih čevljih k nunam v cerkev. Tam so mi pa čevlji zmrznili na nogi, in tako sem prišel domov kakor v lesenih. Gospodinja je to zapazila in me hotela sezuti; pa ni šlo dol, in noga je bila tudi trda kakor kamen, kar čutil je nisem. Taka se mi je že prej enkrat primerila domá, a oče so prinesli škaf vode, vsuli snega v njo, in jaz sem potem držal v tej zmesi nogi v čevljih, da se je otajalo vse skup. To sem storil tudi topot — in čeravno so bile bolečine grozne, ni bilo vendar nobenih slabih nasledkov. Dobro, če si človek vé pomagati z domačimi pripomočki. Mraz je bilo pa tisto zimo že tako, da sem nosil na nosu vedno „ščinkavca“, in kamorkoli sem šel, sem le tekel. Gosposki otroci pa so bili zaviti v dvojno in celó trojno obleko, da se je iz nje videl komaj nos, in vendar je še vsak dan katerega manjkalo v šoli. Potem se je pa izkazal z izpričevalom, da je bil bolan zavoljo premraženja. Jaz pa nisem zamudil ni ene ure.

Srečno sem prestal zimo, in prišel je konec prvega polletja. Pustno soboto smo dobili izpričevala. Jaz pogledam svoje in prebledim. Bil je samo „prvi red“. V zemljepisju in v nemščini sem imel samo „dobro“, — drugje pa vse bolje. Kam naj si upam s takim izpričevalom! Pokazati ga moram vsem dobrotnikom — in kaj bodo rekli? Kar zapodili me bodo drugo polletje; nobeden ne bo maral podpirati tako slabega študenta! Kaj pa šele oče doma! Da bi jih le danes ne bilo dol! Pa bodo gotovo prišli! Kar h kakemu čevljarju me bodo dali! Stavim — potem je pa vsega konec; mati ne bodo nikdar na moji novi maši!

In res: spodaj pred šolo so že čakali oče. Obraz jim je bil tak, kakor bi imeli za hrbtom skrito „kneftro“.

„Sem že izvedel, kaj imaš,“ — me ogovoré. — „Sem bil že prej pri gospodu katehetu. Sram te bodi! V Kamniku prvi, tukaj pa med ‚anzarji‘! Še malo manj, pa boš med ‚cvajarji‘. Zakaj se pa nemški ne učiš, he?“

„Saj sem se učil,“ — rečem in grem ves pobit za očetom. Oni pa nadaljujejo:

„Seveda, figo si se učil! Zakaj pa imaš samo ‚gut‘? Zdaj greva pokazat tvoje izpričevalo gospôdi, ki ti dajó jésti! Če ti bodo še obljubili zanaprej, no, boš še ostal; drugo bova že jaz in mati še skup spravila. Če pa ne, bova pa kar danes pobrala vse, kar imaš, pa greva k mojstru, s katerim sem se jaz skup učil čevljarskega. Sem že govoril z njim, da te vzame.“

To je bilo bridko ! — Greva najprej v semenišče, a čuda ! Gospod kanonik Novak, katerega mu podám svoje izpričevalo, prikima zadovoljen, me celó pohvali, rekoč : „No, no, je že dobro. Le tako naprej, pa bo s fantom že kaj. Naj le še hodi na hrano !“

Skoro enako je bilo po drugih hišah. Dva gospoda sta segla še celó v žep, in padlo je nekaj šestice za počitnice. Eden je pa vzel moje izpričevalo in ga pokazal svojim, opominjaje jih :

„Vidite, ta fant nima nič ! Po hišah si mora iskati hrane in zmrzovati pozimi. Pa ima vendar tako dobro izpričevalo. Vi imate pa vsega še preveč — pa kako se učite ! Ali vas ni sram ?“

To je rekel nemški ! Moj oče so pa mislili, da jim pravi, kako slabo je moje izpričevalo. Ko jim ga dá nazaj, pa reče očetu slabo kranjski :

„Dobro, še pride ! Le tako uči, jaz cufriden, zer zufriden.“

Kako so oče strmeli nad vsem tem ! Tudi meni je zrastle notranja zavést, in čutil sem krivico, ki so mi jo storili oče prej s svojimi trdimi besedami. Zato se vzravnam pokonci in vprašam :

„Ali greva zdaj k tistemu čevljarskemu mojstru ?“

„Zazdaj ne,“ — zamrmrajo oče — „gospodje morajo že bolje vedeti, kako se študira v Ljubljani. Zdaj greva domov ; bova videla, kaj bodo rekli gospod kaplan in fajmošter.“

Ker je bil dan kratek, sva šla kosit k „Figabirtu“, da bi bila prej domá. Tam sva našla

več Gorenjcev s svojimi študenti, večjidel še manjšimi. Nekateri so bili znani z očetom in so vpraševali, kako sem izdelal prvo polletje.

„Dobro,“ — reko oče — „bo že!“

„Pa prvi le ni kakor v Kamniku,“ — se posmehne eden, čigar sinova sta se v Kamniku precéj slabo učila.

„Če prav ni,“ — rekó moj oče — „pa jih je za njim še veliko več, kakor jih je bilo v Kamniku, če je bil prav tam prvi.“

Te besede so mi bile znamenje, da so se oče vendarle sprijaznili z mojim izpričevalom. Ko sem jim razlagal po poti domov, kako je vse težje študirati v Ljubljani, so bili slednjič popolnoma potolaženi in so rekli :

„No, saj v celi fari še nobeden tako dober ni. Da le nazaj ne zlezeš; mislim, da boš potem že izdelal vse šole.“

Domá so naju čakali mati z ričetom in kašnatim zeljem. Ko prideva, naju ogovoré :

„Ali je prvi?“

„Ni ne,“ — odgovoré oče.

„No, saj sem vedela, da bo zadnji,“ — zagodrnjajo mati; „zakaj si ga pa silil v Ljubljano.“

„To pa zopet ni,“ — se nasmehnejo oče. „Jih je še veliko več za njim kot pred njim. Mu boš že še morala nositi v Ljubljano.“

V ponedeljek sva šla z očetom h gospodu kaplanu. Ta vzame izpričevalo, ga pogleduje, majé z glavo, a slednjič vendar nekoliko prijazneje reče :

„Nemščina dela kmetiškim sinom težave — to je res. Te se boš moral v drugem polletju bolj poprijeti. Če bi tega ne bilo, bi bil lahko prvi. To je videti po izpričevalu.“

Potem stopi gospod k predalu, ga odpré in stisne očetu v roko petak, češ, da bo za stanovanje; s klina pa sname suknjo in jo dá očetu, naj jo krojač prenaredi zame.

Skoro enako je bilo pri gospodu župniku. Tudi temu ni bilo všeč, da imam v nemščini samo „dobro“. Jaz sem ugovarjal, da sem se nemščine učil morda največ med vsemi predmeti, in sem tudi povedal, kako naš profesor zaničuje nas kmete zaradi nemščine, drugače bi se tudi v tem upal skusiti se s prvimi — toda gospod župnik se je opiral le na to, kar je pisano — vendar pa tudi on seže v žep in dá očetu par bankovcev za stanovanje, obetajoč več, če bom prinesel ob koncu leta boljše izpričevalo.

Jako zadovoljna sva odšla domov. Oče pa so rekli:

„Vidiš, vse bi bilo prav; le nemški se še nauči, pa boš prvi.“

Na, le stoj, ti ponosna nemščina — sem se bodril jaz —, ki mi tako nagajaš! Tudi ti boš moja; premalo te bo! Bom videl, kdo je močnejši: tvoja trdovratnost in nagajivost ali moja volja. Še v drugem polletju te hočem ukrotiti, in če mi profesor ne bo hotel verjeti, da te obvladam, mu dokažem to z vso postavno silo. — — —

Iz pravega polletja sem pa pozabil omeniti še ene važne reči — važne zato, ker sem po njej spoznal prvikrat, kaj je to : protekcija. Nekega dne je prišel namreč naš šolski služabnik Francelj in je prinesel profesorju pôlo, s katere nam je ta prebral. Bilo je naznanilo ustanov ali štipendij za revne učence, ki so lepega vedenja in pridnega učenja — in profesor nam je rekel, naj prošnje z dotičnimi izpričevali izročijo njemu vsi tisti, ki nameravajo prositi za katero izmed ustanov. Med izpričevali je bilo treba tudi onega o stavljeni kozah.

Kdo je bil razpisa bolj vesel kot jaz ! „Eno že imam,“ — sem zavrisknil — „samo, katero bi si izbral? Najvišjo, sevéda ! Moje šolsko izpričevalo iz Kamnika je tako, da si boljšega misliti ne morem. Izkaz ubožnosti pa tak, da mi gotovo vsak podari krajcar, kdor ga prebere. Vrhutega imam stavljenje kozé še celó dvakrat. To se mi pozna na roki, če bi kdo ne verjel listu. — Je že moja, juhej !“

Pisma sem imel. Le o stavljenih kozah še ne. Zato pišem očetu, naj gredo tudi po to v Kamnik k zdravniku Becku, ki nam je enkrat še v domači šoli kar s silo stavil vdrugič kozé. Takrat so nas vse skup zaprli v šolo ; mi smo začeli tuliti, ker nismo mislili drugega kot to, da nas bo tisti gospod iz Kamnika poklal kar vse odkraja. Ko je pa prvega le malo pičil, smo dobili korajžo, in nobeden ni črhnil več, ko je prejel tisti kozavi strup. K temu zdravniku so šli torej oče in so dobili od njega list. Tega so mi prinesli v Ljubljano.

Ko sem imel vse skup, kar je bilo treba za štipendijo, spišem več prošenj, češ, če ene štipendije ne dobim, bom pa drugo. Tako čakam dan za dnevom na odlok — nič drugega pre-mišljeva je kot to, katero bom dobil in kaj bom vsega nakupil za denar. Polovico dobé oče, polovico pa jaz: to je bil moj trden sklep. Vsak dan sem gledal profesorja Melcarja, če ima kaj papirja pod pazduho. Dolgo ni hotelo biti nič! Vendar — vsak dan pride, če je le v pratiki.

Nekega dne se primuza profesor Melcar v šolo z velikim snopom podolgasto zloženih pi-sem. Ko odmolimo, jih začne deliti. „Najprej,“ — pravi — „bom dal prošnje tistim, ki so do-bili štipendije.“

„Zdaj pa na noge, Jaka!“ — mi zašepeta sosed. „Zapni si suknjo, tebe bo poklical prvega.“

Jaz se pripravim kakor mladenič, ki gre po gospodično za ples. Toda mene ne bere prvega — tudi drugega ne, sploh — ne bere me ne! Meni je postajalo čimdalje hladneje ob srci — in ko me slednjič pokliče in dá šop mojih prošenj nazaj, se mi je zaprla sapa, da nisem mogel iz klopi. Šel je moj sosed in mi prinesel vse; jaz pa sem zvil ta ničvredni pa-pir in ga pomašil v žep. Profesor Melcar to zapazi in reče:

„Res je hudo to! Jaz sam sem mislil, da boste dobili vsaj eno. Sem vas tudi toplo pri-poročal. Ali niste vi ali vaš oče ali kdo drugi znani z nikomer, ki ima kaj veljave pri tistih gospodih, ki oddajajo štipendije?“

„Cemu? Saj so priložena moja izpričevala,“
— hrknem jaz zabuhlo.

„Vi ste še mlad, prijatelj! Zato ne veste nič o tej reči,“ — sklene profesor Melcar. — Začne se pouk. Jaz pa sem premišljeval vso uro, kako more biti to, da so dobili štipendije drugi, izmed katerih ni imel nobeden takega šolskega izpričevala, ni bil nobeden tako reven kakor jaz. Nekaj časa mislim, da imajo morda drugi kozé stavljene po trikrat, drugače ni mogoče — to bi bila očitna krivica, gotovo proti volji tistih blagih mož, ki so ustanovili štipendije za vredne, to je revne in pridne dijake. Dobili so jih pa večinoma sinovi uradnikov in meščanov, ki jih — po moji sodbi — nikakor niso bili vredni. Tako sem izkusil prvič, kaj je to: protekcija. —

Preidimo k drugemu polletju! Šolnine, ki so jo oče prvo polletje tako težko plačali, sem bil v drugem polletju oproščen. Prišle so tudi zopet štipendije na vrsto. Jaz sem zopet prosil za njih več — pa ravno s tistim neugodnim uspehom. Oče so pa rekli: „Prej sem se temu čudil; zdaj pa ne, ker imaš slabše izpričevalo. Le nemški se uči, pa bo bolje.“

Tako je moralo iti naprej, kakor sem revež mogel. Če me je pozimi zeblo, sem bil pa poleti zmeraj lačen zavoljo dolgega dne. Vendar je bilo življenje prijetneje vsled tega, ker nas je bilo več enakih misli, in zunaj šole ni manjkalo zabave. Za vodo smo se igrali „frnikolo“, se „šolali“ itd. Pri tem se mi je enkrat primerilo, da sem bil ves zamišljen v svojo „šolo“. Kar

se mi položi od zadaj roka na ramo — jaz pa namerim z roko, da nepoklicanemu motilcu eno založim, se obrnem — in pogledam v obraz — gospodu katehetu. Nato jaz v tek — drugi pa v smeh. Seveda sem brž vzel v roke katekizem, in res sem bil drugi dan vprašan. Če bi ne bil znal, bi me bila „šola“ dosti stala. Kajti naš gospod katehet je bil resen mož in ni poznal nobene šale.

Ob četrtnih popoldne, če je bilo lepo vreme, smo hodili bit žogo k Sv. Krištofu ali pa na Grad. Vsega tega sem se navadil šele v Ljubljani. Večkrat smo imeli pa pri tem tudi boje. Na Gradu z „gassenlumpi“, katerih je bilo takrat sila mnogo. Drugje pa s „štalfuhsi“ (realci), ki so nas — „šulfuhse“ (gimnazijce) — povsod preganjali, mi pa nje. Sploh smo bili gimnazijci in realci kakor pes in mačka. Le, če so nas prijeli „gassenlumpi“, smo se združili proti njim, ker so bili ti smrtni sovražniki obojim. Zato je pri takih vojskah, ki so se vršile večjidel na Gradu ali pa za njim, včasih tekla celo kri. Ta in oni je prišel domov z bulo — ali pa, če smo bili tepeni, celó brez pokrivala. Seveda smo bili junaki le kmetiški — gospôski so znali kvečjemu dobro teči. Da jaz med junaki nisem bil zadnji, se razume že po tem, ker sem delal prve študije v pretepanju že doma med pastirji, in sem se znal metati prej, kot sem poznal „cifre“ na uri.

Druga naša zabava je bil lov rakov. Tudi za to umetnijo sem prinesel vednosti že z dóma.

V Kamniku sem jo v Nevljici le toliko nadaljeval, da nisem prišel iz vaje. Ta lov ni tako prozaičen, kakor si mislijo n. pr. ljubljanski Krakovčani. Ti opravljajo to obrtnijo le na debelo; jaz pa sem jo mogel izvrševati — zavoljo pomanjkanja potrebnega orodja in dovoljenja — le z roko. Pri tem sem moral gledati z enim očesom nazaj, z drugim pa naprej, če ne pride odkod kak ribič. Z roko sem iskal lukenj; pa ne predaleč na dnu — ker tam so le majhni raki — marveč dobro pod vrhom, posebno pod koreninami; tam so večji. A boječ nisem smel biti, če sem otipal velikega raka. Poizkusiti treba, da ga primeš, preden prime on tebe. Če se pa to zgodi, ga je treba prijeti za tipalnice in za škarnice hkrati. Tako ga boš izvlekel iz luknje, da se ne bo nikjer zataknil. Če ga pa primeš samo za škarnice, se večjidel odtrgajo, rak pa se pomakne nazaj, in čeprav ga potem dobiš, ni mnogo vreden. Pri vsaki reči je pač treba najprej vednosti, potem vaje. Včasih se tudi primeri, da primeš v kaki luknji, kjer sega voda le do polovice, kaj opolzkega; a to ni riba, ampak kača belouška. Ni se je treba ustrašiti. Nič ti ne stori, še vesela bo, če jo vržeš daleč od sebe in ji daš priliko, da se skrije.

Naš lov je bil v Ižici in v Malem grabnu. Nalovili nismo mnogo; a to, kar je bilo, je bilo dobro. Posebno dobro meni, ker so mi bili raki dobra večerja, čeprav so bili kuhani v golem kropu in neslani, da so bili le gorki. Mimo tistih hišic, kjer prežé „iblajtarji“, sem jih nosil jaz

po žepih in pod klobukom, čeravno je bila v teh ozkih prostorih med raki včasih huda revolucija. Toda imeli smo vsi dijaki slabo vest, ker smo mislili, da nam jih sme vzeti vsak človek, posebno še, če ima kapo s „šildom“ na glavi.

Ker sem tako raztegnil popis lova rakov, naj sledi še mična dogodbica iz šole.

Naš profesor naravoslovja nam naznani neki torek, da bomo prišli v petek do raka. Da ga bomo pa lažje spoznali natanko in po vseh njegovih delih, naj prinese kdo izmed nas živega raka — enega ali dva — v šolo. Vsak se je hotel prikupiti gospodu profesorju. Mi „lovci“ smo šli že v četrtek na lov. Gospôski pa v petek zjutraj pred šolo za vodo, kjer Krakovčanke prodajajo rake. — Ko je prišel profesor v šolo, smo mu nanosili toliko rakov, da je moral mož poslati enega izmed učencev k šolskemu slugi z naročilom, naj pride njegova dekla s škafom. Prišla je; mi smo pa zmetali rake v škaf. Potem je pa izbral gospod profesor dva, najmanjša — druge mu je pa nesla dekla na dom. Rak je pač rak, velik ali majhen, in gospod profesor nam je na dveh najmanjših ravno toliko razkazal, kakor bi bil mogel razkazati na polnem škafu.

Druga moja postranska obrtnija je bil lov metuljev. Te sem zalezoval razvite, v bubah in v gosenicah. Celo v jajcih, in to zgodaj zjutraj, podnevi, zvečer in ponoči. Tako sem spravil skup lepo zbirko. Še v muzeju jih ni bilo kmalu

toliko, kakor sem jih imel jaz. Kar se jih dobi pri nas, vse sem imel. Še celo očeta sem pripravil do tega, da so mi lovili velike gosonice in mi jih nosili v Ljubljano. Metulje sem pa tudi znal nabavljati tako lepo, da sem imel z njimi celo kupčijo. Prodajal sem jih posebno gospôskim sošolcem, ker ti reveži niso bili res prav za nič. Saj bi drugače ne bili niti vedeli, kaj je metulj in kaj netopir. S to obrtnijo sem si izboljšal življenje toliko, da sem vsaj vedel, kaj je „študentenfuter“, ki se je dobival po štacunah. Štrajnarca pred šolami je pa tudi dobila marsikak krajcar od mene za reglje.

Šolsko leto je bilo tako pri kraju; dobili smo izpričevala. Káko je bilo moje? Nič boljše od prejšnjega — môra je bila zopet nemščina. Nemški profesor nikakor ni mogel verjeti, da bi jaz kot „kmet“ znal nemški — pa je bilo vun. Oče so prišli zopet pome. Šla sva se zahvalit povsod, kjer sem kaj dobival med letom. Vsi so bili zadovoljni z mano in so rekli, naj se pred začetkom šole vnovič oglasim: bodo že videli, kako bo. Tuintam je padlo zopet nekaj šestice v mojo roko. Pa sem jih moral dati očetu za stanovanje. Vendar se je katera tudi prijela moje roke, ker bi bilo preveč žalostno, če ne bi bil vse počitnice imel krajcarja v žepu.

Oče pa niso bili nič kaj zadovoljni z mano. Po poti so zmeraj renčali: „Cvajte“ nimaš, veliko več pa tudi ne. Se bo videlo, kaj bosta rekla doma gospoda.“ Vendar prav slabe volje tudi niso bili. Ko sva prišla v Št. Vidu mimo

Kraljiča, krenejo oče v hišo, jaz pa za njimi. Tam je sedel ranjki gospod župnik Blaž Potočnik. Odkrijeva se mu, a on naju ogovori:

„Študent — je li?“

Jaz prikimam, oče pa gredo poljubit roko. Toda gospod jo odtegne in povprašuje dalje:

„Iz katerega razreda?“

„O, je že v šolah,“ — se postavijo oče.

„Tako? Pa ne v visokih, je še premajhen.“

„V prvi šoli sem bil, zdaj grem v drugo,“ — se oglasim jaz.

„Že?!“ — se nasmeje gospod in poizveduje dalje: „Torej si prvo izdelal?“

„Izdelal je,“ — rekó oče zame — „pa ne prav dobro.“

„Pokaži izpričevalo!“

Jaz potegnem izpričevalo iz žepa ter ga pomolim. Komaj pa ga gospod razvije in pogleda, se prime za glavo in zareži:

„Ti osel, ti!“

Jaz se prestrašim in odskočim, oče pa rekó: „Saj sem mu tudi jaz rekel, naj se nemški uči bolje.“

„Ej, kaj vi!“ — se hujuje gospod naprej — „fant ni osel, ampak se je pridno učil; to kaže izpričevalo. Ali to — to!“ S tem nama pomoli izpričevalo pod nos in kaže mesto, kjer je bilo zapisano moje imé. Oba gledava njega in list, pa se nama ni zdelo nikjer nič čudnega.

„Kako se pišeš?“ — vpraša potem gospod župnik resno. Jaz povem svoje ime. Oče pa pritrdijo, da je res, ker se tudi oni tako pišejo; samo, da je njim ime Juri, meni pa Jaka.

„Kako je pa tu zapisano? Beri!“ — veli meni gospod in mi pokaže s prstom vrsto mojega imena na izpričevalu. Jaz izgovorim svoje ime, a on odmaje ter veli vnovič:

„Beri črko za črko, kakor se izgovarjajo!“

Tako me je pripravil do spoznanja, da je v mojem imenu pisanih četvero črk preveč, dve pa napačno.

„No vidiš,“ — sklene gospod — „saj tvoje ime ni nemško.“

„Seveda ni,“ — se oglasio oče — „saj jaz ne znam nič nemški.“

„Če bi tudi dobro znali,“ — poprime gospod — „bi bilo vaše ime vendar-le slovensko. Tako se mora tudi pisati. Kdo je pisal tvoje ime v izpričevalo?“ — se obrne k meni.

„Jaz ne vem! Menda kdo, kateremu je dal gospod profesor Melcar pisati imena nas vseh.“

„Tako? Melcar? No, sporoči mu od mene, da je — — ne, mu bom rajši sam povedal. To je res grozno, kako naša poštena slovenska imena kvarijo s to pisavo.“

Potem naju gospod izprašuje še o tem in onem in izvé tudi vse moje okoliščine. Ko slednjič potegnejo oče mošnjo, da bi plačali, pomigne gospod z roko in reče:

„Ne, to je moje! Drugo leto pa fant ne sme biti več v izpričevalu pisan tako pasjeglavsko. Bom že sam prijel profesorja za to barbarstvo. Srečno! Tu ima fant še nekaj za počitnice, da si bo lahko kupil belega kruha.“

S tem pomoli meni roko. Jaz pa začutim v svoji papir. Šele zunaj ga razvijem in pokaže se — goldinar.

„Naj bo tvoj,“ — rekó oče — „saj domá tako ne bo kruha vsak dan.“

Po poti — do doma — sva se menila z očetom o tem „čudnem“ gospodu, ki se je tako razjaril nad mojim imenom v izpričevalu. Meni se je zdelo to strašno čudno. Po môjih pojmih je bilo ime tem imenitnejše, čim daljše je bilo — čim več črk je bilo v njem. Oče so pa to umeli še manj, ker pisanega niso lahko brali.

Domá so naju zopet čakali mati z ričetom — prav gostim, da se je kar krehal. Ko se prikaževa, naju ogovoré :

„Dolgo sta hodila. Že fant ni izdelal, in ti si ga tepel vso pot, kajne? Saj sem vedela, da bo tako. Ti nič ne veš, kaj je otrok.“

„Bodi no tiho, stara,“ — jih ustavijo oče z dobrovoljnim nasmehom — „zdaj bo šel fant v drugo šolo.“

„No vidiš, ali ne pravim zmeraj, da bo pel novo mašo? Prvi je, kajne? Škoda, da nisem tiste klobase dala v ričet.“

„Do nove maše je še daleč, in prvi tudi ni,“ — rekó oče. „Zdaj pa prinesi na mizo, kar imaš v peči, potlej se bomo razgovarjali.“

Večer je bil še dosti prijeten. Mati so bili veseli, očetu je bilo pa namreč tudi dosti, da sem tam, kjer sem, namreč v programu. Tega so pregledavali po imenih in so končno rekli:

„No, je že! Saj jih je komaj devet pred tabo; za tabo pa cela dolga rajda. Za kmetiškega gostaškega sina je to že dosti. Saj so vsi slabši, kar jih je v fari.“

Drugi dan sem šel z izpričevalom in letnim šolskim poročilom k fari. Gospod župnik je bil še dosti zadovoljen. Opominjal me je le, naj se nemščine bolj poprimem. Gospod kaplan je bil skoro istih misli; a nazadnje je še vprašal, če sem vložil prošnjo za sprejem v Alojzijevejšče.

„Ali bi bil sprejet, ker nisem izdelal z odliko?“ — vprašam jaz bojazljivo.

„Mislim da; vsaj poizkusi. Če ne znaš narediti prošnje sam, ti jo bom sestavil jaz, da jo prepišeš.“

Res mi gospod sestavi prošnjo. Jaz jo pa prepišem, čeravno so rekli oče, da ne bo nič, ker imam samo prvi red — ter jo nekega dne nesem v Ljubljano. Glej — čez mesec dni mi dá gospod kaplan odlok: sprejet sem!

To je bilo veselja v naši hiši, ko sem prišel domov s to novico! Mati so brž napravili južino — kolikor se je dalo dobro — in so rekli: „Škoda, da še Lovrenca ni domá, da bi tudi on jedel.“ (Brat je namreč že služil v drugi vasi za pastirja.)

„Zdaj je vseh skrbi konec,“ — so dostavili oče — „lahko se boš učil, samo za obleko bova skrbela, kolikor bova mogla. Nekaj bodo pa še tudi gospodje pomagali, ko so tako dobri.“

Seveda jaz nisem mogel te novice obdržati zase. Najrajši bi jo bil oznanil s Šmarne gore vsemu svetu. Drugi dan pohitim ž njo v Kamnik in jo pokažem svojim bivšim učiteljem — črno na belem. Vsi moji učitelji so bili še tam. Najbolj je bil tega vesel pater Gotthard. On me je povabil tudi na kosilo, pa ne v lopo ali med hlapce, ampak v refektorij k sebi. Te časti sem bil silno vesel. Posebno mi je pa vzdigalo greben to, da so mi morali streči fratri kakor drugim — tisti fratri, ki so me prej tolikokrat lasali in uhal. Po kosilu sem si ogledal še ves samostan. Oglasil sem se tudi v kuhinji in pri hlapcih, ki pa niso bili nič kaj zgovorni. Stari Matevž je celó mrmral nekaj med zobmi, kakor da bo zdaj že vsak pob kosil v refektoriju, ko mu je še „pekarija“ predobra.

Ko sem si ogledal vse kote samostana, sem se poslovil od patrov. Ti so me opominjali, naj se le pridno učim; o počitnicah pa naj se kaj oglasim pri njih. Odšel sem iz samostana, katerega potem celih 22 let nisem več videl. Vzrok temu je bil ta, da so „moji“ patri ali pomrli, ali pa so bili premeščeni v druge samostane. Prvi je menda šel na óni svet pater Gotthard. Ko sem izvedel jaz v Ljubljani to žalostno novico, sem potočil za njim prav bridke solze pristrčne hvaležnosti. Videl sem pozneje le še patra Generoza, ki je bil premeščen v Ljubljano, potem pa v Novo mesto, kjer je tudi umrl. Bila sva prav dobra prijatelja in se drug drugega večkrat spominjala.

Za samostanom sem si ogledal tudi še mesto Kamnik in meni priljubljene kraje ; obiskal sem sošolce, ki so ostali večjidel domá in se učili rokodelstva ali kaj drugega. Poznali so me pač še, a prijateljstva ni bilo več pravega. Nekateri so me še celó posmehljivo vpraševali, če sem jih prišel že vabit na novo mašo. To mi je delo zeló hudo. Ko sem bil zunaj mesteca, sem se obrnil nazaj, pogledal ga še enkrat in rekel glasno :

„Srečno mi bodi ! Tako brž se že ne vidimo več !“

Počitnice doma mi niso bile nič kaj prijetne. To pa zavoljo nevoščljivosti in sirovosti mladega in starega ljudstva. Še v cerkvi sem bil kakor pes. Vedno so me suvali in brcali poredni fantje, kamorkoli sem stopil. Še celó v zakristiji, čeravno jih je gospod župnik enkrat dobro oštel in jih spodil v cerkev ali pa vun. Nič bolje ni bilo domá. Kmet ne trpi človeka, ki „nič ne dela“. Kjer sem se pokazal, so se mi rogali : „Kutmorgen, Jurjev gospod ! Ali jim čem kušniti roko?“ — Večkrat je priletelo tudi kaj za mano : poleno ali kamen. Zato sem bil večjidel domá. Prebiral sem knjige za drugošolo, kar sem jih že imel, ali pa sem pletel copate. Zadnjo polovico septembra pa smo zopet vsi trije brali gobe, da zaslužimo kaj za mojo obleko in za knjige.

Preden sem šel nazaj v Ljubljano, sem se oglasil z očetom še pri gospodih. Oba sta me opominjala, naj se pridno učim. To sem tudi

obljubil. Stisnila sta mi še vsak nekaj v roko za šolske knjige. — Drugi dan sva jo odrinila z očetom v Ljubljano. Moje robe sva nesla vsak nekaj, jaz v robcu, oče pa v bisagi. Prišedši v mesto sva krenila naravnost proti Alojzijevišču. Vrata se nama odpro, in jaz dobim svoj prostor v veliki sobi, ki je bila pol šola, pol stanovanica. Potem sva šla z očetom še vun na polič vina. Končno sem spremil očeta še do mitnice, pa se vrnil nazaj na svoj novi dom — v Alojzijevišče.

Alojzijevišču je bil takrat vodja poznejši knezoškof ljubljanski, dr. Janez Ev. Pogačar; prefekta pa sta bila gospoda duhovnika Grabnar in Košmerl. Razen teh je pomagal v pouku še bogoslovec gospod Kemperle — blag in jako talentiran mladenič, katerega je pa že drugo leto vzela smrt — premočan je bil njegov duh za šibko telo. Bil je res zgled mladeniča, pripravljajočega se za duhovniški stan.

Drugo- in tretješolci smo imeli šolo v zavodu. Zato so bile v sobi na eni strani nastavljene šolske klopi z vso za šolo potrebno opravo vred. Na drugi pa so stali naši pulti. Pri teh smo se učili in pisali. — V šolo torej nismo imeli daleč; kar presedli smo se od leve na desno, pa je bilo. Profesorji so nam bili prej imenovani gospodje. Ti so bili boljši od marsikaterega sedanjega profesorja, ki svojo učenost rajši prodajo zunaj šole kakor pa v šoli. Posebno dobro se spominjam gospoda vodja. Kako veličastno nam je razlagal krščanski nauk! Kako

smo ga pazljivo poslušali vsi! Kako smo zri vanj tudi v kapelici, kadar nam je govoril z lece, ker ni le bral kakor druga dva gospoda! To je bil rešpekt, kakor ga tudi zasluži tak nauk!

Gospod Košmerl je bil dober latinec. Jaz, ki sem se s svojo latinščino nekoliko bahal še iz prve šole, ker sem imel v njej najboljši red, sem moral vedno napenjati um, da sem ga mogel zadovoljiti. Vendar se mi to ni posrečilo vedno, ampak parkrat sem moral zavoljo latinščine kósiti celo v šoli (kar pa ni bilo tako hudo, ker so mi drugi potem več prinesli, kakor bi bil dobil spodaj pri mizi). Tudi nemščino je učil ta gospod pri nas. A s to ni bilo težave. Bil sem v njej vendar še boljši od svojih tovarišev. Imeli smo tudi domačo knjižnico za mladino, katero sem pridno obiskoval. V drugih šolskih predmetih sta se delila gospoda Grabnar in Kemperle. Oba sta bila dobra učitelja. Ker nas je bilo malo — le enajst, smo se tudi pridno učili. To smo morali, drugače ni bilo kosila ali pa igranja ne.

Petje je hodil učiti vnanji sedmošolec, poznejši duhovnik na Dolenjskem. Načeloma bi se bili morali učiti tudi petja vsi; zato smo bili poklicani že prve dni vsi drugošolci v sobo, kjer je stal glasovir, da nas poizkusi učenik. Ko nas je vse ogledal, je vprašal:

„Ali pozná že kdo note?“

„Jaz!“ — zadoni ponosno iz mojih ust.

„Tako? Ali znate tudi kaj igrati na glasovir?“

„Dve pesmi: „Potonka“ in „Tičica prepevala,“ — odgovorim na to.

„Kdo vas je naučil?“ — povprašuje gospod dalje.

„Sam, v Kamniku v samostanu.“

„No poizkusite,“ — mi veli in se umakne s stola ter potisne mene nanj.

Jaz sedem in začnem z enim prstom leve roke nekaj klepati po tipkah glasovira — po belih seveda, ker črnih sem se bal; bilo bi koj vse zmedeno. Moji sošolci se zadaj zasmеjejo, dokler me učenik ne ustavi z besedami:

„Že dobro: se vidi, da ste se učili sami. Kako pa z notami? Poizkusimo, če znate te tudi tako dobro?“

Nato mi pokaže note. A jaz sem poznal le tiste bele, črnih (s križci in *b*) pa ne.

„Nekaj je že,“ — reče učenik — „poizkusimo še, kak glas boste peli.“

Pa udari na tipko *A* in čakaje gleda na moja usta, kdaj pride kaj iz njih. Ko le in le ni bilo nič, me izpodbudi:

„No *A—A—A*? Ali nimate glasú?“

„Daj no, daj,“ — me dregajo zadaj sošolci. Jaz odprem usta, in slišati je bilo iz njih nekaj, kar ni bil ne glas, ne krik, najbolj še menda podobno beketanju mladega teleta, ki išče svoje matere. Za mano je nastalo hihitanje in naposled glasen smeh. Učenik zatisne ušesa in migne z rokama:

„Dosti, dosti, za božjo voljo! Vi niste za petje, kar idite!“ Te — zame sicer tako sra-

motne obsodbe mojega glasu — sem bil strašno vesel. Brž skočim dol in iz sobe in vun na dvorišče, kjer so drugi bili žogo.

Torej glede petja ni bilo z mano nič. Toda to ni bila nikaka nesreča za zavod. Alojzije-višče je imelo tudi brez mene ravno tisto leto tako izvrsten moški zbor, kakršnega morda ni bilo v Ljubljani. Kolikokrat sem se še pozneje spominjal petja v kapelici, ki je bilo tako milo, tako do solz ginljivo! Vse drugo iz Alojzije-višča sem pozabil prej kot tisto petje. Kolikokrat sem pozneje žvižgal po svetu na samotni poti in brenčal katero tistih cerkvenih pesmi in se jezil, zakaj je moj glas tako okoren, da pokazi vsak spomin, če glas le izpustim iz grla. Ta je bil kakor ubit zvon! Ušesa moja so se vselej vila bolečin, kadar jih je dosegel ta, po notah neizrazljivi glas.

Življenje v zavodu je bilo — vsaj kar se mene tiče — tako, da bi si boljšega ne bil želel nikdar. Miza se mi je pogrinjala sama. Kruha so mi nosili v sobo. Zeblo me ni več tako. Lačen nisem bil. Zabave je bilo pa tudi dosti, če-ravno smo se morali hudo učiti. Ob prostih urah smo si preganjali čas pozimi s „frniko-lanjem“ po sobi, z „domino“, z „Herr Jägerle“, z „Ritterspiel“ itd. Stava so bili pa orehi in lešniki. Tudi smo se po vrtu pridno kepali in pri tem imeli cele vojske. Poleti smo pa keg-ljali, največ pa bili žogo. Živelimo vsi v lepem sporazumu : osmošolci so občevali z nami kakor drugi; vsi smo bili kakor ena rodovina. Zani-

čevan nobeden, le nagajali smo kateremu. In za to sta bila izbrana posebno dva.

Seveda smo bili tudi razposajeni in smo uganjali razne burke. Sit konj pač rad brca. Mi pa smo imeli prav dobro hrano. Toda takih burk, ki so marsikomu, tudi meni, naklonile večkrat post, ne bom vlačil na dan. Jaz sem bil silno zadovoljen z vsem v zavodu. Gospod Košmerl me je cenil zavaljo latinščine in nemščine. Bil sem njegov ministrant, kadar je šel maševat v Šenklovž. Za to sem imel od njega vsak mesec po eno ali dve srebrni dvajsetici. Te sem pa dobil v roko le, če mi je bilo treba kaj kupiti.

Moj spomin na Alojzijevišče je torej vsakako prijeten. Le nekaj sem ujel tam, kar bom nosil do smrti po svetu, to je: kratkovidnost. Dobil sem jo pri lojenih svečah. Te so nam brlele pozimi zvečer pri učenju in pri pisanju. Usekuj in čedi tako svečo kakorkoli; čez par minut se zopet začne tresti svetloba in migljati luč kakor zvezda. Ker smo imeli pa mi takih sveč vsi skupaj šest, ni bilo mogoče, bi se ne bila začela tresti vsaj ena. In tako je bila vsa svetloba v sobi zmeraj taka, kakor da bi bil migal s trepalnicami. — Ko sem čez leto in dan prišel iz Alojzijevišča, že nisem več videl na šenklovško uro, čeravno sem prej razložil s frančiškanskega mosta vse številke ure na Gradu.

S tem bodi končan oddelek o Alojzijevišču. Ob koncu leta smo delali javno izkušnjo pri gimnazijskih profesorjih. Prestali smo jo vsi

dobro. Jaz sem dobil menda najboljše izpričevalo. Tako vesel sem ga bil, da sem ga s ponosom pokazal očetu, rekoč:

„S tem boste pa menda vendar zadovoljni? — Ne?“

„Se bo videlo,“ — odgovoré oče. — „Če te bodo še obdržali v Alojzijevišču, bo že dobro.“

Po zahvali pri vseh štirih gospodih in po slovesu pri sošolcih in tovariših sva šla z očetom domov. Mojo škrinjo — v kateri je bila največ vredna moja zbirka metuljev — sva pustila v sobi in sva vzela s seboj le ključ. Gospod Košmerl je namreč rekel, da bom drugo leto tako zopet prišel nazaj. Po poti domov sva z očetom nalašč zopet krenila v Šentvidu h Kraljiču, da pokaževa g. župniku Potočniku moje izpričevalo. Na tem je bilo zdaj moje ime pisano pravilno.

„To pa že, to,“ — je prikimal gospod. „In izpričevalo je tudi dobro. Fant zasluži polič vina.“

Gospod je bil zeló prijazen. Samo to mu ni bilo všeč, da sem jaz v slovensko govorjenje zmeraj vtikal nemške pokranjščene besede.

„I, kaj šmenta, ali res ne znaš več slovenski, kakor se govori domá?“ — zarohni nad mano.

„Saj to ne velja nič,“ — se oglasio oče. — „Dokler ni znal nemški, je bil slab; zdaj ima pa dober cajgnes.“

„No, cajgnes! Še tega se manjka! Da bi kmetiški študentje nosili tak jezik domov kakor vojaki,“ — zarohni gospod vnovič in reče očetu: „Ali veste vi, kaj je cajgnes?“

„To-le, kar je dobil fant v šoli.“

„To je izpričevalo — list, ki priča, kaj se je fant naučil. Razumete?“

„V Ljubljani pa pravijo cajgnes; to sem povsod slišal,“ — ugovarjajo oče.

„V Ljubljani so vsi osli. To je Sodoma in Gomora za naš domači jezik,“ — se togoti gospod naprej in udari s pestjo ob mizo, da zažvenkljajo kozarci.

Konec pogovora je bil ta, da je gospod župnik ves nevoljen vstal ter vrgel očetu besede :

„Ali poznate besede sv. evangelija : Kaj pomaga človeku, če pridobi ves svet, na svoji duši pa trpi škodo ? Kaj pomaga, če vaš sin tako lepe „cajgnese“ nosi domov, pa se naleze tujega duhá ! Bolje je, da pase krave, kot da se izpridi in se pridruži tisti čedi, ki zatira naš narod. To si zapomnita — vi in on.“

Po teh besedah odide gospod župnik ves razburjen. Midva pa tudi odideva oba osupnjena in molčeča drug za drugim. Šele na vižmarski ledini izpregovoré oče :

„Ta gospod so pa res čudni ! Lani osorej si imel slabše izpričevalo, pa so bili tako prijazni; zdaj so pa tako zarohneli nad mano ! Bova že videla, kaj bodo rekli gospod kaplan.“

Tudi jaz sem jel premišljevati, zakaj se je bil gospod župnik Potočnik tako razjezil nad nama. Po dolgem pogovoru sva prišla do sklepa, ki so ga izrazili oče v sledečih besedah :

„Ta je že bosa. Kranjski jezik ni za nič! Če bi bil za kaj, bi pa kmetu, ki ga zna, ne bilo treba hoditi v šolo. Če bi šentviški gospod ne znali nemški, bi pa tudi ne bili fajmošter.“

Domá so bili mati zeló veseli najinega prihoda. Prinesli so zopet gostega ričeta na mizo ter vprašali :

„Kako je pa letos? Ali je zadnji ali je prvi?“

Namesto odgovora izvlečejo oče iz bisage velik hlebec belega kruha in ga podajo materi rekoč :

„Na, tu je štruca iz Ljubljane, vsa zate!“

Mati vzamejo hlebec, ga prerežejo in ugibajo, ali je samo iz pšenične moke, ali je tudi kaj ržene vmes. Ko ga pokusijo, razsodijo, da ni iz same pšenične moke. Potem ga spravijo, „da bo še jutri kaj, ker doma tako ni kruha.“ Čez tri dni so mi ga še prinesli en kos zjutraj, ko mi ni dišal ajdovi močnik. Kakor sem preračunal, sem najbrže v prvem tednu skoro vsega snedel jaz. Mati je pač mati, naj bo v kakršnikoli obleki!

Gospoda pri fari sta bila na vso moč zadovoljna z mojim izpričevalom. Posebno gospod kaplan, ki je rekel :

„Zdaj si pa preskrbljen za stanovanje in za hrano ves čas! Le tako se uči naprej; boš zmeraj v Alojzijevišču. Za druge potrebe pa bomo že mi skrbeli, dokler ne boš sam nič zaslužil s poučevanjem drugih. S čim se boš pa pečal o počitnicah?“

„Sam ne vem. Najbrže bom moral očetu plesti copate.“

„To že ni nič zate! Pregleduj šolske knjige, da ne boš nič pozabil! Pa oglasi se večkrat pri meni, če bi doma ne imel kaj jesti. Kadar se naveličaš šolskih knjig — na, tu ti dam ‚Novice‘ in ‚Danico‘, pa jih prebiraj! Slovenskega se v Ljubljani tako nisi nič učil. To vem. Zato prebiraj to, da vsaj ne boš pozabil vsega, kar si z doma vzel v šolo. Nemški znaš zdaj že bolje kot slovenski. Torej se lahko pečaš s svojim maternim jezikom vsaj o počitnicah, če ti v Ljubljaniza to ne dajo časa.“

Ob teh besedah mi da gospod skladovnicolistov, da sem jih komaj nesel domov. Oče so brž vstali s svojega trinogatega stola, ko sem tako obložen stopil v izbo. Tudi mati so se brž pridružili in so vprašali:

„Kaj je pa to? Beri no, na glas beri!“

„Zdaj ne bo bral,“ — se oglasijo oče — „počakaj, da pové, kaj sta rekla gospoda za voljo Ljubljane.“

Jaz sporočim natanko vse. Oče se strašno začudijo, kako je to, da so mi gospod dali za branje „kranjske platelce“, pa ne nemških, ker se v Ljubljani in povsod pri gospodi ceni le nemščina; kranjski jezik pa zna vsak kmet. Kaj bo neki v takih „platelcih“, ki jih razume vsak, čeprav ni hodil v šolo! Zato sedejo nazaj na svoj stol, nategnejo dreto in mi reko:

„Gospod že vedo, zakaj so ti to dali. Pa vendar kaj beri; jaz bom pa poslušal, da izvem,

če je to za gospodo ali za kmeta. Za gospodo menda ne bo, ker ni nemško. Odkod je pa?"

„V Ljubljani je tiskano! Jaz sem imel „Novice“ že enkrat v rokah,“ — sem odgovoril.

„Če je tiskano,“ — se oglasijo mati — „bo pa že kaj vredno. Saj sō ravno take črke kakor v ‚Dušni paši‘. Samo nove so, ki jih ti in jaz ne znava brati. Fant jih bo pa že znal.“

Potem sem bral iz „Novic“ to in ono, kar se je meni zdelo. Očetu je bilo to zelo všeč. Tudi mati, ki so si dali v izbi dela, so rekli:

„Poglej no, to je pa tako, da vsak lahko razume. Še Pipanov oče bi, ki ima tako veliko kmetijo.“

„To je res prav podomače, pa tudi pametno,“ — pripomnijo oče. — „V nedeljo bom pa jaz sam bral; že znam nove črke.“

In res sva se v nedeljo spravila oba nad liste. Mati so pripeljali še celo teto, in tako je bila cela čitalnica pri nas. Popoldne sem bral jaz, ker je šlo hitreje. Ko sem nehal, je bila vsa izba polna poslušavcev. Marsikak kmet me je prišel vprašat, če je „v tistih bukvah“ tudi kako zdravilo za to in to živinsko bolezen ali pa, kako se ima to ali ono saditi ali cepiti. Dobil sem marsikaj. Tako so me začeli starejši kmetje gledati bolj spoštljivo ter zmerjati fante, če mi je kateri rekel kaj žalega. Na ta način mi je bilo življenje doma nekoliko prijetneje. Tudi mi je začela zopet utripati žila za domači jezik. Domala mi je bila že popolnoma otrpnila.

Ljubljanskih dijakov nas je bilo pa v fari toliko, da jih ni bilo potem in jih tudi dolgo več ne bo. Vendar ni bilo prave prijaznosti med nami. Če smo se dobili v nedeljo v cerkvi, pa je bilo vse. Med tednom se nismo shajali; saj je moral vsak delati doma kmetiška dela. Moj brat je pa služil daleč od doma. Le enkrat sem bil pri njem; pa še tačas je njegov gospodar godrnjal, da sem ga prišel motit. Oče me pa k delu niso več gonili. Zato sem si preganjal čas, kakor se mi je zdelo. Kadar sem se naveličal branja in pisanja, sem se pa vozil na lestvah ali v gnojnem košu na polje ali v gozd s Pipanovim Francetom ali Blažetom, svojima najboljšima prijateljema iz mladih dni. Bila sta dobra fanta, prav nič prevzetna kakor drugi, čeravno je bil njiju oče najbogatejši v vasi. Tema sem pripovedoval pravljice ali kaj drugega. Pa le zunaj — na polju ali v hosti. Doma oče tega ni pustil, češ, da ju odvracam od dela. Mati je pa mislila drugače. Marsikateri bokal ješprenja, pšena, fižola in takih reči je prišlo v našo hišo, da jaz in stari Pipan nisva vedela, kako.

Najlepše je bilo takrat, kadar je šel Blaže ali France v hosto kosit mah. Vzel je s seboj cel krajec kruha in culo krompirja. Pa se je mimogrede oglasil pri nas, in šla sva v hosto. Tam je on sukal koso, jaz pa sem zakuril in pekel krompir. Medtem sem postopal okoli njega in mu pravil povesti. Ko je bil pa pečen krompir, sva legla okoli ognja — in to je bilo kosilo, kakršnega še cesar nima. Voda, bistra,

mrzla voda ni bila daleč — in tako sva živela ves dan v gozdu, da je bilo veselje. Drugi dan je sicer stari Pipan godrnjal, ker se mu je zdelo, da Blaže ali France ni nakosil dosti; pa to je bilo še bolje, ker je moral Blaže ali France spet v gozd, jaz pa z njim. Menaže nama ni zmanjkalo; saj je bilo doma vsega dosti. Če sva bila blizu senožeti v smleškem gozdu, sem jaz nalovil še rakov, in te sva tudi skuhalo, ker lonec sva imela skrit v grmovju. Soli pa sva tudi jemala s sabo. Včasih mi je prišla pod roko še kaka riba — in to je bilo tembolje. Še celo domov sem prinesel kaj takega.

Pa to življenje ni trpelo niti mesec dni.

8. Vse se zasučé drugače.

Nekega večera je bil videti prav hud ogenj za Šmarno goro. Vsi smo sodili, da mora biti to kje pri Ljubljani. Ker je bil videti vso noč enako velik žar, se napotim jaz drugo jutro zgodaj poizvedet v Ljubljano, kaj in kje je gorelo tako hudo. „Do opoldne si že lahko doma,“ — so rekli oče — „in boš prinesel najgotovejšo novico.“

V Ljubljani pridem še k požaru. Gorela je sladkornica na Poljanah. Pa šele znotraj. Raztopljeni sladkor in sirup se je cedil v Ljubljanico. Tega sem se pa kmalu nagledal; zato grem v Alojzijevišče, da pogledam po svojih metuljih v škrinji in vzamem še par reči iz nje domov. Soba pa je zaklenjena. Ko jo izkušam odpreti,

pride iz svoje sobe gospod vodja. Jaz ga pozdravim in mu odgovorim na njegovo vprašanje, po kaj sem prišel. Nato me pa on osupne z novico:

„Žal mi je, da za prihodnje leto nisi več sprejet v to hišo. Škrinjo ti bomo že še hranili do začetka šole pod streho, če je prej nimaš kam spraviti.“

To je bila zame strela z jasnega neba, ki me je kar butnila na tla. Dolgo sem stal brez sape; skoro mi je zastala tudi zavednost: šele čez dobro minuto sem mogel vprašati:

„Zakaj?“

„Tega jaz ne vem, imajo odločevati drugi,“ — je odgovoril gospod, ki je bil medtem že zaklenil svoja vrata in šel dol po stopnjicah.

Kaj sem pretrpel tisti dan — kaj se je godilo v meni, tega ne morem popisati. Počasnih korakov, zamišljen in tužen sem se kot nezavesten pomikal po cesti nazaj proti domu, ne misleč na jed in na pijačo. Ko zagledam, stopivši iz gozdiča, domačo hišo, se prestrašim. Čeravno sem bil hodil več kot pet ur, se mi je vendar zdelo še vse prekmalu: še nisem imel zbranih pravih besedi, kako bi naznanil nesrečo, ki je zadela ne le mene samega, marveč vso hišo. Zato ležem v travo ob robu gozda in gledam oddaleč belo hišico, v katero si pa nisem upal stopiti. Že je bil mrak. V meni pa je bilo še vse razboljeno, a notranja bridkost ni mogla buhniti vun. Kar zapoje skaruški večerni zvon. Jaz se odkrijem, vstanem, in prenapeta bridkost

se razlije v solzah. Nehoté in nevedé premikam noge proti domu in preden se prav zavem, sem pred vežo. Mati so ravno z burkljami dregali v peč. Ko me zapazijo, me ogovoré:

„Kod si pa hodil tako dolgo? Ali nisi nič lačen? Le brž pojdi v hišo; ti bom prinesla od poldne južino, ki sem ti jo shranila. Očeta ni še doma; so šli k bratu, pa bodo kmalu prišli.“

Hvala Bogu, da le očeta ni domá! Ker nisem celi dan nič jedel, se je oglasil želodec, in pohrustal sem vse. Brž potem sem šel spat na hišo v mrvo — se reče: spat ne; le očetu sem se hotel umakniti, da bi vsaj še ena noč bila med mano in njimi. Zaspal nisem. Zato sem slišal očeta spodaj, ko so prišli kmalu potem domov, kako so povpraševali mater po meni. Mati pa so odgovorili, da sem šel spat, ker sem bil preveč truden. Šele proti polnoči so mi padle skupaj oči; pa še v spanju je stala pred mano podoba strašnega gospoda vodje iz Alojzijeвиšča. Tako sem ležal le v omotici, ne v spanju.

Zjutraj me oče zbudé z vprašanjem:

„Kje je pa gorelo včeraj? Kaj je pogorelo?“

Jaz še ves v omotici vzdihnem: „Alojzijeвиšče!“

„Kaj? Alojzijeвиšče je pogorelo?“ — poprimejo oče prestrašeni. — „Torej ne boš mogel več nazaj?“

„Nič več, je že yun!“ — rečem jaz. Prebudivši se, sem šele dobro spoznal, kaj sem rekel.

Počasi se spravim na noge in se toliko opogumim, da povem očetu, kaj in kako je. Oba, oče in mati, sta bila tako osupnjena, kakor sem bil jaz prejšnji dan. Oče so bili prvi, ki so izpregovorili:

„Si že kaj naredil, ti lump ti! Le brž se napravi, greva v Ljubljano; jaz hočem izvedeti, zakaj so te spodili.“

Ugovora naš oče niso poznali. Zato se kar napravim pa greva pred hišo in potem kar naravnost naprej po ozarah. Za sabo pa zaslišim še mater kričati za očetom:

„Ne ubij mi ga ne po poti! To ti povem, če ga ne bo s tabo nazaj, grem kar naravnost h gospodu fajmoštru; boš že videl, kaj bo.“

Oče so nekaj zagodrnjali, potem pa stopili za mano in rekli: „Le naglo hodi, da bova prej v Ljubljani! Če si kaj naredil, potlej pa kar pojdi po svetu; jaz te nič več ne maram videti.“

To so bile edine besede, ki sva jih izpregovorila vso — tri ure dolgo — pot do Ljubljane. Jaz sem komaj dohajal očeta in če ne bi bil imel dobre vesti, bi jim bil ušel že med potom kam v stran. Tako pa sem dobil zopet pogum. Ko se ustaviva pred Alojzijeviščem, sem bil popolnoma pripravljen, stopiti pred sodnika. Gospoda vodjo dobiva v sobi. Ko vstopiva, se obrnejo oče proti meni in zagrmé:

„No, zdaj povej, kaj si naredil, da so te zapodili!“

Namesto mene pa se oglasi gospod vodja: „Ne hudujte se nad fantom; on ni naredil nič hudega.“

„Zakaj je pa spoden, ker ima tako dobro šolsko izpričevalo?“

„Tega vam jaz ne morem povedati. Tako je!“

„Pa vendar nekaj mora biti! Jaz bi rad, da bi mi vsaj zapisali, da bom imel kaj pokazati našima gospodoma.“

„Čemu? Saj jima lahko tako poveste, da za drugo leto ni več prostora zanj tu.“

„Zakaj ne? Ali se ni dobro zadržal?“

„Dobro. Saj ima o tem izpričevalo v rokah. Z Bogom!“

S tem sva bila odpravljena. Ko sva bila spodaj na ulicah, rekó oče z vse drugim glasom:

„Je že zopet taka kakor s štipendijami! Kmet je povsod revež! Zdaj se greva malo spočit. Saj boš že lačen in žejen, revež.“

Šla sva k „Figabirtu“ in sva tam kosila. Meni se je celo zdelo, da so oče pili več kot navadno. Med potjo so bili hudo dobre volje, in ko sva prišla domov, so naju mati sprejeli z ogovorom:

„Ga vendar nisi ubil! Ni nič naredil, kajne? Saj sem vedela, da si ti zmeraj preveč hud nanj.“

„Nič ni naredil! Njegov greh je le ta, da sva taka reveža — ti in jaz. Če bi imela denarja, da bi plačevala zanj, bi bil gotovo še dalje v Alojzijevišču — verjemi mi to!“

„Kaj pa zdaj? Ali bo šel k čevljarju?“

„Se bo videlo, kaj bosta rekla gospoda,“ — odločijo oče. — „Jutri greva k njima.“

Res sva šla. Oj, kako sta se čudila gospoda neverjetni, pa vendar resnični žalostni novici!

„To ni mogoče!“ — je vzkliknil gospod kaplan. — „Da bi ga po tem šolskem izpričevalu dali vun? Saj je vendar Alojzijevišče, za katero plačujemo tudi mi, za pridne učence. In če ta ni bil priden, kateri je pa bil? Le počakajte! Bom šel sam v Ljubljano poizvedet, kaj je. In izvedel bom, ne bom dal prej miru.“

Do nedelje je vedela že vsa fara — po kom, ne vem — kaj se je zgodilo meni. Ko sva prišla z očetom k deseti maši, so se nama čehljali še v cerkvi — kaj šele zunaj! Dobro, da je prišel kmalu gospod kaplan, ki nama je mignil, naj greva za njim. V sobi nama pove:

„Res je, res, kar sta mi povedala. Tudi jaz nisem izvedel drugega kot to, da se jih je oglašilo mnogo s štipendijami in s ponudbo plačevanja. Jaz torej mislim, da so vašega in enega njegovih tovarišev dali zato vun, ker nista nič plačevala. Žele pa plačujočih učencev, da tako izboljšajo dohodke Alojzijevišča. Mogoče, da je bila tudi tukaj vmes kaka protekcija — toliko je gotovo, da fant ni nič zakrivil, za kar bi bili imeli vzrok, izključiti ga. Drugače bi bili to že povedali. Pa kaj mislite zdaj početi s fantom?“

„I, kaj bom jaz?“ — odgovoré oče. — „H kakemu čevljarju ga bom dal ali pa v štacuno, če mu bo to bolj všeč. Zakladati ga pa ne morem.“

„To bi bilo škoda! — Ti bi pa še naprej rad študiral, je-li?“ se obrne gospod proti meni.

„Seveda, kaj pa drugega?“ — odgovorim jaz prav žalostnega obraza.

„Ce Bog da, boš tudi,“ — reče gospod kaplan. — Bo pač treba zopet poskrbeti, da dobiš kje hrano.“

Toda topot se nam ni posrečilo dobiti hrane. Povsod so imeli že svoje študente. Tudi gospoda kaplana pisma in priporočila so bila zastonj. Dolgo so premišljevali oče, kako bo šlo. Slednjič pa so vendar izvedeli za neko kmetiško gospodinjo, ki je prišla v Ljubljano le zavoljo svojega sina in dveh fantov od žlahte. S to so se zmenili, da bom jaz učil vse tri; zato bom pa dobival od vsakega po štiri dvajsetice na mesec. Hrano bodo pa dali oče v blagu. Ravnotako bodo plačevali stanovanje.

S pomočjo gospodov smo potem res nakupili takega živeža, kakršnega nismo imeli doma, in bil sem „založen“ za pol leta. Kako sem živel na tistem stanovanju, ne bom popisoval. Le toliko rečem, da sem strašno zdihoval po hrani in po stanovanju v Alojzijevišču. Še bolj pa po družbi, ker sem bil tu med razposajenimi dečki, ki so bili vrhutega še slabe glave. Tem sem moral biti inštruktor jaz, ki bi bil sam še potreboval inštruktorja. Tako sem se moral jaz učiti in pisati zase naloge ponoči, ko so šli drugi spat — pri oljnati luči, ki je bila še desetkrat slabša od lojenih sveč.

V šoli sem obdržal svoje mesto. Profesorje smo imeli vse druge. Katehet Globočnik je bil umrl. Na njegovo mesto je prišel gospod, ki je zdaj dekan. Naš razrednik je bil — tako dobro kakor slaboznani profesor Heinrich. Omenjeno

bodi o njem le to, da je mene vnel za nemško junaštvo in za nemške viteze tako, da sem znosil vsak krajcar, ki sem ga kje ujel, k Gi-ontiniju za tiste grozne povesti, katerih je bilo tačas vse polno razstavljenih v izložbi in ki so imele naslove kakor „Schinderhannes“, „Der baierische Hiesel“, „Die schöne Melusine“ itd. Všeč mi je bilo le kaj strašnega: če so mrličii hodili nazaj, ljudje se pobijali in sploh če je tekla kri. Najrajši sem bral povesti, v katerih nazadnje nihče ne ostane živ. V biblioteki sem prebiral le povesti o najdbi in o krotanju Ame-rike po Špancih in pa o Kookovih potovanjih po morju in po otokih. Čim strašneje je bilo, tem ljubše meni. Profesor Heinrich je pa tudi znal vzbuditi v človeku tako nagnjenje, ker je v zgodovini srednjega veka poudarjal vselej, koliko jih je pobil v vojski ta in ta vitez, in kako so glave letele, kadar je mahal z mečem okrog sebe; ali kako je s sekiro preklal jez-deca in konja, da se je sekira še čevelj globoko zapičila v zemljo.

Jaz sem bil že izza pastirskih let tako bolj bojevitiga duha, in zato so mi bili ti nemški vitezi tako všeč. Dobil sem v roke tudi neko knjigo, kjer so bili narisani taki vitezi v polnem orožju, to je v jekleni obleki, z meči, s sulicami in s puščicami. „Tak moraš tudi ti biti, Jaka,“ — sem si rekel, in ko sem prišel domov na počitnice, sem si brž naredil iz debelega papirja („papendekeljna“) čelado in prsni oklep; kovač mi je pa skoval sulico, nateknil sem jo na dolg

drog — pa ostrine za puščice. Meč sem si pa naredil iz hrastovega lesa. Tak sem hodil okoli hiše in tudi v gozd. Ljudje so se mi smejali, pa to me ni brigalo. Mislil sem si: „Saj so prenevedni; kaj neki vedo o nemških vitezi!“

Pa ta moja slava ni trajala dolgo. Neke nedelje je bilo, ko sem si natvezil po krščanskem nauku to „viteško“ obleko ter hotel pokazati očetu svojo izurjenost v streljanju z lokom. Na gnojišču je bila naša edina kokoš. Pomerim v to, sprožim, in puščica jo predere, da se žival zvrne. Ko se zmagovit obrnem proti očetu, joj! Taka mi je priletela za uho, da sem komaj slišal očetove besede:

„Lepa reč! Če nemški vitezi niso znali drugega kakor streljati kokoši, so bili že malo vredni.“

In preden sem se zavedel, kaj je in kako, je bila že vsa moja „viteška“ oprava z orožjem vred zlomljena in v peči. Materi sem se smilil, zato so zagodrnjali nad očetom:

„Ti si pa res prehud, kadar si. Boš videl, da fant zdaj še kokoši ne bo hotel jesti, če mu jo skuham. Kdo je bo pa jedel, ali ti?“

Uganili so mati. Kajti kokoši res nisem maral jesti. Prepoden pa mi je bil z njo mahoma tisti nemškoviteški duh, ki mi ga je vcepil profesor Heinrich.

Tretjo šolo sem dovršil z odliko; posebno ponosen sem bil na to, da sem imel v nemščini najboljši red. Profesor je dal vselej brati mojo nalogo za zgled drugim. Naučil sem se tudi iz glave raznih nemških pesmi. Sploh sem bil na

svojo nemščino že toliko ponosen kakor prej na latinščino, pa sem se tudi nemškega duhá navzel.

„Kaj pa s slovenščino?“ — bo kdo vprašal.

Kdo je takrat maral za slovenščino! Saj mu ni nič škodovalo v izpričevalu, če je imel prav trojko. Norca smo se delali iz nje. Kdor se je naučil kako pesmico iz glave, da jo je deklamiral, je dobil že za to „prav dobro“ ali pa še več. Potočnikove slovnice smo imeli vsi skupaj komaj troje knjig. Pa še te so ležale v šoli zmeraj pod klopjo. Nihče jih ni maral prenašati sem ter tja.

Domov sem prišel pač z odličnim izpričevalom, toda pri gospodinji sem ostal zadolžen. Vendar se je ta dolg kmalu poravnal po dobrotljivosti domačih in bližnjih duhovnikov. Počitnice so mi potekale nekoliko prijetneje. Ker sem prinesel že iz Ljubljane zagotovilo, da dobim za prihodnje leto hrano po hišah vse dni razen nedelje, me oče niso priganjali k delu. Prebiral sem — od gospoda kaplana izposojene — „Drobtinice“ in „Novice“, čeravno mi slovenski jezik ni bil nič kaj všeč. Tudi ni bilo v teh slovenskih časnikih nič povesti o nemških vitezi. Mnogo rajši bi bil imel kaj nemškega, pa kje bom dobil? Prav nerad sem tudi prepisaval slovenske cerkvene govore za gospoda Valjavca in za moja dva rojaka, ki sta me prej redila s semeniškim kruhom. Pa sem vendar zaslužil pri tem kak groš, in to je bilo dobro, ker v naši hiši je zmeraj gledala revščina iz oken. Pri faranih pa je bila opazovati še vedno

tista nestrpljivost. Bog varuj, če bi se bil pokazal kdaj med fanti, ki so imeli kako veselico! Prijatelja moja sta bila le Pipanova dva fanta; brat je pa služil v daljni vasi.

O teh počitnicah sem tudi zadnji pot srečal Štrefeljnovega Martina. Bilo je to v hosti med Šmartnom in Skaručino. Tedaj že ni več tako drvil kakor prej; ampak videlo se je, kakor bi noge vlačil za sabo.

„Kam pa kam, Martin?“ — ga ogovorim, ko me molče pozdravi. Odkriti se vsaki gosposki suknji, to je bila njegova navada.

Na odgovor se ustavi, melje z ustnicami kakor zajec, me natančneje pogleda in vpraša:

„Oní so — ne? Ti si — čem reči, oní so tisti Jurjev — ne?“

„Da, tisti sem!“ — sem odgovoril radovedno.

„Jej, jej, kako ljudje rastejo! Kje pa so oní zdaj?“

„Le tikaj me, Martin! Saj še nisem gospod.“

„Vsakemu svoje! Kmet je ,ti', gospod pa ,oní'. Kdor še ni gospod, pa še bo! Saj vem jaz to od gospodov. Le iz mene ne bo nič; jaz sem, kar sem: stara pokveka, ki bo, dokler bo; pa ne bo nikomur po njej žal, kadar ji zmrzne kri in zastanejo noge.“

Ob teh besedah odide naprej s palico, pokloftanim cilindrom in z vihrajočo, zelo razdrapano suknjo. Videl ga nisem potem nič več. Slišal sem pa, da je umrl tako, kakor pade lastovka izpod neba, kadar omaga, in potem pogine na zemlji. Ljudje ga niso več videli.

Žaloval po njem pa ni nihče; le tuintam je kdo vprašal:

„Kje je neki Štrefeljnov Martin, da ga ni več videti?“

Otroci in psi so imeli pa mir pred njim, kakor on pred njimi. Na zemlji je ostala le njegova palica...

V četrti šoli sem bil na stanovanju pri neki ubogi rodovini v ozkih ulicah za nunskim zidom. Bili smo štirje v jako ozki sobi. Tu se je pravzaprav šele pričelo moje „likanje“ v drugem oziru, namreč pravo dijaško življenje z vsemi dobrimi in slabimi lastnostmi. Veljava gospodinje se ni upoštevala nič; hišnih zapovedi ni bilo, ali vsaj mi se jih nismo držali. Zato nam tudi Marijino zvonjenje ni bilo znamenje, da mora biti vsak doma. Gospodinja ni nikdar izpraševala, kje je kateri bil, če je prišel pozneje.

Eden izmed tovarišev, ki se je izobraževal za učitelja, je imel podolgast inštrument, kateremu smo mi rekli „glasovir“, ki pa tega imena ni bil vreden. Strune so bile napete počez; višji glasovi so imeli po dve, nižji po eno struno. „Pedal“ je bil pa narejen tako umetno, da se je s kolenom pritiskal kvišku. Tipke so bile črne, le krajše bele. Stala je pa ta mašina na štirih nogah in se odlikovala še po tem, da ni bila nikdar ubrana. Slišala se je pa tudi komaj skozi okno ali v vežo. Menda je bil to eden izmed prvih „glasovirov“, ki jih je iznašla človeška umetnost. Zato je pa naš tovariš pla-

čeval od njega — rekli smo mu „čmrlji“ — le po 50 kr. na mesec. Torej je nesla ta „šklemf“ lastniku obresti od kapitala 100 gld., čeravno bi ne bil dal nihče zanj 5 gld.

Zakaj tako obširno popisujem ta „umotvor?“ Zato, ker je bil kriv, da sem se lotil tudi jaz godbe. Bil sem pač kakor majhen otrok: kar sem slišal, to sem hotel sam znati. V „Zvezdi“ je bila vojaška godba ob torkih in četrtnih popoldne; pa še tudi ob nedeljah opoldne. Ob nedeljah je bila ta godba posebno zame dobra zato, ker sem lahko pozabil, da nimam nikjer kosila. V to godbo sem bil ves zamaknjen. Posebno pa v „Wienerkinderwalzer“ in v kadriljo „Hinter den Kulissen“. Teh se moram naučiti, naj stane, kar hoče!

Ko sem spravil nekoč skupaj toliko denarja, sem si rekel: stečem h Kleinmayerju in si kupim omenjeni valček. Note sem poznal — se reče: bele, črnih ne; a tovariš moj je bil toliko prijazen, da mi je razložil tudi pomen križcev in b. Joj, kako sem se potem učil prvega dela valčka! Najprej z desno, potem sem izkušal pritrkavati z levo — pa ni šlo in ni šlo, če sem se še tako jezil samnadseboj. Dobro, da je bil inštrument tako tih, da ga moje mučenje ni spravilo do krika. Sicer bi bili postavili moji tovariši mene in njega na cesto. Vendar vztrajnost premaga vse. Tako sem tudi jaz — čez kake tri mesece — znal prvo številko valčka toliko, da bi bil dobro odgojen medved že lahko plesal po njej. Res sem se zmotil vmes po de-

setkrat — se reče, ne jaz, ampak mojih rok prsti. Teh nobeden ni hotel umeti tega, zakaj bi se toliko zatajil, da bi ne tolkel tako, kakor tolče njegov sosed ali vrstnik druge roke. Koliko posmehovanja sem prestal pri tem! Kolikrat sem se jezil nad svojimi prsti — posebno, če sem videl, kako igra valčke pripravniki, ko je katerega poizkusil komaj 50krat. Jaz pa sem poizkusil prvo številko več kot tisočkrat, pa mi še ni šla tako kakor njemu.

Pri tem mučenju mojih slabih prstov in one „šklemfe“ me najdejo nekega dne — oče. Jaz sem bil tako zamaknjen v svojo umetnost, da jih nisem prav nič zapazil, ko so stopili v sobo. Kar zarenči za mano znani glas:

„To je pa že zate, to! Ali se učiš za šomaštra? Tvoji prsti niso za nič! Že vidim, pusti jih pri miru. Rajši se uči z glavo, da bo kaj prida iz tebe.“

Pa ta očetov opomin me ni spravil na drugo pot. Ostal sem pri svojem valčku in kadrilji — in ob koncu leta sem res znal tri številke prvega in pol številke druge — kako, tega ne vprašajte! Le mati so bili zadovoljni z menoj. Kadar so mi kaj prinesli, so zmeraj rekli, naj jim pokažem, koliko že znam. In če sem jim preigral, je bila njihova sodba ta:

„No, kmalu boš toliko znal kakor šomašter, tisti stari Jaka, pri katerem sem jaz pela v cerkvi. Kadar prideš domov, moraš na Skaručini udariti na orgle po nauku kakšen „marš“, da bodo ljudje videli, kako ti pojó.“

Kako mi je bila tistihdob godba v glavi, se da težko popisati. Šel sem za njo kamorkoli: lačen in žejen. Samo jezilo me je, da nisem mogel jaz izvleči iz „klavirja“ kaj prida, ker so bili moji prsti tako neokorni kakor hribovski čevlji v salonu.

Razen tega, sem se jel tisto leto učiti še marsikaj drugega. Naša šolska soba je bila tam gori v „kuhinji“. Mi smo bili odločeni od vseh drugih gimnazijcev, in bilo nas je ravno 40. Če se to število razdeli na 10 delov, je ravno 10 partij za tarok.

Počasi, prijatelj! Kdo ve, kaj je tarok?

Mnogo bolje bi bilo za marsikoga, če bi ga poznal le toliko, da so to „pildki“, na katerih niso naslikani svetniki. Tudi jaz dotedaj nisem poznal kart — vsaj onih za tarok ne. S tistimi za „marjaš“ me je pač seznanil že v Alojzijevišču sošolec, s katerim sva jih tudi skrivaj v drvarnici metala „za kozla“. Pa ker sem bil „kozel“ zmeraj jaz, sem vrgel enkrat v jezi vse karte med drva, da jih tovariš ni mogel več zbrati skup. Tako je bilo te „kartologije“ konec.

Zdaj pa, ko nas je bilo v „kuhinji“ 10 kôp — kaj je bilo bolj zapeljivo kot to, da se zberemo vsaj uro pred naukom v šoli in vržemo karte — zastonj seveda, ker „bora“ tako ni pre-mogel nobeden. Med nami je bilo že nekaj „profesorjev“, to je takih, ki so se naučili tarokirati že na „Pasjem brodu“ (kopališču za vse). Ti so se razdelili tako, da je prišel vsak na eno kopo.

Jaz dotlej še nisem imel nikakšnega pojma o skrivnostih taroka. Pa sem bil dober učenec. Ko mi je založil nekoč sošolec prav krepko za uho, ker sem nasprotniku „šmiral pagata“, sem začel to reč študirati in našel, da imam zanj morda še več talenta kakor za godbo. Kmalu sem tudi spoznal, da ta umetnost ni brez vsega pomena. Posebno še, če se ne igra za „kozla“, kakor smo se mi.

Tarok je bila torej druga umetnost, katere sem se naučil v tem šolskem letu. Karte so pele ne le pred, ampak tudi med naukom. Profesorji naši so bili večjidel suplenti. Med njimi sta dva bila tako slabo podkovana v svojih predmetih, da sta pogosto obtičala v razlaganju. Zato smo večkrat vsi javno ugovarjali zoper slab red, če sta ga komu zapisala v katalog. Reveža sta imela več strahu pred nami kakor mi pred njima. Zato smo kartali tudi med poukom, in če je bil kdo poklican, se je tako dolgo delal gluhega, da je bilo vse izigrano.

Hrano sem imel to leto po hišah. Godilo se mi je pri tem skoro ravnotako kakor prvo leto. Mati so mi nosili kruha, za večerjo pa fižola in krompirja, da mi ga je kuhala gospodinja. Ob nedeljah ni bilo pa nič kosila. Če sem hotel kaj jesti, sem si moral kupiti. Denar sem si zaslužil pri nalogah in pri prevodih iz nemškega v latinsko in narobe. Naloga po 5, a poglavje prevoda po 2 krajcarja. Zato sem si kupil tuintam pri branjevki mrzlo klóbaso, pa je bilo kosilo.

Prišla pa je huda zima. Ker po slabi obleki ni dobilo telo dosti gorkote od zunaj, jo je zahtevalo od znotraj. Meseca januarija grem neke nedelje iz muzeja mimo gostilne „Zur Krone“. Poldan je bilo že odzvonilo. Jaz pa sem bil ves premrl vsled hudega mraza. Pritiskalo je, da je škripalo pod nogami. Idočemu mimo vrat gostilne mi puhne neizrekljivo prijeten duh juhe in mesa v nos tako, da malo postojim. Brž sežem v žep, najdem v njem 7 krajcarjev — vse svoje premoženje, katero sem hotel znameniti pri branjevcu v Gradišču za klobaso in za regljo. Kaj, ko bi šel jesti namesto mrzle klobase gorko juho! Pa to je gostilna: v gostilne samim hoditi nam je pa strogo prepovedano! Če bi me videl kak profesor! Pa tudi — po takih gostilnah je drago. Bog vé, če bom za 7 krajcarjev kaj dobil. Ej, naj bo, kar hoče; poizkusimo, duh kuhinje je prezapeljiv!

Previdno se ozrem po „Zvezdi“, če ni blizu nobenega profesorja. Potem pa šinem skozi vrata in stopim v sobo, kjer je bilo toliko ljudi, da sem se kar prestrašil. Nasproti mi pride natarica, ki me pogleda od nog do glave, potem pa vpraša, česa želim.

„Ali dobim za tole kaj gorke juhe in regljo pri vas?“ — vprašam ves preplašen in tresoč se mraza ter ji pomolim svojih 7 krajcarjev v roki.

„Kaj pa ste?“ — povpraša natarica.

„Študent,“ — sem odgovoril, pa le tiho, ker sem se bal, da bi me kdo ne slišal.

„Le sedite ! Tu sem k peči, da vam bo bolj gorko,“ — reče natarica, gre in pride kmalu nazaj s skledico juhe, kakršne sem se spominjal le iz Alojzijevišča. Jaz ji pomolim vnovič svojih 7 krajcarjev, pa ona zopet naglo odide. V tem, ko jaz hlastno požiram vročo juho, ki mi ogreva telo, prideta iz kuhinje dve drugi ženski in me gledata oddaleč. Ko se obrneta, slišim eno zamrmrati :

„Kako je revež zelen ! Gotovo je bolan.“

Brž potem pride natarica in mi prinese jedil vsake vrste ter jih postavi pred mano na mizo. Jaz ji zopet pomolim svojih 7 krajcarjev in rečem, da nimam več.

„Le obdržite svoje krajcarje !“ — mi reče nato, — „ne boste nič plačali. Gospodinja je rekla, da dobite pri nas vsak dan gorke juhe, dokler ste tako bolni ; pa še tudi kaj drugega, ker zmeraj kaj ostane. Zdaj pa le jejte ! Kar ne boste snedli, pa vzemite domov.“

Res je bilo veliko, kar mi je prinesla. Vendar bi bil jaz snedel vse, če bi mi ne bil prišel na misel večer. Tako sem pa spravil pod streho svojega slabo rejenega in premraženega života večjidel le prikuhe, meso pa sem vzel s seboj za zvečer.

Po tem sem se res oglasil pozimi marsikatero nedeljo tam in dobil gorke juhe, pa še tudi kaj od mesa. Pregnal me je pa odtam neki nemški profesor, ki me je v mojem kotu za pečjo zagledal ravno v nekem trenutku, ko ni maral nobene priče.

Cetrto šolo sem dovršil, ne sicer z odliko, vendar pa s prav dobrim prvim redom. Največ je bila temu kriva matematika in geometrija. Za to dvojje res nisem imel pravega veselja. Sploh se še do zdaj nisem mogel sprijazniti s črtami in številkami, in slab računar bom ostal menda vse svoje žive dni. Tem boljši sem bil pa v jezikih — izvzemši slovenskega, katerega pa nihče ni znal, ker se ga nismo nič učili.

Vse, kar smo počeli pri pouku slovenščine je bilo branje in deklamiranje — če se je kdo hotel kaj naučiti. Jaz sem se naučil „Hojo na plavž“; nemških pa mnogo Schillerjevih, Uhlandovih in drugih. Kako sem „deklamiral“, me ni treba vprašati. Moj jezik in glas nista bila vredna piškavega oreha.

Naš gospod kaplan doma se je bil medtem preselil na Šmarno goro. Zato je bila odslej moja „Mekka“ o počitnicah ta gora. Toda kaj naj počnem dva dolga meseca doma, ko so me skoro vsi farani gledali kakor psa v cerkvi! Nekaj dni res ostanem doma, potem pa naznanim očetu, da grem po svetu. V Ljubljani sem namreč slišal pripovedovati svoje sošolce in druge, kako prijetno je študentom potovati po svetu. Po farovžih in po graščinah jih povsod vljudno pogoščujejo in jim stiskajo še kaj okroglega za popotnico v roke. Dajmo poizkusiti, če bo šlo! Če ne, pa pridem nazaj, saj ne grem do konca sveta! Tudi je tuintam kak sošolec, ki ga lahko obiščem. Kosilo bom že dobil pri vsakem. Toda samemu potovati se mi je zdelo dolgočasno. Pa

kje dobiti tovariša? Nič ne de, saj je svet lep; povsod kaj novega, hajdimo!

Oče niso rekli nič. Samo podkovali so mi čevlje in mi naredili iz usnja torbo. Mati so pa spravili vanjo eno srajco ter mi dali šest grošev popotnice, in tako sem bil pripravljen za potovanje.

9. Prva pot po svetu.

Jasnega jutra zgodaj se najem žgancev in kislega zelja, potem jo pa mahnem proti Loki, kjer sem imel dva dobra prijatelja sošolca. Sprejmeta me prijazno in mi razkažeta Loko. Potem jo pa mahnem po dolini proti Selcem. To je bilo veselje! S prijateljema smo ga bili izpraznili bokalček; jaz sem se ob njem navdušil toliko, da se mi je zdel ves svet raj. Žvižgal sem vso samotno pot in deklamiral vôdi in hribom svoje nemške in tudi edino slovensko pesem. Tako sem prišel do Selc, da sem komaj vedel kdaj. Le noge so me nekoliko pekle na podplatih. Pa sem sezul čevlje in stopil v mrzlo, čisto vodo, ki je tekla ob potu! Ha, to je dobro delo!

Čez kake pol ure počivanja so mi bile tudi misli zopet zbrane in storjen sklep, da se oglasim pri gospodu župniku za popotnino, ker sem imel le še dva groša. Kmalu sem bil pred cerkvijo in pokopališčem. Stoj! Klobuk z glave! Tu počiva blagi mož, ki me je prvi učil pisati in brati. S klobukom v roki stopim na pokopališče in iščem kamena z znanim napisom. Najdem

ga — bil ni velik, ni lep, a beseda „Fik“ mi ga je izdala. Pred njim postojim in gledam v zemljo, ki pokriva zdaj le še kosti blagega ranjkega gospoda. Po par očenaših, ki sem jih izmolil zanj, se otresem bridkosti, ki se me je bila prijela, in se ozrem po farovžu. Pokaže mi ga fantič. Pred njim je sedel v senci na klopi duhovnik, zamišljen v knjigo. Ko zasliši moje plašne korake, se ozre in vpraša:

„Kaj novega?“

„Pauper studiosus sum, peto viaticum,“ — rečem jaz nekoliko srčneje, ker se mi je zdel gospod prijazen. Pomolim mu svoje šolsko izpričevalo in ubožni list.

„Tako, tako? Pauper studiosus — viaticum? Odkod pa?“ — me vpraša gospod nemški.

Jaz imenujem svoj kraj in podam obe izpričevali. On ju pogleda, potem pa se zopet obrne k meni:

„Najboljši nisi, pa vendar med prvimi. Gotovo si že lačen in žejen, če si prišel iz Loke. Stopi za mano.“

Jaz spustim pridrževano sapo in grem za gospodom v sobo. Tam pokliče kuharico in ji ukaže, naj prinese kruha in vina, pa če je še kaj drugega za pod zobe. Potem prične z mano pogovor. Nekaj njegova vljudnost, nekaj pa vino in bedro mrzle pečene piške mi razveže jezik tako, da sem pravil gospodu vse, kar sem vedel. Skoro sem pozabil, da se pomika ura le naprej. Vendar se spomnim tudi tega in izrečem, da moram oditi.

„Kam boš šel? Saj bo skoraj noč!“ — mi reče prijazni gospod. — „Ne mudi se ti nikamor, utrujen boš tudi od dolgega pota. Saj je pri nas že še kaka postelja prazna. Zdaj prideta še gospoda kaplana. K nam pride tako le redko kdo iz Ljubljane.“

Seveda je bilo meni to neizrekljivo všeč.

Ostal sem, dobro večerjal, se pogumno zabaval z gospodi in spal na dobri postelji, kakor bi me kdo ubil. Ni me zbudilo ne jutranje solnce, ne mašni zvon, ampak šele gospod župnik, ki me je poklical zaradi zajtrka. Zopet veliko skledico kave in obilo kruha! Po zajtrku se zahvalim z okorno besedo za vse; gospod pa mi stisne še več šestic v roko in reče:

„To je viaticum od nas vseh. Tu pa pisemce, ki ga oddaj v Zalem logu gospodu župniku. Je prav prijazen gospod, boš videl. Srečno pot!“

Kdo more popisati moje občutke, ko sem korakal od Selc proti Železnikom! Solnce zunaj, solnce v meni, kar vriskal sem in skakal radosti. Oh, da bi bila oče in mati priča moje sreče! Pa reveža sedaj doma delata; jaz pa tako uživam prijetnosti življenja.

Pridem v Železnike. Tam je bival moj sošolec. Poiščem ga in najdem. Šla sva ogledat trg, ki se mi je zdel prav čuden in črn. Tudi sem si ogledal plavže, in izprevidel zdaj šele, kako strašno bi bilo Fridolinu v „Hoji na plavž“, če bi ga bili vrgli v tako peč. Tudi sošolec me je pogostil po svoje in spremil naprej do ovinka blizu kapelice na Suši. Tam sem ob-

čudoval strmo bregovje in silno skalovje, predrto po vodi; potem sem jo pa mahal sam proti Zalemu logu, kjer sem imel oddati pismo. Vse mi je bilo novo. Tako daleč od doma še nisem bil nikdar. To bodo strmeli oče, ko jim bom pravil, kaj sem vse videl!

Ves očaran pridem do Zalega loga. Tam zavijem v farovž, katerega je moja bistrournost brž našla med drugimi hišami. Gospoda župnika najdem na vrtu pri sadnih drevesih, ki so bili zelo polni. Podam mu pismo. On ga odpre, prebere, potem pa vpraša slovenski:

„Popotni dijak torej? Kam gre pot?“

„Na Bohinj in potem preko Bleda nazaj domov ali pa kam drugam,“ — odgovorim jaz nemški in mu molim tudi obe izpričevali. Gospod ju pogleda, pomaje z glavo, upre oči v mene in vpraša:

„Ali govorite nemški rajši in lažje kakor slovenski?“

„Seveda,“ sem odgovoril. — „V Ljubljani govorimo le nemški; kranjski se nič ne obrajšta.“

Gospod nato nekoliko zamrmra, pa me zopet vpraša: „Ali se vam mudi naprej? Menda ne. Ostanite danes pri meni; rad bi vam marsikaj povedal.“

Zakaj bi ne ostal? Kraj mi je všeč, gospod tudi, in stradal menda nebom. To so bile moje misli, in ostal sem ne le tisti dan, ampak cele tri dni. Gospod župnik je bil ranjki Lovro Pintar.

Zakaj sem tako dolgo ostal? Zavoljo romantičnega kraja ne, še manj zavoljo dobre jedi in pijače. Vse to ni nič proti temu, kar

sem izvedel iz gospodovih ust in videl v knjigah, ki mi jih je prinesel na mizo cele kupe. In zakaj sem gospoda tako pazljivo poslušal pri mizi in na izprehodih po senčnih krajih med strmim, a zelenim gorovjem? Zato, ker mi je odprl ta duhovnik čisto nov svet, slovenski svet. Kako mi je pa tudi bral (takrat še prepovedano) Vodnikovo „Ilirija oživljena“, Prešernov „Krst pri Savici“, Tomanove pesmi in pesmi njegove gospé itd. Kako mi je razkrival zgodovino z vse drugačne strani, nego smo se je učili mi! Moja ponosnost na znanje zgodovine in odlični red v njej v izpričevalu sta se kar sesedla. Kaj sem jaz prej vedel o Slovanih, kaj celo o slovenskih pesnikih in pisateljih! Kar sram me je bilo, ko me je povpraševal gospod župnik, če že kaj vem o tem in onem, pa mu nisem mogel nič povedati. Slednjič me vpraša :

„Bleiweisa menda vendar poznate?“

„O, tega pa, tega,“ — zinem jaz neodkritosrčno, ker me je bilo že sram take moje nevednosti.

„No, kaj pa je?“ — povprašuje dobrovoljno gospod dalje.

„Trgovec na velikem trgu pred rotovžem,“ — odgovorim, da se spravim iz zadrege.

„Ha ha! To je šola, to! No, pa saj vi niste krivi tega. Le pridno se učite in ne pozabite matere Slave. Prav vesel bom, če sem vam odprl drugo obzorje in vas spravil na drugo pot. Mi smo Slovenci! Svoje matere ne smemo za-

tajevati. Vsak, kdor to stori, je odpadnik, re-negat; ravnotak kakor tisti, ki zataji svojo vero.“

Čez tri dni sem se poslovil od blagega gos-poda. Še debele pol ure daleč me je spremil. Poslovil sem se od njega s čuvstvom spoštovanja, kakršnega dotja nisem imel še do nobenega človeka. Solze so se mi ulile iz oči, ko sem se pripognil, da poljubim gospodu roko. A on, to opazivši, me objame in poljubi na čelo, rekoč:

„Bog s tabo! Bodi mi zvest sin matere Slave!“

Tem besedam dostavi še vabilo, naj pridem k njemu na počitnice drugo leto. A jaz sem to komaj slišal in še čutil, da mi je stisnil dobri gospod tudi par goldinarjev v roke. Seve, kaj bo to v primeri s tem, kar je tiste tri dni pri njem užil moj duh!

Po slovesu od gospoda sem bil dolgo časa ves zamišljen. Šele tedaj, ko sem zagledal na višavi Sorico, sem se prevedril in občudoval ve-ličastno naravo gorenjsko. Na Sorici se nisem ustavil nič, ampak jo mahal po vasi kar naprej — kar zavpije za mano neki moj sošolec. Vesel sem ga bil, to se ve; tudi se nisem mogel ubraniti, da ne bi stopil črez prag hiše njegovih staršev. O tej vasi sem bil slišal že prej, da ondi govoré nemški. Pa moj sošolec mi pove, da le še kak star človek, toda tako, da bi ga jaz nič ne razumel. Po kratkem počitku zopet odrinem, in moj sošolec me spremi do vrha planine porezenske. Tam je bil zopet zame čisto

nov svet. Čeravno je bilo že sredi avgus'a, so bile rdeče jagode tam šele zdaj zrele. Pa koliko jih je bilo! Vse rdeče! Nisi mogel stopiti naprej, da ne bi bil katere pohodil. Ko se poslovim od prijatelja, ki je napolnil vso mojo torbo z domačim sirom in s suhimi klobasami pa pri-dejal še poliček vina, katerega sva potem iz-pila na vrhu, sem se spravil jaz nad jagode in jih nabral kmalu skoro poln klobuk. Suhih drv je bilo tamokoli vsepolno. Zakaj bi jih ne zmetal skup in ne zakuril? Vročé je bilo pač na vso moč, pa jaz sem ljubil ogenj na prostem. Človeka ni bilo nobenega blizu; torej ne bom nikogar jezil, tudi škode ne bom nič naredil. Ogenj je zaplapolal, in kako so gorela suha drva! Ne senčice dima ni bilo videti, plamen pa rdeč. Sedel sem blizu ognja na smrekov čok, ki je ležal že bogve koliko časa tam pozabljen, in zobal sem jagode, ki so dišale tako lepo. Kar srce se mi je smejalo veselja; menjal ne bi bil z nikomer.

Pa — o joj, kaj je to! Saj je čok les, ne pa pernica! In vendar se uderem vanj, da pomolim kar noge kvišku in stresem nabrane jagode iz klobuka črez glavo v trhlino in v mah! Naglo se spet zavem in se izkopljem iz trhlina. Pa vendar ne zadosti urno, da bi me ne bile obsule cele čete rjavih mravelj-srbečic, katerim sem bil podrl hišo. Otepam se jih in otepam, pa nič ni pomagalo, razsrjene živali so se bile pre-rile že skozi obleko do kože — to sem brž čutil. Kdor je kdaj že izkusil te strupene živali, bo vedel, kako skli njih pik, da človek kar divja

kakor vol, če mu vtakneš škopnik pod rep. Zato se tudi jaz nisem premišljal dolgo, ampak brž sem zmetal obleko s sebe — saj ní bilo žive duše blizu — in odrgnil kožo, ki je bila že vsa rdeča. Tako sem se iznebil mravljâ s kože, ki me je pa neznano sklela. A kako naj jih spravim iz obleke! Pa saj je ogenj tam! Če obesim obleko v dim, mora poginiti vse, kar sope in diha v njej. Le dima ni! Ozrem se okoli in zagledam obilo smrečja in jelovja. Nalomim vejic, urežem precej dolg drog, natakнем nanj obleko — kos za kosom — in držim to nad ognjem. V plamen pa sem vrgel prej smrečja, da se je dvignil gost dim. Črez kake pol ure je bila obleka res zopet čista. Toda zdaj je bil namesto srbečic v nji silen duh dima. Srajca je bila dobro okajena, in ko sem se oblekel, je zasmrdelo po dimu, kakor bi bil komu ušel iz dimnika. Pa kaj to — ta duh se bo že izgubil v planinskem zraku po poti do Bohinja, kamor imam še dobri dve uri! Tudi koža me bo počasi nehala skleti. Žal mi je bilo le za jagode. Pa zdaj jih tudi nisem utegnil več nabirati.

Spustim se torej v nižavo in kmalu zagledam skoro pred nosom velikansko gorovje, s Triglavom v sredi, pod sabo pa bohinjsko dolino. No, če vse to ni veličastno, pa sploh lepega kraja ni na svetu. Res, gospod župnik Pintar je imel prav; domovina naša je vredna, da jo ljubi vsak, in kdor je ne, je zavržljiva stvar.

Prenočil sem na Bistrici v neki manjši gostilni. Tam sem prvič pokusil bohinjske žgance.

Že domače sem zelo obrajtal, kaj pa šele te? To je pečenka proti ovsenemu kruhu! Kako se podajo na njih posebno tropine! Jaz sem se jih tako najedel, da sem slabo spal vkljub utrujenim nogam. Tega so bile nekoliko krive tudi srbečice, ker me je koža res hudo sklela. Plačal sem gostilničarju le nekoliko krajcarjev za vse skup.

Drugi dan sem šel proti jezeru. Kako drugačno je tu vse kot pri nas doma! Nikjer nobene slamnate strehe, vse pokrito z deščicami! Tudi ljudje so govorili vse drugače kot pri nas. — Ko pridem do jezera, pa kar ostrmim. Toliko vode še nikjer nisem videl skup. Skoro strah me je bilo pred njo. Če bi me bili videli mati stati tu ob bregu, bi me bili gotovo potegnili nazaj, češ: „Nikar ne hodi tako blizu te velike vode; boš noter padel.“

Morda več kot pol ure sem stal zamaknjen v veličastnost te narave. Kar me ogovori deček, še manjši od mene:

„Ali bodo šli k Savici? Jih bom pa peljal po jezeru; grem brž po vesla k ribiču.“

„Se li ne pride drugače do Savice kot črez jezero?“ — vprašam jaz.

„Pride se že, pa se vsak rajši pelje. Saj znam dobro veslati.“

„Koliko ti bom pa dal, da me prepelješ?“

„Deset grošev, nič več.“

Deset grošev! Za ta denar jaz lahko dva dni živim! Noge imam dobre, ne mudi se mi nikamor, pot mora biti tudi ob jezeru — saj ima bregove — in čeprav je steza za koze,

prišel bom že, me ne skrbi! Saj sva večkrat iskala z bratom v Vrašici gnezd divjih golobov po najstrmejšem skalovju.

„Ne bo nič, fant,“ — rečem torej vpraševavcu ter krenem preko cerkve sv. Janeza ob jezeru — ogledati sem si mogel to cerkev le odzunaj — na desno. Ti fant ti, kako se je lagal! Ob jezeru je steza, še preširoka zame! Po tej grem do konca jezera. Tam vprašam pastirje, katera pot drži do Savice. Pokažejo mi jo, pa sem tudi kmalu začul bobnenje slapa. Je res še dobro uro gor — toda kaj je to meni! Kako sem bil pa tudi očaran, ko sem slednjič stal na cilju pred tem čudežem narave! Res, kdor ima pravo vero v Boga, tu se bo dal krstiti! Prav je imel Prešeren, ki je zložil „Krst pri Savici“, in Pintar, ki mi ga je bral s tako navdušenostjo. Kak razloček med tem bobnenjem in med mirnim jezerom doli! Tu močna sila, tam tihota; tu boj, tam mir!

Približam se mogočnemu curku, kolikor so mi pripustile pene in vodni prš. Vendar pridem do kota, kamor pada slap. Hočem poskusiti pijačo te naravne krčme, čeprav sem moker do kože. A s čim naj zajamem? Z roko ne gre prav; voda je premrzla in dež prehud. Čemu je pa klobuk? Držal bo že vodo, posušil se bo pa tudi po poti nazaj. Naglo torej potopim klobuk v kotel in zajamem ledene vode. Nesem jo na mizo ob oglu, odkoder se vidi slap najlepše. Dobri ljudje, ki so tu postavili klopi in dolgo mizo, da ni treba človeku čepeti na tleh.

Svoj kozarec iz klobučine podprem s torbo, da se ne zvrne, in se prav priležno naselim na klopi. Žejen sem bil, da je bila groza! Zato brž nastavim klobuk na usta in potegnem prav krepko. Toda Bože mili! To ni voda, to je led! Kar čuti se, kako gre v želodec! Živo srebro bi ne bilo tako težko in hudo. Le brž zatekniti s čim, da mi ne zmrzne drob ali ne zgori — občutek je za oboje.

Kako sem hvalil tukaj, dragi mi sošolec Drol, tvojo previdnost, ki mi je vtaknila v torbo sira in klobas! Kruha ne, pa kaj to? Kdo mara za kruh, če ima klobase in sir! To je bilo kosilo, to! Savice sem se napil, da sem je bil pijan; ni ga šampanjca čreznjo. Jel sem vriskati, žvižgati in peti. To ni motilo narave, ker je vajena meketanja koz in ovac. Končno sem še vrezal s svojim nožičem začetne črke svojega imena v mizo in celo v kamen, ki je tam vžidan v skalo. To zato, da bo vsak vedel, kdor pride sem, da je bil pred njim že nekdo tu, katerega ne pozna. (Nad Sorico sem bil zapisal prejšnji dan svoje ime s svinčnikom na zid znamenja. In res: ko sem šel čez par let zopet tam mimo, je bilo moje ime še na njem. Nekdo je bil pa medtem tako prijazen, da mu je v pojasnjenje pristavil: „Koder se osel valja, dlako pusti.“)

Ko sem se tako najedel in napil v gostilnici „pri Savici“, poveznem mokri klobuk na glavo in jo mahnem nazaj do cerkve sv. Janeza. Tam pa zavijem na levo, da si ogledam tudi drugo

stran bohinske doline — Srednjo vas. Vse mi je bilo novo tudi tam. Prenočil sem pa v farovžu kot „pauper studiosus“, čeravno sem imel še črez dva goldinarja denarja. Sram te bodi, bogatina!

Kako prijetna se mi je zdela drugi dan pot proti Bledu! Dolga je sicer, a to nič ne de! Če gre človek dobre štiri ure, pa pride do Bleda. Medpotoma občuduje visoke in strme gore na obeh straneh bohinske Save, ki teče večjidel ob cesti. Pa tudi slape, ki se spuščajo kakor dolgi jeziki v dól. Čeprav vidiš ob cesti le tuintam kako hišo in čeprav te nihče ne sreča, dolgočasno ti vendar ni.

Ni moj namen vse te kraje popisovati; natančneje omenim le, da so me očarali ti kraji ravno tako kakor vsakega drugega, ki ima občutek za lepoto in za veličastnost narave. Ko so zagledale moje oči Blejsko jezero z otokom in s cerkvijo na njem, sem bil dolgo zamaknjen v vse to in brž sem storil sklep, da ostanem tukaj ta in še drugi dan. Saj sem imel cvenka. Počasi se torej pomikam dol proti Malnarju. Ob vsakem koraku zagledam kaj novega — čeravno Bled takrat ni bil še senca sedanjega. Zato je bil pa tudi tak, kakor ga je Bog ustvaril. Po poti sem srečeval razno gospodo, kakor se nahaja po toplicah. Govori vse tuje jezike; še nemška beseda je redka. Ker pa nisem bil še dosti olikan, sem ji šel s pota ali pa zrl v jezero in na grad. Kar mi zatisne — po dijaški navadi — nekdo od zadaj oči in velí s popačenim, zamolklim glasom:

„Ugani!“

Jaz ugibam in ugibam, tipljem roke ter neznanca po životu, pa ne uganem pravega imena. Toda on me ne izpusti, marveč me napelje do tega, da zavpijem :

„Preširen si, Gabriel Preširen.“

Nato me izpusti — in jaz pogledam v smehljajoči se obraz tega svojega, dotja najboljšega prijatelja, s katerim sva vdela že v Ljubljani marsikatero dobro in slabo.

„Kaj pa delaš tu?“ — me vpraša po pozdravu.

„Kaj pa ti?“ — ga zavrnem jaz.

„Jaz sem tu doma, tam-le!“ In pokaže mi lepo hišo ob bregu jezera z napisom „Luisenbad“.

„Da je to tvoja — vaša hiša! Beži no! Nikar ne bahaj!“

„Le z mano pojdi, pa boš videl!“ — reče Gabriel, me prime pod pazduho in me vleče v hišo. Tam me pelje najprej v kuhinjo, kjer me — čeravno sem se mu trgal iz rok kakor sramežljivo dekle, katero vleče fant v krčmo na ples — prav po salonski predstavi veliki, ponosni in lepi gospe z besedami :

„Mama, tu vidite mojega najboljšega prijatelja in sošolca iz Ljubljane. Čvrst fant, kajne? Samo malo boječ je; pa bo to odtod, ker je prišel peš iz Bohinja in je zdaj gotovo lačen in žejen.“

Krasna gospa, ki sem si ji upal komaj pogledati v oči, se nasmehne, potem pa reče :

„Le tja h kaki mizi ga pelji, Gabriel; vama bom že kaj poslala, da postane bolj pogumen.“

Nato odideva. Jaz sem držal svoj klobuk še vedno v roki. Vprašam Gabriela:

„Kaj je ta gospa tvoja mati?“

„Seveda, saj si videl. Ali ti ni všeč?“

Meni to nikakor ni šlo v glavo, da bi imel moj prijatelj za mater tako gospo, da si jaz z njo še govoriti nisem upal. Zato mu rečem, naj greva rajši kam drugam, ker jaz nisem navajen take gospode. A on me zopet prime za roko in reče:

„Zdaj te bom pokazal pa še očetu. Nič se ne boj — te ne bo snedel. Temu pokaži tudi svoje izpričevalo, saj ga imaš s seboj, ne?“

Jaz prikimam. Greva v sobo, v kateri zagledam najprej veliko skladovnico knjig, potem pa šibkega postaranega možička, ki se obrne do naju z vprašanjem, kaj da je.

„Moj najboljši prijatelj iz Ljubljane, ki še ni nikdar videl Bleda,“ — odgovori Gabriel in nadaljuje: „Jaz sem ga ujel tam-le zunaj, ko je hotel iti mimo naše hiše.“

„Tako? Ej no, sošolec ali več?“ — vpraša gospod prijazno.

„Sošolec,“ — odgovori Gabriel — „več pa je, ker je izdelal boljše kot jaz.“

V dokaz pomoli Gabriel svojemu očetu moje izpričevalo, katero ta brž pogleda, potem pa prijazno reče:

„Lepo, lepo! Boste gotovo ostali vsaj nekoliko dni pri našem Gabrielu, da si ogledata naš kraj? Saj tako nima nič početi.“

Kaj mi je bilo ljubše kot to vabilo ! Oče mojega prijatelja je bil prijazen gospod. Samo mati, ta zelo gosposka mati me je skrbela. Rečem zato Gabrielu, ko sva sedla na lesenem hodniku k mizi :

„Veš, Gabriel, prav lepo je tukaj. Tebe imam rad, tudi očeta tvojega se ne bojim, toda mati — taka gospa ! Saj ne bodo pustili, da bi hodil s tabo jaz — tak kmet; tako oblečen in neotesan.“

„Beži no, beži!“ se zatogoti Gabriel, — „boš precej videl, kako si neumen.“

S tem šine skozi vrata. Jaz pa začnem skup spravljati svoje reči, kar sem jih odložil, da bi jo kar potegnil — toda preden vse naložim, se že odpro vrata in v sobo stopi — gospa mati, polnih rok lepodišečih in kadečih se jedil, za njo pa Gabriel z vinom. Obraz gospe je bil prijazen kakor solnce. Ko je postavila na mizo, kar je prinesla, sede sama k mizi, me vljudno ogovori in mi začne nakladati jedil. Potem me izprašuje po mojem potovanju, mi nataka vina in — ko sem se bil dobro najedel in izpraznil tudi par kozarcev po njenem prigovarjanju, se mi ni zdela gospa karničveč strašna. Razvezal se mi je jezik, in pravil sem obširno vse, kar se mi je prigodilo na popotovanju, pa tudi iz šole kaj. Slednjič gospa vstane in reče :

„Zdaj se bosta pa z Gabrielom peljala po jezeru, jeli? Spala bosta skupaj v sobi — to vama bo gotovo najljubše. Brž bom dala še eno posteljo postaviti tja.“

To je bilo pa res vse drugače, kakor sem si mislil. Dotja sem se bal vsake ponosne gospe in plašno sem šel mimo nje. Ko sva bila z Gabrielom — čoln je on gonil z vesli — že sredi jezera, mu rečem :

„Saj tvoja mati pa res niso tako zelo gosposki, kakor sem si mislil. Ali jim moram tudi reči „gnädige Frau“ in „küß' die Hand“?“

„Ne bodi no tako otročji!“ — mi odgovori Gabriel. — „Govori, kakor znaš. Moja mati se še zmenila ne bo za to.“

Ta odgovor mi je bil zelo po volji. Preden bi bil izrekel jaz le eno gori omenjenih besedi, bi bil rajši pobral svoja kopita in jo potegnili domov. Tako pa sem ostal na Bledu celih štirinajst dni, in še ti so mi bili prekratki. Potem me pa vest ni pustila več, da bi bil delal „škodo“ v hiši svojega dragega prijatelja, in nekega jutra me je zmanjkalo, navsezgodaj — ker se ustmeno nisem upal posloviti in zahvaliti se za vse. Rajši sem pustil pismo, v katero sem položil s peresom vse, kar bi tako ne bil mogel povedati z jezikom. Gabriel me je za to pozneje v Ljubljani dobro oštel; pa kaj sem si mogel jaz pomagati! Ali naj bi se bil pred odhodom zameril staršem z neukretnostjo svojega jezika?

Ta Gabriel Preširen pride na vrsto še pozneje. Zato ga pustimo zdaj; naj rajši nadaljujem svojo pot.

V Lescah sem jel premišljevati, bi li šel naravnost domov, ali še dalje po svetu. Pač bi bil rad pravil očetu dosedanje dogodbe svojega

potovanja, in kako lepi so kraji, katere sem videl — ali kaj naj počnem doma še dolge dneve celega meseca ! Zato se odločim za „naprej“ in zavijem na gorenjo stran, proti Breznici. Lepa je bila ta pot, tudi „viaticum“ obilen, da se takega nisem nadejal. Hodil nisem prenašlo, ker sem povsod vse ogledoval. Tako sem prišel šele drugi dan v Kranjsko goro. Ta kraj mi je bil posebno všeč. Ker sem imel precej drobiža v žepu, sem stopil v prvo gostilno, pri Petacu se je reklo. Tam dobim gospoda župnika, ki me po kratkem razgovoru povabi k sebi, in tako sem bil tudi tu dobro preskrbljen. Prijazni gospod me je drugi dan celo spremil Podkoren. Odtam sem jo pa mahnil v Rateče, kjer mi je živel prijatelj iz Alojzijevišča — prvi učenec v šoli — Janez Pintbach. Zopet sva se dobro sešla. Nabasal mi je popotno torbo z raznimi stvarmi, posebno z mladim gorenjskim sirom. Spremil me je celo do Trbiža, kjer sva se poslovila. Ta blagi mladenič je postal pozneje duhovnik. Bil je vodja šole v Črnomlju ; a vzela ga je prezgodnja smrt.

Na tej poti sem tudi prvič slišal kmete govoriti nemško govorico, ali vsaj nemščini podobno, ker sem sam razumel komaj polovico besedi. To je bilo v Beli peči in na Trbižu. Zavaljotega tudi nisem maral prenočiti na Trbižu, ampak sem se napotil proti Sv. Višarjam, čeravno je bilo solnce komaj še nad gorami. V Žabnici pod goro so ljudje že govorili slovensko ; pač nekoliko drugače kot pri nas, a razumel

sem jih vendar. Tam, kjer kaže kip angela na višavo, vprašam kmetiča, ki mi pride po cesti naproti, koliko je še do Višarij. Pogleda me, pa reče :

„Toliko, da ti nocoj ne boš prišel gor!“

„Zakaj ne? Saj lahko grem ponoči!“

„Te bo strah!“

„Strah mene?! Saj volkov in medvedov ni, drugega se pa ne bojim.“

„Pa pojdi! Tukaj je pot. Zgrešiti je ne moreš in če ne boš opešal, boš ob kakih desetih gori. Toda tema bo.“

„Šele ob desetih zvečer! Saj je cerkev na vrhu tega hriba. Kaj, če bi jo udaril naravnost kvišku!“

„Naravnost v vrh? Hehehe! To store le naši drvarji, pa podnevi, ponoči ne. Kaj boš ti, študentek, ali kar si!“

„No, boste videli, če ne bom še nocoj na Sv. Višarjah! Naravnost grem v vrh, ne po poti, nalašč!“

„Le pojdi! Te bodo že enkrat našli mrtvega za kako skalo, če te ne bodo prej snedle živali.“

To zasmehovanje moje telesne moči me je res tako razkačilo, da sem se spustil nalašč naravnost v breg. Saj res! Kaj sem že oblezel in oplezal, pa bi ne prišel na vrh tega hriba! Više kot na vrhu menda cerkev vendar ne bo stala? In ko pridem na vrh, bom gotovo pri njej.

Izkraja, dokler se je še kaj videlo, sem še dobro ril kvišku skozi grmovje in druge na-

ravne ovire. Vse drugače je pa bilo, ko se je naredila temna noč brez meseca. To je bila res „božja pot“! Hvalil sem le Boga, da ni vrhu vsega tega poslal še dežja. Kako je ta gora visoka! Najmanj štiri ure sem se že porival kvišku — tu naravnost, tam naokoli, da sem bil vkljub hladu ves prepoten — pa gore le še ni bilo konec. Še zmeraj zemlja pod nogo, kjer jo vzdignem! Videlo se pa ni nič, prav nič. Ves utrujen sedem v mah ali v travo, in sklenem, da počakam tu dneva, naj bo že karkoli. Kar zaslišim prav blizu s strani zvonček. Na noge — si mislim, to so Sv. Višarje!

In res, komaj četrť ure postrani skozi grmovje, pa sem bil pred cerkvico. Tu je bilo par hiš in več „štantov“ — a vse že tiho; še lučc ni bilo več. Krenem torej v cerkvico, ki je bila pa vsa polna ljudi, spečih in smrčečih na kamenitem tlaku. Jaz pobegnem na „kor“ in tam ležem med orgle, kjer dobim nekoliko prostora, in zaspim. Pa to spanje ni trajalo dolgo. Zbude me črne živalce, ki so bile še mnogo nadležnejše, kakor so bile na Poreznu srbečice. Na spanje več ni bilo misliti. Kvišku torej in vun iz tega zaduhlega prostora na jutranji jasni dan!

Iz cerkvice krenem ob prvi zori skrbno med ljudmi, ki so se že tudi vzdigavali — morda iz enakih vzrokov kakor jaz — in stopim čez prag. Svetloba je bila še pičla, zrak in hlad pa silen; a vendar je bilo bolje kot v tisti soparici. Ker še ni bilo duhovnih gospodov nikjer videti,

grem na griček nad cerkvijo, in tam pogledam po svetu. To je bil prizor, ki me je čisto prevzel! In vendar sem videl že večkrat jutranjo scenerijo, ko sem bil še majhen — a na tako visokem kraju še ne. To je bilo vse drugačno kot na Šmarni gori, kjer sem lovil prej že večkrat ob štirih zjutraj ponočne metulje po cvečicah, kamor so se bili vsedli, navadno po dva. Na Višarjah je pa prišlo solnce kakor iz globočine in poslalo najprej žarke v obok, ki so razsvetljevali grozno razpokane skale za mano. Jaz sem bil ves ginjen ob tem prizoru. Pokleknil sem in opravil jutranjo molitev. Zeblo me pa ni kar nič, čeravno sem se ves tresel mraza.

V tem zapoje zvon — znamenje, da se pričnejo sv. maše. Grem nazaj v cerkvico, kjer opravi svojo krščansko dolžnost. Potem pa se napotim k tistim „štantom“, iskat kaj gorkega za želodec. Dobim kave — pa le ne vprašati, kake! Gorka je bila — to je bilo vse — a draga tudi. Ljudi je bilo pa vse polno tamokoli iz raznih krajev: največ Korošic s klobuki, kakršnih dotja še nisem videl. Gledal sem to gnečo nekoliko časa, potem pa zavil na plan, kjer je videti kranjska in goriška dežela — zadnja posebno daleč — in tudi Predil. Škoda, da sem tačas znal tako malo zemljepisja slovenskih dežel! Sicer bi se bil mudil na tistem kraju še dlje. Naši profesorji so namreč skrbeli le zato, da smo vedeli za vsak kot, za vsako mlako in za vsak griček v Nemčiji; za Kranjsko na primer je bilo pa že dosti, da si vedel za Ljubljano,

Savo, Ljubljano in za Triglav (ki je bil pa v ustih našega profesorja le „Terglu“). Če je kdo vedel še kaj več, tem bolje zanj! A vprašan po tem ni bil nikdar; tudi ni dobil za to boljšega reda. Če je kdo zagazil na to postransko pot, je profesor odmigal z roko in rekel: „Lassen Sie das; lernen Sie das andere.“

Ko sem se nagledal prekrasnega prizora s te višave, sem šel še nazaj v cerkvico, pa vzel slovo od Matere božje, ki je pozneje tam gori nisem več videl in je menda več ne bom. Spustil sem se v dol — nazaj po romarski poti, ker sem hotel videti tudi to. Koliko priležnejša se mi je zdela od moje snočnje in kako kmalu sem bil v Trbižu! Tam si nisem upal stopiti v farovž po „viaticum“, ker sem čutil še nekaj denarja v žepu, ampak sem jo mahnil kar naprej proti Beljaku. V torbi sem imel še Pintbahov sir — klobase sem bil pa že pojedel. Zraven ceste je pa tekla bistra voda — kaj mi je bilo drugega treba? Vendar me je skrb za prihodnost in spomin na prijaznost kranjskih duhovnikov vseeno toliko zapeljala, da sem krenil nekje nehoté v farovž, ko sem zagledal cerkev s ponosnim zvonikom. Pa kako sem tu naletel, ne maram praviti. To je bilo kakor led in krop. Kar v tek sem se spustil in sem prišel do prave sape šele v Podkloštru (Arnoldstein). Tam sem pa, željan kaj drugega kot vode, zavil v gostilno ter si naročil maseljček vina in kos kruha ali — če bi bilo — kaj „župce“.

„Vina in kruha že dobote, pa tudi špeha, drugega pa ne,“ — mi je odgovorila krčmarica, katero sem pa komaj razumel. — „Idite v farovž, tam imajo vsega dosti.“

Samega vina nisem maral, ker se mi je videlo kislo — pa sem odšel. V farovž tisti dan nisem hotel nikjer in nikamor več. Mahnem jo torej po cesti naprej. Kar mi pride na misel, da bi bilo vendarle dobro, če bi si ogledal grad nad trgom — in hajd nazaj! Nisem bil še na pol pota, kar srečam duhovnika in ga pozdravim po svoji navadi. Ta seže v žep in me vpraša, kaj sem. Ko mu povem, da sem dijak iz Ljubljane in pokažem izpričevalo, me povabi k sebi, me pogosti in pridrži še čez noč. Bil je Kranjec in jako zgovoren gospod. Pravil mi je celó dogodljaje iz svojih šolskih let. Zjutraj sem dobil zajtrk pa še „viaticum“, in tako sem jo zopet vesel mahal naprej proti Beljaku. Pripetilo se mi ni na poti nič posebnega. Ogledoval sem tiste visoke stolpe, v katerih lijejo svinec, in strmi Dobrač. V Beljaških toplicah se mi je pa oglasil želodec. Stopim torej v gostilno, kjer je bilo mnogo gospode. Gledala me je, oprasenega tujca, da me je bilo kar sram. Natakár me zagleda, in je bil hipoma pri meni z nemškimi besedami:

„Tukaj se ne berači, le vun!“

Tedaj se pa še jaz postavim na noge in mu povem precej glasno, da nisem berač, ampak dijak, in da mislim tukaj jesti in piti za denar, če ne bo zameril.

„Potem pa tja! v ono sobo! Tukaj je za gospodo.“

„In pa za gumpce, kakor vidim!“

Ta moj odgovor je vzbudil silen smeh. Natakarku se je počrnil obraz, kakor bi bil stopil s solnca v senco. Naglo je vrgel svojo cunjo čez ramo ter se pripravil, da bi me vrgel vun. Jaz pa sem se tudi postavil — in če bi se bila sprijela, ne vem, kdo bi bil prvi zletel vun, ker se mi je gospodič zdel prešibek. Toda do tega ni prišlo. Gospoda je naju obsula od vseh strani s smehom, in precej trd glas je velel:

„Natakark, vprašajte tega mladega gospoda ponižno, kaj želi jesti in piti; potem mu pa postrezite dobro kakor meni. Drugače, pri moji veri, ne dobite od mene nobenega solda plačila.“

Položaj se je zdaj hipoma ves izpremenil. Natakark se je obrnil nazaj in sklonil hrbet ter vprašal onega, ki je govoril:

„Ta hip! Kaj žele gospod grof?“

„Jaz nič,“ — odgovori gospod — „mladega gospoda tam vprašajte!“ — In k meni se obrnivši, nadaljuje: „Saj mi dovolite, mladi gospod, da vas pogostim s tem, kar bo dobil ta tepec v kuhinji in kleti?“

Ta nagli prevrat me je tako zmešal, da nisem vedel reči besede. Posebno že zato ne, ker me je gledalo toliko gospode — moške in ženske — z očmi in z raznimi očali.

„Ste presenečeni, že vidim,“ — reče oni gospod, ko vidi, da pač izpreminjam vse barve,

a ne dam besede iz ust. — „Dovolite, da vam jaz sestavim malo južinico ali zajtrk!“

Potem naroči gospod natakarju marsikaj, tudi vina in piva. Pelje me k mizi in me začne izpraševati. Najboljši odgovor je bilo moje šolsko in ubožno izpričevalo. To oboje mu pomolim. On bere, prikima in da oboje brat še drugim, ki so ga radovedni obstopili in naju obsedli. V tem privleče natakar skladovnico jedil, nekaterih meni še čisto neznanih. Gospod me sili, naj jem in pijem, in se prijazno pogovarja z mano. Tudi drugi, posebno ženske, pritisnejo z vprašanji tako, da bi ne bil spravil ne enega ugrizljaja iz ust, če bi mi bilo na vse odgovarjati. Vljudni gospod to zapazi in reče:

„Častite gospe, gospodične in gospodje, pustite mladeniča, da se nasiti. Potem bo radovoljno odgovarjal vaši radovednosti.“

Nato utihne vse. Le šepetanje je bilo slišati. Jaz sem pa jedel, da se je moral gospod kar čuditi. Pa vendar sem zapazil, da je snel svoj klobuk s klina, nekaj vrgel vanj, pa ga poslal okrog mize naprej. Najem se medtem prav dobrobra. Potem mi gospod natoči še vina. Jaz mu pa odgovarjam na razna vprašanja že čvrsteje, ker me je opogumilo vino. Konec vsega je bil ta, da mi stisne slednjič ta gospod, ko se vzdignem, da grem, še nekaj v papir zavitega v roko. Jaz napravim svoj najlepši poklon in grem mimo natakarja, ki me gleda, kakor bi me hotel požreti. Za sabo pa slišim še hihitanje žensk, pa tudi glas onega gospoda:

„Kaj hočete? Je pač kmetiški sin, pa dobre glave in ne brez soli. Saj ste slišali, kako jo je zasolil natakarku. Sploh je pa to dogodček, ki človeka vsaj za nekoliko ur raztrese v tem dolgočasnem kraju in da povod razgovarjanju.“

D drugega nisem več slišal. Hitel sem urno naprej že zato, da bi lahko pogledal, kaj je v papirju, ki mi ga je stisnil v roke gospod. Razvijem ga in najdem v njem — v srebru in papirju — celih šest goldinarjev in še par šestice čez. To si jo okrenil, Jaka! In vsega tega je bil kriv natakark! Sem naj pride, da ga objamem!

Juhe! Kdo menja z mano? Jaz z nobenim!

Po cesti od Beljaških toplic do Beljaka sem žvižgal, skakal čez cestne kamne in kupe peska. Hodil sem zdaj po predenjsko, zdaj po zadenjsko — in ko sem prišel pred Beljak, malo da nisem vprašal, koliko velja mesto.

Dan je bil še. Lep dan — koliko ura, ne vem. Toda moja senca, katero sem izmeril s koraki, je kazala, da bo okoli treh popoldne. Beljak je bil kmalu ogledan. Tudi na Peravi, kjer je božja pot in cerkev podobna šentpeterski v Ljubljani, sem kmalu odmolil. Potem sem pa šel nazaj v mesto in si ogledal tudi mestno faro cerkev zunaj in znotraj. Mikalo me je le še v visoki zvonik. Kako bi se s tega daleč videlo! Ogledujem ga od vseh strani, poizkušam odpreti vrata, a vse je bilo zaprto. Kar pride k meni človek in me vpraša, če bi šel rad v zvonik.

„Seveda, kajpada! Ali ste vi cerkovnik?“ — sem veselo vprašal.

„Jaz sem čuvaj. Pa vas lahko spustim gor.“

Ker sem že vedel iz izkušnje, da pri takih ljudeh le groš odpira vrata, ga vprašam :

„Koliko bo pa stalo, če grem gor?“

„Ej, šestico boš dal. Saj se ti vidi, da nisi bogatin.“

Ta odgovor me je res razdražil. Da bi jaz ne bil bogatin?! Zdaj bom pa nalašč dal dve — ne, tri šestice, da ga bo sram tako nizko soditi o meni. Pomolim mu res tri šestice tako, da druga za drugo kapne v njegovo roko. On pa hiti odpret, gre sam pred mano in mi pove po imenu vse kraje, ki so se videli odtam. Res sem bil ves očaran in dolgo sem gledal za svoje tri šestice. Potem sem pa šel dol. Vodnik mi je naredil globok poklon, jaz pa sem mignil z roko : „Že dobro, že!“ — in sem odšel s koraki kakga barona.

Kam pa zdaj? Naprej po cesti proti Celovcu? — Čemu? — Saj imam drobiža! Danes ne grem nikamor! Tukaj bom, moram poizkusiti, kako se živi po gosposki. Saj tukaj ni nobenega naših profesorjev. V gostilno torej. Pa v najboljšo, pokazat Beljačanom, da nisem tak berač, kakor me je sodil oni nevedni cerkovnik.

Večerjal sem prav gosposko. Dobro sem si dal postreči. Potem sem pa dobil še sobo z mehko posteljo, na kateri sem prav sladko spal do jutra. Gotovo bi pa ne bil spal tako mirno, če bi se mi bilo sanjalo, koliko bom moral plačati za vse to. Kar za ušesom sem se popraskal in za lase sem se prijel, ko mi je zjutraj po zajtrku — za ka-

terega sem si privoščil kavo z rožički — povedala kletarica račun. Skoro pol onega, kar sem dobil v Toplicah, sem moral pustiti tukaj. „Prav ti je; kdor hoče gosposko živeti, naj pa tudi gosposko plača. Zato boš pa danes bolj stradal.“ Tako mi je očitala vest in mi velela, naj si kupim kruha pa klobaso — to bo zadosti za danes. Kupljeno robo pobašem v torbo, pa stopim preko starinskih vrat na dolgi most čez Dravo. Tam si ogledam čisto nove, iz hlodov skup zbite ladje (flose), pa grem naprej proti Celovcu. Kjer se mi je zdelo vredno, sem nekoliko postal ali sedel v senco, ker je bilo hudo vroče. Toda v gostilno nisem krenil nobeno.

Okoli poldneva pridem do Lipe pod Vrbo. Tam je nekaka Kalvarija. Hotel sem jo videti in tako sem prišel tudi do farovža. Prezapeljiva prilika, da bi ne stopil vanj. Saj me ne bodo snedli. Če nič ne dobim, bom šel pa tako! Nekaj denarja imam pa že še v žepu.

Toda tu sem jo šele izkupil! V veži plane nadme pes s strašnim lajanjem. Nato pa se prikaže med kuhinjskimi vratmi čokasta ženska, ki me vpraša, kaj bi rad.

„Ali so gospod župnik doma?“ jo vprašam slovenski.

„Tukaj ne znamo nič bindiš,“ se zadere ženska nad mano v oni kmetiški koroški nemščini, ki sem jo po poti že večkrat slišal, a težko razumel.

Nato ponovim svoje vprašanje nemški, a ona me vpraša še osorneje:

„Kaj pa češ gospodu?“

Da bi me že vsaka kmetiška kiklja tikala!
Zato ji odgovorim ves razjarjen:

„Kaj tebi mar? Ti mi samo povej, če so
gospod doma; drugega nič.“

„Ne boš šel gor, ne,“ — se zadere ženšče
in mi zastavi stopnice — „primi ga, Trefl!“

Res se zakadi pasja mast vame, a preden
me more prijeti, jo dobi z mojo štekljačarico
po glavi, da se kar zvali ženski pod noge. Tedaj
pa nastane krik! Zgoraj se oglasi trd glas, ki
vpraša, kaj je. Meni se je pa zdelo najboljše, če
se spravim na noge. Ženšče pa za mano, in ko
sva bila zunaj, pokliče na pomoč še hlapce, ki
so delali okoli hleva. Vse se je udrlo za mano.
Zdaj pa velja naglost! Pokaži, Jaka, da znaš
dobro teči! Kako sem jo cvirnal čez vrte, njive,
travnike, pa skakal čez meje in ograje! Stavim,
da sem storil v četrt ure pota za dobre tri četrt
ure. In še, ko za mano ni bilo nikogar več, si
nisem upal ustaviti se. Ujel me pa ni nihče.

V tem begu še celo zapazil nisem velikan-
skega jezera, čeravno sem tekel že najmanj četrt
ure daleč ob bregu nad njim. Šele ko sem ves
upehan sedel za grmovje, sem zagledal veli-
kansko vodo: imenovano Vrbsko jezero. To se
je v neizmerni širjavi in dolgosti razprostiralo
pred mojimi očmi, da so oči sicer dosegale kraj,
konca pa ne. Kaj sta Bohinjsko in Blejsko je-
zero proti temu! Kakor Gameljšica proti Savi!
Kako dobro bi delo človeku, če bi šel hladit v
to vodo svoje razbeljene ude! Toda tukaj je še

preblizu Lipe. Hajdimo na cesto in po tej naprej do pripravnega kraja. Saj jezera menda še ne bo konec.

Storil sem tako. Kopanje me je res dobro okrepčalo. Potem sem pa korakal ob jezeru naprej in se ustavil šele v Porečah na maseljček vina, ker se mi je zdelo, da so ga zaslužile moje noge po tako junaškem teku.

Čeravno je bilo že pozno in sem mislil prenočiti drugje — ne v mestu — vendar se nisem mogel premagati, da bi ne bil šel še do Celovca, čigar visoki zvoniki so se že videli. Usekam jo torej naprej ob kanalu, izkopanem od mesta do jezera, čeravno so me že sklele noge od dolgega pota. Zgodilo se mi ni nič. Le dva žandarja sta me ustavila in vprašala po „posu“. Pa sta me pustila, ko sem jima pokazal šolsko izpričevalo.

Skoro o mraku sem prišel v Celovec. Da bi si ga bil pa ogledal, se mi je zdelo za ta dan prepozno in tudi mojim nogam pretežavno. Zato vprašam po kakem cenem prenočišču, in pridem v prenočišče rokodelskih popotnikov.

Tam sem dobil posteljo za majhen denar, pa večerjo. Oboje sem moral pa plačati, preden sem šel spat. V sobi je bilo več postelj. Na dveh sta že smrčala dva. Tudi jaz se slečem, denem svojo torbo pod zglavje, denar pa pod srajco na golo kožo. Zaspal sem kmalu, a spal ne dolgo. Zbudil me je čut, kakor bi ležal na mravljišču. Ko sežem pod pazduho, dobim med prste živalco in jo zmanem ... A izda mi jo duh prstov ... Seve, da je bilo s tem konec

spanja in počitka, ki sem ga bil tako potreben. Urno skočim s postelje in se napravim v temi. Potem prižgem vžigalico, da naredim luč, a nikjer ni bilo sledu sveče, ne svetilnice. Pač pa zbudim soseda, ki me kosmatega glasu vpraša, kaj je.

„Stenice!“ — odgovorim jaz.

„Tem pa pač ni treba prižigati luči. Že same najdejo svojo pot v temi.“

„Ampak jaz ne morem spati zavaljo njih!“ — rečem nevoljno.

„Tako?! Tvoja koža mora biti še mlada! Ko bo toliko stara kakor moja, se bo že tudi tega navadila.“

S tem se neznanec obrne v postelji in kmalu začne zopet smršati, kakor bi žagal drva.

Kaj je bilo storiti meni? V posteljo ne več za nobeno plačo! Zunaj pa še trda noč, in hiša gotovo zaprta. Ne ostane drugega kot sesti na stol in čakati zore. Kako je bila ta noč dolga in neprijetna, ker sta dva smršala v vseh glasovih, eden pa še strašil in govoril v spanju! Težko sem čakal dneva. Ko slišim prve stopinje v hiši, grem v vežo in tam dobim staro ženo, ki je odpirala vrata. Strašno je zavpila, ko me je zagledala. Jaz jo odrinem in skočim vun na ulice, in jo potegnem po njih, nevede kam. Videti je bilo še malo. Le cerkev zagledam. Krenem vanjo in sedem v klop ter čakam maše. Bila je stolna cerkev. Zdela se mi je veličastna. Po svetih mašah sem ogledal vso cerkev. Potem sem pa kupil pri peku žemelj in — te prežvekaje — prehodil mesto in ogledal še druge cerkve.

Zdaj pa proti domu! Mater bo gotovo že skrbelo, da bi me ne bila snedla kakšna žival. Udarim jo torej po cesti naprej proti Ljubelju ter se ustavim šele pred mostom čez Dravo — Podgoró. Tam mi je imponiral grad. Moram ga videti bliže vsaj odzunaj! Zato se zasučem v breg in dospem kmalu do poslopja. Radoveden ga ogledujem, pa ne dolgo, kajti kmalu zaslišim za sabo glas: „Aha, ta je tisti, ki hodi naše češplje trest!“ — Komaj se ozrem, me že drži napol gosposki človek za rokav in suče kos prekle nad mano. Nisem dolgo premišljal. Iztrgam se mu iz rok, odskočim z raztrganim rokavom in mu kakor blisk priložim s svojo štekljačarico eno, dve, tri — naj pade kamorkoli, potem pa v tek! Pač je priletel za mano porajkelj, pa me ni zadel. Kakor hudournik sem bil pri mostu in čez Dravo. Ustavim se šele več streljajev daleč onkraj mosta. Naprej sem šel počasi, ker nisem videl nikogar za sabo, le ljudi na polju, ki se pa še zmenili niso zame.

Da sem se podvizal po teh dogodbah čez kranjsko mejo nazaj, se razume samoobsebi. Morda bi bil tudi res prišel še do noči čez Ljubelj, toda vreme, ki mi je dozday — izvzemši par dni na Bledu, kjer sem pa s Preširnom na suhem bral in kvartal — bilo ugodno, se je zdaj mahoma zasukalo, in ulil se je dež, da nisem mogel naprej. V vasi — menda se ji pravi pri Sv. Lenartu — pod Ljubeljem na koroški strani sem stopil pod streho preproste kmetiške hiše in čakal vremena. Ko ga le ni bilo, ampak je

lilo čimdalje hujše, in je tudi že mrak preganjal dneva svetlobo — stopil sem čez prag in prosil prenočišča v svislih ali na mrvi — kjerkoli. Ljudje so tukaj že govorili „kranjski“. Torej je bilo vse bolj domače kot onkraj Drave, kjer nihče ni hotel znati „bindiš“. Gospodinja me je vprašala, kaj sem. Ko ji povem, da sem študent, mi reče, da je imela ona tudi študenta v Celovcu, pa ji je umrl v tretji šoli. Pelje me v nizko hišico in mi pokaže še njegove bukve, katere hrani za spomin. Ženici so se pri tem ulile solze. Večerjal sem z družino močnik in krompir. Medtem sem jim pravil, kaj sem doživel po Koroškem in sploh po vsem svojem potovanju. Vsi so radovedni poslušali in me izpraševali, kako je tuintam. Gospodinja — vdova, kakor sem videl — se je čudila mojemu pogumu, da si sam upam tako daleč po svetu.

To je bila poštena kmetiška hiša kakor pri nas na Kranjskem. Ko sem se naveličal pripovedovati, je mati molila „roženkranc“, potem pa me je peljal hlapec v mrvo in mi dal rjuho in plahto — vse čedno. Da sem dobro spal, mi ni treba praviti. Zjutraj je bil pa zopet lep dan. Kosil sem pri družini. Ko sem pa odhajal, mi je pomolila mati še dve prekajeni klobasi, češ, čez Ljubelj ni nobene gostilne. Zahvalil sem se ženici, ki se je pri mojem odhodu še enkrat zjokala, rekoč: „Kakšen bi bil že moj sin zdaj, če bi bil še živ!“ Meni se je ženica smilila. Milo se mi je storilo pri tem. Zato sem naglo korakal čez vas, ki je precej dolga in ima cerkvico s „špi-

častim“ zvonikom, in šele, ko sem se po potu vzdigal višje in višje, sem zopet postal vesel.

Kaj naj povem o Ljubelju? Nič drugega kot to, da sem se ustavil na vrhu ob meji ter se ozrl nazaj v deželo, kjer sem izkusil v par dneh več slabega kot dobrega. Kar sem dobil denarja na Koroškem, sem ga z obrestmi vred pustil tam. Če bi ne bilo one dogodbe v Toplicah, bi bil zdaj lahko žepe obrnil narobe. Z Ljubelja pa sem vendarle hotel prinesiti spomin. Natrgam torej nekaj planinskih zelišč in jih spravim k onim s Sv. Višarij. To bo nekaj za očeta. Za mater sem imel pa s seboj podobice in molek z božje poti.

Preko vasice Sv. Ane sem prišel še dopoldne v Tržič. Tam sta me ujela pa dva sošolca, in kosil sem dobro. Popoldne smo si ogledali trg in okolico. Šli smo tudi k „hudičevemu mostu“. Vse je bilo meni novo, most celo romantičen. Toda potovanja sem se bil že naveličal. Kar sem videl, je bilo preveč zame v tako kratkem času. Zato sem silil le domov, čeravno sta me hotela sošolca še pridržati za drugi dan, da bomo kam šli. Tudi me je tiščalo, da bi skoro pripovedoval to, kar sem videl in doživel po svetu, svojemu očetu, ki še niso bili nikdar tako daleč. Tržiška prijatelja sta me spremila še daleč. Potem smo nekaj izpili v gostilni za slovo, in opoldne sem bil jaz že v Kranju. Da bi se bil medpotoma oglasil v kakem farovžu, mi še na misel ni prišlo. Saj sem imel v žepu še par goldinarjev, pa več srebrnih dvajsetic. V Kranju sem poiskal zopet

svojih sošolcev in drugih prijateljev-dijakov. Bili smo tako veseli, da sem mogel odriniti šele, ko me je solnce gledalo že zelo od strani. Kake tri ure pozneje sem ustrašil doma mater pred pečjo, ko so ravno dregali z burkljami v peč.

„No, glej ga no ! Kako sem se te ustrašila !“ — so vzkliknili. — „Ali nisi mogel prej povedati, kdaj prideš ? Kaj boš pa zdaj jedel ? Za naju sem skuhala sok ; ti ga pa ne ješ.“

„Nič ne skrbite, mati ; jaz sem sit, pa imam še nekaj v torbi iz Kranja. Bosta vidva jedla.“

Ko oče zaslišijo moj glas, pridejo tudi vun, in mati jih brž ogovoré :

„No vidiš tu-le je ! Pa si rekel, da so ga gotovo kje zaprli, ker ga tako dolgo ni nazaj.“

„Da je le tu,“ — rekó oče. „Brž prinesi večerjo pa luč naredi ! Potlej bo pa povedal, kje je hodil.“

Večer je bil potem res kaj prijeten. Jaz sem dal za vino, potem pa pripovedoval. Mati so se posebno veselili podobic s Sv. Višarij ; oče so pa poslušali moje dogodbe. Vsega ta večer še povedati nisem mogel ; smo šli prej spat. Dokončal sem svoje pripovedovanje šele drugi dan. Sevêda sem šel tudi na Šmarno goro poročat o svojem potovanju, in gospod je rekel :

„Lepo je, kar si videl. A najlepše je to, kar si slišal pri gospodu župniku Pintarju. To si ohrani v srcu in ravnaj se zdaj po tem, ko prideš na višjo gimnazijo. O počitnicah pa pridi še kaj k meni. Tudi jaz ti bom lahko kaj povedal, ker si zdaj že zrel za tak pogovor.“

To, kar sem opisal, je bilo moje prvo potovanje po Kranjskem in Koroškem. Na Šmarno goro sem res šel še večkrat in spoznal, da je tamošnji gospod popolnoma Lovro Pintarjevega mišljenja. Te počitnice so bile zame veliko vredne. Več kot vsa četrta šola! Ko sem prišel v peto šolo, sem bil že vse drugega duhá.

Peta šola! To je že v drugem nadstropju; pot do nove maše in do Bog-ve česa še! Gospod si! Vse te vika, še celo gospod profesor verouka, ki ni več samo katehet. Le domača žlahta te ne vika in zarobljen kmet tudi ne. Temu si še zmeraj študent, ker te je poznal, ko si bil še tako in tako majhen, in se mu „fržmaga“, da imaš gosposko suknjo, on pa nobene ali pa le kratek „pruštof“. Le mlajša dekleta te še prijazno pogledujejo in se nadejajo, da bodo na tvoji novi maši družice. Stare ženice pa si žele, da bi novo mašo kdaj ućakale — in se zato rajši pogovarjajo s tvojo materjo.

Peta šola je že onkraj praga. Ljudje naposled vendarle začno verjeti, da utegne biti iz tebe res kaj. Verjeti začno, da ne boš obesil šole na kol in potem postal domá vsem odveć — na sramoto svojo in staršev.

Da, da, peta šola! Tudi ti si ponosen. Šteješ se že med gospode. In res si že marsikateri tvojih sošolcev povezne pinjo na glavo. Tudi mene je popolnoma prevzelo to vzvišeno čuvstvo, ko smo prvikrat prišli v cerkev in smo resnobnih ponosnih korakov korakali mimo prvo-, drugo-, tretje- in četrtošolcev naprej

k stranskemu oltarju in tam zasedli klopi, pa tudi obstopili oltar. Kaj pa šele, ko smo — namesto k nunam — v nedeljo šli v križansko cerkev! „To so ta večji“ — so šepetali ljudje, in to me je napihovalo tako, da se nisem ozrl ne na levo, ne na desno, ampak držal sem se ponosno in ošabno, kakor bi bil kak deželni predsednik, general ali celo šolski nadzornik.

Vse je bilo torej veličastno na meni. Le — obleka moja se je malo podala moji gosposki zavesti. Videlo se ji je, da jo je delalo in popravljalo že več krojačev. Čevlji pa so bili trdni „na rom“. Oče so jih bili naredili iz dobrega usnja in so jih dobro podkovali, da so morali trpeti vse leto. Še slabše je bilo pa z mojimi šolskimi potrebščinami. Komaj polovico knjig je zmogla očetova in moja mošnja — čeravno so mati rešili še svoje zadnje dvajsetice iz debelega povoja cunj, kjer so ležale že več let. Na stanovanje sem tudi prišel drugam. Bilo nas je več skup. Dobil sem tudi inštrukcije po dve srebrni dvajsetici na mesec. Hrano sem imel, kjer doslej. Neki dobrovoljni gospod mi jo je preskrbel še tudi za nedeljo; za večerjo so me pa mati zakladali s krompirjem in fižolom. Seveda bi lahko zopet marsikaj rekel o tej hrani po hišah, pa ne maram žaliti dobrotnikov, ki so imeli dobro voljo. Tudi se „šenkanemu“ konju ne gleda na zobe.

Rajši pristopimo k šoli! O tej pa že naprej povem, da ne bo tako kratka, kakor je bila četrta.

Iz dosedanjih črtic bo bravcem jasno, da sem se o počitnicah nekoliko navzel tistega duha, ki še zdaj ne sme po šolah na dan, ampak se primerno zatira, da ne dobi godnih peruti, s katerimi bi se mogel pred svetom vzdigniti do vidne višave. Vendar moram še pripomniti, da se je tisti Heinrichov duh, katerega sem se zunaj šole navlekel tudi po branju raznih nemških knjig, hudo bojeval z novim vrinjencem. To novo mišljenje mi je bilo vcepljeno po Potočniku, Pintarju in po gospodu s Šmarne gore, Jožefu Marešiču. Oba duha sta se v meni hudo rvala, preden je slednjič zmagal eden — kateri, se bo že videlo.

Med profesorji sta bila to leto zame mikavna posebno dva: profesor slovenščine in nemščine. Prvi je bil profesor Macún, ki je prišel takrat menda iz Zagreba. Ta nas je sicer potipal za žilo, a je našel, da slovenskega — brez izjeme — nobeden prav čisto nič ne zna. Zato je začel z nami slovnico prav izkraja; s tem se nam je pa silno hudo zameril. Ker je zavijal nekoliko na hrvaško, se mu je uprla vsa šola — nji na čelu seveda škrici. Ko naš je pa hotel strahovati, so nekateri izmed onih, ki so imeli „imenitne“ očete, to povedali doma. Očetje so brž leteli k vladi in zatožili profesorja. Tudi meni se je bil zameril ta profesor. Ne toliko zavoľo svoje „čudne“ slovenščine in zavoľo tega, ker je strogo zahteval, da se moramo učiti slovnice, ampak zato, ker je bil on vzrok, da je dobil moj prijatelj Gabriel Preširen „consilium abeundi“ in je šel potem na Hrvaško v varaždinsko gimna-

zijo. Bila sta se namreč s profesorjem nekaj razprla, in malo je manjkalo, da Preširen ni dal zaušnice šibkemu profesorju.

Toda tega moža tudi mi nismo imeli dolgo. Menda še štiri mesece ne — pa je bil premeščen „aus Dienstesrücksichten“ — po domače povedano: zato, ker se je reklo, da trosi med dijake panslavistično seme. Čeravno ga mi — iz prej navedenih vzrokov — nismo posebno radi imeli, nas je vendar obšla vse strašna tuga, in tekle so nam solze, ko nam je naznanil v šoli, da nas mora prepustiti drugim, češ da je premeščen na drugo gimnazijo. Kam — se ne vem več spominjati; najbrže v Gradec.

Bolj kot pri nas je bil pa priljubljen Macun v višjih šolah. Tako se je zgodilo, da smo mu v hudi zimi napravili dijaki velikansko bakljado za slovo in večernico v Gradišču pri „kroni“, kjer je stanoval. To je bilo veličastno! Ko nam je govoril par besedi, njegovo seme ni padlo na skalo, ampak se je prijelo bolj, nego je bilo marsikomu ljubo. Posebno to ni bilo ljubo novemu vodju dr. Mitteis, ki je nastopil za občepriljubljenim ravnateljem Nečasekom. Ta je bil najbrže prestavljen iz Ljubljane iz enakih vzrokov kakor Macun. Kakor jaz, tako ga je gotovo vsak izmed nas, ki smo ga bili žalili, natihem prosil odpuščanja. Le škrici ne, ki so rekli, da je prav, če „Hrvat“ gre. Kako smo se mi zaraditega pozneje zmenili z njimi, pride tudi še na vrsto. Na Macunovo mesto je prišla drugačna slovenska „kapaciteta“. Tako je zopet

vsak vedel, da dvojke ali celó trojke v slovenščini ne bo dobil nihče tako lahko kakor v kakem drugem predmetu. Torej je bilo že zopet dobro preskrbljeno, da se ne zaredi med Slovenci slovenski duh.

Profesor nemščine je bil tujec. Trd Nemec, ki je pa zato tudi silno mnogo zahteval od nas. Njegova nemščina nam je bila kakor pazderji, trske ali žaganje — kar nismo je mogli prebaviti. In celo — ko je ta profesor enkrat rekel, da smo mi Kranjci najbolj zabiti narod na svetu; da pri njem vsak pob, da se le brati nauči, boljše zna nemški od najboljšega izmed nas — tedaj smo imeli v hudi zimi ob osmih zvečer v „Zvezdi“ shod, čigar posledica je bila ta, da so bila tisto noč profesorju pobita vsa okna, in skozi nje v njegovo sobo zmetano vse, kar je kdo zmrznjenega zagrabil na cesti. Potem je bila pa preiskava. Pa brezuspešna. Profesor, ki nas je dolžil zločina, je moral pa drugi dan izreči, da od nas kaj takega ne misli. Ropotali smo, da je bilo groza. S tem smo ga prisilili. Pomagalo je pa to njemu in nam, ker je bil mož potem pohlevnejši, in se mu je izkadil tudi tevtonski duh.

Koliko ima ta šola takih dogodbi! Toda jaz ne bom popisaval vseh. Le one naj omenim, ki so v zvezi z namenom teh črtic: kakó sem se namreč jaz likal.

Dandanes človek ni olikan ali omikan, če ne hodi v gledališče, če ne kadi in ne pleše. To je menda potrebno že petošolcu — a jaz o vsem

tem trojem nisem še nič vedel! Še celó v gostilni sem bil redkokrat, da bi bil plačal sam ali pil kaj izdatnega. Kako je pa človeku, če je pijan — o tem pa še pojma nisem imel. Zato tudi nisem umel nemškega pregovora: „Wer niemals einen Rausch gehabt, ist kein rechter Mann“. Le stojmo, bomo videli, kako sem izkušal jaz, prisvojiti si tudi ta del sedanje omike.

Prvo sem imenoval gledališče. Vedel sem sicer za to poslopje, a v njem nisem bil še nikdar; vsledtega tudi njegovih notranjosti nisem poznal. Naravno! Prvič nisem imel denarja, da bi plačeval za gledališče, drugič nam je bilo pa tudi prepovedano hoditi v gledališče — dva močna vzroka, da ga dotlej še nisem videl znotraj. Kljubtemu pa sem vendar — vsled branja imel vsaj nekoliko pojma o tem, kaj je gledališka igra. Da, že v tretji šoli sem bil celó sam spisal nekako pokveko z naslovom „das Vehmgericht“ — in naš profesor je bil šel med poslušavce v zadnjo klop, ko smo jo igrali. Večje vloge te igre sem prepustil boljšim govornikom; sebi sem pridržal le rabeljna, ki nič ne govori, ampak pelje le obsojenca na vislice — v šoli za peč. Gabriel Preširen me je pa opozoril, da bom za rabeljna morda jaz sam preslab. On je hodil že takrat v gledališče in je videl, da vodi obsojenca na vislice ali na enako prijeten kraj vedno po več rabeljnov, ker je nevarnost, da ne bi ušel, če ga samo eden tira v smrt. Zato se mi je ponudil on za drugega rabeljna in je res prišel tudi v popolni opravi srednjega veka. Dobil jo

je po svojem gospodarju iz gledališča. Tej opravi je pa pridol sam še pipo, katero je res tudi prižgal. Igra se je pričela. Ko imava nastopiti Preširen in jaz, pridem jaz v navadni obleki, on pa kakor nemški „Landsknecht“ s sulico in z mečem, pa tudi s pipo v ustih, iz katere je krepko vlekel in izpuščal dim. Seveda je bilo po šoli več smeha kakor v gledališču pri kaki šaljivi igri. Nato priteče profesor (suplent pl. R.) in reče Preširnu, naj vzame pipo iz ust. Toda Preširen, ponosen na svojo obleko in nalogo, se odreže:

„Kaj? Da bi rabelj ne zaslužil pri obešanju niti za tobak?!“

Seveda je navstol nato splošen smeh. Obsojenec je nama ušel v klop, sodnike pa je razpodil profesor — in tak je bil konec moje prve igre. Smeha dosti, še celo preveč. Kaka je bila ta igra, zdaj ne vem več; zdi se mi pa, da je bila strašno strašna.

Te prej pozabljene epizode v tretji šoli se spomnim zdaj, ko pridem do pravega, deželnega gledališča. V peti šoli se nas je namreč zarotilo nekoč več, da gremo enkrat v gledališče. Le 13 kr. je stala galerija — a kje jih imaš! Jaz bi bil šel strašno rad gledat take igre, ker se mi je zdelo, da so drugačne od tistih na trgu, kamor smo hodili včasih gledat „Kašperla“. Toda z najboljšo voljo nisem vedel, kje bi dobil 13 kr. Z gospodinjo sem se bil sicer že zmenil, da me ne bo zaprla vun — torej le še 13 kr. A kaj bo to? Sedmim sošolcem prevedem Livija po eno po-

glavje na nemško, pa imam celó 14 kr. Kompetentov pa ni manjkalo, posebno škrici so radi dajali po 2 kr. za poglavje. — In imel sem denar, da sem si kupil karto za galerijo in se tam naslonil, pričakovaje, kaj bo.

Predstava je bila prirejena na čast nemškemu pesniku Schillerju s prologom in z njegovimi manjšimi igrami. Meni je bila najbolj všeč igra „Wallensteins Lager“. In v tej zopet najbolj kapucinova pridiga. To sem si kmalu potem v biblioteki prepisal in se je naučil iz glave. Jezil sem se le nad kapucinom, da je latinske stavke izgovarjal tako slabo kakor kak prvošolec. Predstava je bila zame prekratka! Zato sem še potem, ko je že davno padlo zagrinjalo in so odšli vsi ljudje, še vedno čakal, da bo še kaj — dokler me ni tisti, ki je pobiral karte, spodil vun. — Druga predstava, katero sem videl, je bila burka „Wo steckt der Teufel“. Ta je bila vsa zame! Prekratka seveda. Pripovedoval sem o nji svojim tovarišem. In še potem, ko nisem imel denarja, da bi bil šel vsak večer v gledališče, sem vsaj prebral vsak gledališčni list, da sem vendar kaj imel od gledališča.

Tudi mojim tovarišem se je bila vzbudila enaka želja do gledališča. Radi bi bili hodili vanje, pa ni bilo drobiža. Toda kar je posamezniku nemogoče, je mogoče družbi. Združilo se nas je več — menda štirje — v to, da kupimo vsi skup eno vstopnico. S to gre potem prvi v gledališče in posluša prvo dejanje. Potem pride vun, in na njegovo mesto gre drugi k drugemu de-

janju, tretji k tretjemu itd. Drugi dan je potem vsak poročal pred šolo o svojem dejanju, in tako smo izvedeli vsi skup za vsebino igre. Kako je pa igral ta ali oni, zato nam še mar ni bilo. Mi smo bili le poslušavci, ne kritiki.

Eden izmed nas — ki sicer v šoli ni kdovekaj napredoval, pa je bil tembolj navihan v drugih ozirih — je pa iznašel še drug načrt, kako bi mi lahko šli za tisti denar v gledališče vsi, potem pa še v gostilno vsak na eno klobaso. Vsota 35 kr. je bila vstopnina za „parterre“, klobase pa po 6 kr. Če bi bili torej hoteli plačati vstopnino vsi, po gledališču pa, ko smo bili vsi lačni, jesti še klobase, bi bilo za to treba 2 gld. Toliko pa tudi štirje študenti ne premorejo vsak večer. Posebno naše sorte ne. Zato smo vsi pritrdili načrtu, ki je bil ta-le: Prvo dejanje igre se lahko ugane po naslednjih. Vstopnice je pa treba le za prvo, za drugo ne več. To smo že poizkusili. Namesto enega odišlega sta šla po prvem dejanju tuintam po dva nazaj. Ker torej prvega dejanja za nas ni bilo treba, čemu kupovati vstopnico? Mar gremo po predstavi vsi skup za 35 kr. vsak po eno klobaso in dobimo še vsak žemljo zraven. Po gledališču je želodec siten — to smo že pogosto izkusili.

Tako se je zgodilo. Načrt se je izpremenil le v toliko, da nismo več skup skladali tistih 35 kr., ampak smo hodili le v gledališče; klobaso pa si je kupil vsak zase, če je imel denar. Le na to smo gledali, da pri drugem dejanju nismo šli v gledališče vsi drug za drugim, ampak vsak je

čakal prilike, da smukne za kakim gospodom mimo biljetérja skozi vrata. Tako smo hodili dolgo časa v gledališče — in bi bili hodili morda še dalje, če bi nas ne bili začeli drugi sošolci in dijaki sploh preočitno posnemati, ko so izvedeli, kako mi hodimo v gledališče. Akoravno je bilo namreč gledališče takrat bolje obiskovano kot zdaj, se je vendar gledališkemu vodji zdelo prečudno, zakaj se „parterre“ pri drugem delu skoro vsak večer tako napolni, da se ne ujema s kaso. Zato je vpeljal takozvane „retourkarte“. Táko je dobil od biljetérja vsak, kdor je šel med igro vun, a je hotel še priti nazaj. V to past se je pa prvi ujel naš bistrourni sošolec. To je dokaz, da se vsaka hudobija kaznuje najprej nad tistim, ki jo je provzročil. Ko je namreč nekega večera korakal po navadi moško mimo biljetérja, mu ta reče:

„Retourkarto prosim!“

„Kakšno retourkarto?“ — vpraša ta prevzetno.

„Ta je že eden tistih!“ — reče nato biljetér. In zraven stoječi policaj prime našega „goljufovodjo“ za vrat. Mi drugi pripravljeni, da gremo vsi za njim v tempelj nemških vil, se razpršimo na vse kraje — — in konec je bilo vsega. Vendar se našemu sošolcu ni zgodilo nič. Zasačen se je izgovoril s tem, da je hotel le pogledati, če je njegova mati v gledališču, ker ji je prinesel ključ. Policaj ga je izpustil, in prišel je kmalu za nami v „Zvezdo“, kjer smo nameravali gledati od daleč, kako ga bo tiral policaj.

Ta dogodek se je razvedel tako, da smo bili v skrbeh, če ne bo prišla vest o tem tudi do ušes našega šolskega vodje. Vendar ni bilo nič čuti. Pač pa je izvedela o tem naša gospodinja in je rekla, da nam nobenemu ne bo več odprla, če bo prišel kdo po devetih domov. Mi smo bili pa po sreči pri tleh. Okna ne visoko od tal — in če si pred odhodom odprl vnanja — notranja so bila le priprta — si lahko tudi ponoči splezal v sobo.

Jaz torej gledališča nisem pustil. Čeravno nisem mogel več v „parterre“, sem hodil pa na galerijo, ki je stala le 13 kr. Te bôre sem si že upal spraviti skup po nalogah, četudi sem stradal in hodil lačen spat. Imel sem pa še v Ljubljani nekega gospoda, ki je bil nekoč pri nas doma kaplan. Tega sem večkrat „obiskal“; pa ni vedel zakaj. Morda je izvedel pozneje, da so šle njegove šestice večjidel v gledališko kaso. Le kaka žemlja je šla po njih v moj lačni trebuh.

Gledališče! Saj ne ve nihče, kaj je to za mladino.

Le enkrat se mi je pripetilo nekaj neprijetnega. Bila je huda zima in strašen mraz. To pa mene ni zadržalo, da ne bi bil šel v gledališče. Sobivavci so ostali doma. Eden mi je obljubil, da bo že pustil odprto okno kakor navadno. A gospodinja je prišla pozneje in je vse trdno zaprla. Jaz sem se smejal v gledališču šaljivcu Štelcarju; občudoval igravko, ki je bila znani županovi Franci podobna; šel obojega poln domov,

poizkušal odpreti okno — a ni šlo. Vse trkanje ni pomagalo nič — — kar se mi prikaže obraz gospodinje, ki mi veli s hudim glasom:

„Le zunaj spi!“

Lepa reč! V svoji lahki obleki bom spal zunaj na mrazu, ko vse škriplje pod nogami! Pa vendar rajši, kot bi prosil gospodinjo in trkal še dalje! Bom pa letal vso noč po mestu; saj človek, dokler hodi, ne zmrzne, ampak se še celo ogreje. Rad bi bil stopil v kako kavarno, pa nisem imel okroglega, ko bi se tudi ne bil bal profesorjev. Tako sem jo pa pihal po mestu. Toda to je kmalu obhojeno. V dveh urah trikrat. Proti polnoči sem bil zopet pred Frančiškani. Počasneje sem lezel proti „Zvezdi“ in videl tam odprto vežo Balsove hiše. Premrzal sem bil ves — v veži pa vsaj ni mrzle sape. Le not, morda dobim kak kot, da se stisnem vanj!

Toda tema je bila v veži. Na desno otipljem ob zidu votlino, prižgem žveplenko — in pokažejo se mi stopnice navzdol. No, tu bo mir! Čeravno je bila postelja trda, vendar ni bil tak mraz kot zunaj. Res sem kmalu zaspal; a spanje ni trajalo dolgo. Zbudil me je pogovor nad stopnicami:

„Tu doli bo tisto smrčanje!“ — reče prvi glas.

„Ne bodi neumen!“ — ugovarja drugi. — „Kdo bo neki spal v tem mrazu zunaj! Le čakaj, da naredim luč, pa boš videl, da ni nič.“

Jaz se prestrašim in pridržujem sapo. A kmalu se pokaže zgoraj luč, in prvi glas očita drugemu:

„Vidiš, da je nekdo tam doli! — Alo, marš gor!“ veli in prižiiga drug klinček ob prvemu. Jej, jaz zagledam dva policaja! Strahu in mraza trepetaje prilezem po stopnicah gor — in prvi policaj zagrmi nad mano:

„Kdo si, lump?“

„Študent iz pete šole,“ — zatrepečem jaz ves preplašen.

„Lep študent, ki hodi v hiše spat na stopnice! Ali je v tej biši tvoje stanovanje?“ — rentači dalje.

Jaz mu povem, kako se je zgodilo. A prvi policaj se roga, češ da lažem. Prime me trdo za roko in veli: „Boš šel z nama!“ — Drugi pa reče:

„Zakaj bi ne bilo res, kar pravi? Saj se mu vidi, da je študent. Ni ga treba tako trgati in pehati kakor lumpa. Zdaj bo šel že z nama. Pri nas se bo vsaj ogrel. Le spusti ga.“

Res smo šli vsi trije na policijo, ki je bila takrat na vrhu „novega trga“. Tam me spremljevalca predstavita nekemu zaspanemu človeku in izporočita, kako in kje sta me dobila. Jaz pa tudi povem zgodovino tega večera. Ko je bilo vse zapisano, reče pisavec enemu izmed policajev:

„Zjutraj zgodaj stopite v hišo, kjer pravi, da stanuje. Če je res, kar je povedal, naj gre domov, kakor bi se ne bilo nič zgodilo. Ta protokol pa potem vrzite v peč!“

Meni pa reče: „Lezite tja-le na posteljo, kakršne imamo pri nas. Mraz vam ne bo, saj je dobro zakurjeno.“

„Ali boste mar to izporočili vodji gimnazije, da sem bil ponoči tukaj?“ — sem si drznil jaz vprašati. — „Če to storite, me bodo koj pognali.“

„Če je res, kar ste povedali,“ — odgovori oni — „ostane vse tiho. Saj ste slišali, da gre protokol v peč.“

„Potlej je pa že dobro,“ — se oddahnem jaz in ležem na deske, s plahto pogrnjene. On pa pristavi :

„Vašo gospodinjo bomo pa nekoliko zaprli, ker je vas spravila v nevarnost, da bi zmrznili.“

„Nikar, nikar!“ — ugovarjam jaz. — „Ta bo šla in me zatožila v šoli, da sem bil vso noč zunaj. Potem mi še vaše molčanje ne bo nič pomagalo. Zapodili me bodo iz šole ali pa vsaj slab red dobim v vedenju.“

„Nič se ne bojte!“ me oni potolaži. — „Če je vsa vaša povest resnična, bomo že mi našli pravo pot.“

In tako je bilo. Zjutraj o pol sedmih me zbudi policaj in mi reče, naj grem domov, protokol pa vrže v peč. Gospodinja me je doma izpraševala posmehljivo, kako sem kaj spal zunaj v mrazu in v snegu. Odtedaj pa dolgo nisva nič govorila. Enkrat jo pa kar cel teden ni bilo več videti. Stregla nam je druga. Ko je prišla nazaj, je rekla, da je bila na božji poti. A jaz sem precej uganil, na kaki. Rada bi bila zatožila mene pri vodji, a policija je rekla, da ji bodo potem vzeli vse dijake. In tako je bila vsa reč srečno dognana, ker smo molčali trije : jaz, policija in gospodinja. — —

Drugo, kar je človeku dandanes potrebno za olikanost, je tobak. Namreč smodka, tlinka ali cigara. Meni je do tja strašno smrdela ta roba. Težko sem dihal v zakajeni sobi. Da bom kdaj celó sam vzel med zobe tako smrdljivo, tega bi ne bil verjel nikomur — še svojemu najboljšemu prijatelju ne, če bi mi bil povedal kaj takega. Še ostudnejša se mi je zdela pipa. Nekaj zavoljodima, še več pa zavoljo smrdljive žlindre v cevi, ki zgagata kakor voda v zamašeni votlini. „Ne, kadil jaz že ne bom nikoli,“ — sem rekel nekoč očetu. In oče so mi potrdili ta sklep, rekoč: „Ne, ne, le nikar ne! To je tako grdó.“

In vendar — kako malo je bil vreden ta moj sklep! Se reče: morda bi bil več vreden! Jaz si upam celo trditi še zdaj, da bi me ne bil zapeljal noben sošolec in sploh noben moški do tega, da bi se bil izneveril svojemu trdnemu sklepu. Toda kar moški ne stori, to stori ženska! In to resnico sem izkusil tudi jaz.

Kako je to prišlo? Naj zadevo nekoliko pojasnim.

Omenil sem že nekje prej, da sem se jel strastno učiti godbe. Znal sem že nekoliko več komadov brenkati na glasovir. S tem se mi je pa odprla tudi pevska žila. Zložil sem nekoliko pesmic za godove in zdravic. Moj tovariš — učiteljščnik — jih je uglasbil, in kvartet jih je popeval. Jaz kot „pesnik“ sem šel včasih z njimi pod kako okno ali v kako vežo. In tako sem prišel tudi v žensko družbo doli v Gradišću. Jaz

— v žensko družbo — in celó v družbo mladih žensk! Ko so me sošolci in prijatelji prvokrat vzeli tja s seboj, sem se okorno skrival za hrbet največjega sošolca. In ko me je ogovorila živa gospodična, sem pogledal v tla in zinil nekaj neumnega. To sem spoznal na smehu drugih. Rad bi se bil potem kar tiho splazil skozi vrata — pa ni šlo. Hudobni moji sošolci so mi bili dali klobuk na visoko omaro, da ga nisem mogel doseči. Drugi so se pa živahno zabavali z gospodičnoma in se smejali drugdrugemu. Jaz pa nisem vedel, na kateri nogi bi stal, na kateri strani bi sedel in kam bi spravil roke ali noge. Rajši sedim šest ur zaporedoma v šoli in poslušam najpustejšega profesorja kot te neumnosti le eno uro! Saj nisem vedel, kdaj se mi je držati resno, kdaj smejati. Govoriti si pa tako nisem upal, še manj pa prhati ali kašljati, ker je bila soba kmalu vsa zakajena, da sem komaj dihal.

Kako sem bil vesel, ko sem bil čez kaki dve uri zunaj, čeravno je bilo mraz, da je vse škripalo pod nogami, in sem bil jaz le borno oblečen! Kak gospodič bi bil v moji obleki zmrzoval, da bi bil zmrznil.

„Tja pa že jaz več ne grem!“ — rečem popoti svojim tovarišem. — „Bi ne vedel čemu! Kaj li vas mika to abotno in prazno čenčanje z gospodičnoma! Saj ne znata ne nemški ne slovenski, še manj pa latinski, zgodovine ali kaj takega! Jaz ne vem, kako se morete razgovarjati z njima, z materjo in z očetom!“

„O, boš že šel!“ — mi odgovori višješolec.
— „Ti si še pravi božji volek! Neotesan kakor štor iz gmajne! Treba, da se nekoliko otešeš. Saj si že dosti star za to. Sram tebodi svojega obnašanja! Ravno tak si, kakor bi se še zmeraj držal matere za kikljo. Kaj pa bo iz tebe, če boš zmeraj tak teliček!“

„Naj bo karkoli — tja pa ne grem več!“
— sem odgovoril odločno. Doma sem sedel za mizo in jel pisati nalogo za drugi dan. Pa sem bil zelo raztresen, in naloga ni bila tako dobra, kakršne je bil profesor navajen dobiti od mene.

Pa mislite, da res nisem šel več v tisto hišo v Gradišču, kjer sem se prvi večer tako dolgočasil? Grozna zmota! Šel sem zopet, začel sem celó zahajati. Ne sam, ampak v družbi, in tudi ne zavoljo gospodičen, ampak zavoljo taroka. Bil sem namreč potreben tistemu očetu za tretjega in četrtega, ker je silno rad metal karte. In metali smo jih, da je kar pokalo. Ne toliko za denar kakor za kratek čas. Drugače bi jaz tudi ne bil mogel vztrajati s svojo mošnjico, v kateri je bilo redkokrat več kot šestica. Gospodičen sem se sčasoma tudi bolj privadil, čeravno sem hodil okoli njih kakor mesec okoli solnca. Pa približal se jima nisem nikoli, ker si nekaj nisem upal, še bolj me je bilo pa sram. Kaj so v tem uganjali moji tovariši, za to se nisem brigal. Še zmenil se nisem za smeh in za žvrgolenje v oni sobi, ker me je mnogobolj mikal „škis“, „mond“ in „pagat“.

Vendar to ni ostalo zmeraj tako. Drugače bi se tudi jaz ne bil naučil kaditi. — Nekega dne ti pride ena izmed gospodičen k naši mizi, nam iztrga karte iz rok in jih pomeče na kup. Jaz jo grdo pogledam, ker sem imel v rokah ravno prav dobre karte. A ona pravi:

„Ej, kaj boste zmeraj metali te neumne karte! Zdaj bomo igrali kaj drugega. Le sem v to sobo in sedite na stol k meni. Saj znate igro „Pfänderle“ — ne?“

Ugovarjal nisem. Gospodična me pelje v drugo sobo in me posadi na stol. Drugi so ploskali, in igra se je pričela. Zagrešil sem največkrat jaz. V zastavo je šlo potem vse, kar sem imel pri sebi. Nazadnje celó očali, da nisem nič več videl. Če me je že to spravilo v hudo zadrego, v kako sem prišel šele, ko smo imeli vsak svoje reči kupovati nazaj! Jaz sem moral skakati, deklamirati, kaj reči temu in onemu — ali tej in oni to in ono — kar mi je bilo tem težje, ker še zmeraj ni bilo na dan ali na luč mojih očal, in mi je bilo zato vse megleno. Da bi le te dobil, potem bo vse dobro! Kar zopet zakliče gospodična:

„Kaj naj stori ta, čigar zastavo držim v rokah?“

„V vodnjak naj pade! Iz njega naj ga pa izvleče gospodična! In potem mora kaditi smodko,“ rečem jaz.

Živahen smeh nastane. Cel grm vrabcev ne žvrgoli glasneje. Kar se pokažejo v roki gospodične — — moje očali. Jaz jih natakнем s

smehljanjem, ne vedoč, kako strašna sodba me je zadela. Hočem sesti nazaj na stol, vesel, da zopet kaj vidim. Toda grozen ropot in vpitje! Eden sošolcev me potlači na tla in na kolena ter mi narekuje, kaj mi je storiti.

„Koliko sežnjev globoko si padel?“ — me vpraša. Kaj naj odgovorim? Zato pravi, da bo on izmeril. Potem reče: „Sedem sežnjev! Gospodična, potegnite ga iz te globočine!“

Gospodična priskaklja — mi poda roko — prijatelj me pa dregne, naj vstanem. To storim in se obrnem k svojemu stolu. Toda moj sošolec zareži: „Nič, nič! Zastonj te ni potegnila iz vodnjaka, sedem sežnjev globokega. Za vsak seženj ji moraš dati en poljubek.“

Mati mila, oče dragi! Jaz da bi poljubil žensko! Kar mraz me je stresel. Vse se je uprlo v meni! Ne, ne, rajši jo potegnem vun brez klobuka ali pa skočim skozi okno. Toda moji tovariši so bili zastavili oboje. Gospodična pa je stala pred mano. Od vseh strani pa je donelo: „No, le brž, da gremo potem naprej!“

„Ne! Za nobeno ceno ne, tega pa ne storim!“ zatarnam jaz in silim po vseh kotih. A smeh je bil strašen. Še oče in mati sta pomagala.

Naposled se je ukrenilo tako, da je prevzel moj prijatelj mojo „kazen“. Jaz sem bil tega silno vesel ter sedel nazaj na stol.

„O, čakaj! Ne še, zdaj pride na vrsto smodka,“ — se oglasi zadaj eden in mi pomoli prižgano „kratko“.

To pa že, to ! Naj se mi zavoljo prvega še tako hohotajo in posmehujejo, s smodko bom pa vendar pokazal moža ! Vtaknem jo brž med zobe in potegnem parkrat prav krepko. Pa tudi tu ni bilo sreče. Dim me je dušil, da sem hrkal in kašljal — in zopet je bil silen smeh. Najbolj se je smejala gospodična in je slednjič rekla :

„Tega bi pa res ne bila verjela, da tak petošolec, kakor ste vi, še kaditi ne more. Saj še jaz kadim, glejte!“

Ob tem vzame med prste smodko in parkrat potegne prav dobro, a ne zakašlja kakor jaz. Pri tej priliki sem ji jaz pogledal prvič v oko — in to je bilo kakor ogenj, da sem ga še v temi videl vso noč. —

Drugi dan — bil je pustni torek, ko smo imeli v rokah že svoja šolska izpričevala : a jaz ne takega, kakršnega sem se nadejal — prosim popoldne svojega sobivavca Luka, ki je zdaj nekje učitelj, naj me nauči kajenja. Mošnjica moja je zmogla 7 kr. Za te kupim štiri „dolge-kratke“ in škatljico žveplenk. Pa jo udariva proti Šent Vidu. Pri šrangì mu pomolim dve, drugi pa obdržim zase. Luka je bil že vaje kadviec pri pipi in pri smodki. Zato sem vedel : če me kdo more dobro poučiti v tej umetnosti, bo to gotovo on — in ne bo mojega grešnega početja obesil na veliki zvon. Šla sva torej ! On mi je bil dober učitelj, a nauk njegov zame prehud. Komaj sem prilezel domov ves bled — sreča, da drugi dan ni bilo šole !

To je bilo trpljenja, preden se je navadilo moje telo tobaka in nikotina! Vendar sem tekom tedna premagal upor svojega života v toliko, da sem pokadil že celo kratko. Več bi si pa ne bil upal. „Dolge“ ali viržinke so prišle na vrsto šele par let pozneje. Poizkušnja je bila pa vendar huda zame.

V teh dneh nisem šel nič v Gradišče. Bilo me je nekaj sram, nekaj sem se pa čutil razžaljenega po zadnjih dogodkih v tisti hiši. Povedati pa vendar moram, da je bil hud boj v meni, ali bi sploh še šel tja, ali ne. Če bi ne bil videl tistega očesa, bi bil gotovo vrgel smodko in žveplenke v sneg. Toda tisto oko sem videl — in moj sklep je bil ta, da grem zopet tja. A ne drugače kot z gorečo smodko v ustih. Saj ni treba, da jo prej kadim! Da jo le v veži prižgem, preden stopim v sobo.

Tako sem tudi storil. Za plačo enega prevedenega poglavja iz Livija sem si kupil „kratko“ in jo mahnil po Gradišču sam proti cilju. Zdaj se mi je zdelo že ljubše, če bi drugi ne prišli tako brž. Priplazim se v vežo. Tam je bila zadnja postaja, da si prižgem smodko. Tema je bila, da nisem mogel naprej. Zato vtaknem smodko v usta, vzamem iz žepa žveplenke ter potegnem po zavitku, da se posveti.

Ali — kaj je to? Kar smukne pri prvem svitu mlada ženska naglo v sobo, in mimo mene plane moj prijatelj višješolec, da me skoro podere in vrže na tla tudi mojo smodko? Jaz je nisem pobiral v temi, ampak odšel naglo. Drugi dan

sem dobil tega svojega prijatelja, iz šole grede, na poti in sem ga vprašal, zakaj sta se on in ona — tako naglo razkropila kakor ščurki, če prideš z lučjo mednje. Odgovora pa ni bilo nič. Šel je mimo in mi rekel, naj se tja več ne prikažem.

Res nisem šel več tja. Vse, kar sem pridobil tam, je bilo to, da sem znal kaditi in se tudi nisem več odvadil. Pozneje pa sem zapeljal k tej strasti še marsikoga — med temi celo svojega očeta. — —

Tretja potreba za olikanega človeka je pa menda ples. Kar se pa tega tiče, kar naravnost povem, da sem imel za to umetnost toliko talenta kakor medved ali vol. Zato se tudi nisem naučil plesati. Rajši sem se držal glasovira, ki me je stal toliko truda, da bi bil moral postati umetnik v vsaki drugi umetnosti, s katero bi se bil toliko ukvarjal, kolikor sem se z glasoviro. Tako me je begal in jezil, ker se mi je upiral na vse sile, da sem še na šolsko klop narisal klaviaturo in prestavljal neukretne svoje prste po njej ter s tem motil sebe in druge. Šlo je počasi — še počasneje in težje kot nekdanj z nemščino. Prav kakor bi bil z žebljem dolbel okno v zid — a vendar sem se pomikal naprej. Saj še polž pride uro daleč; pa bi jaz ne premagal tistega glasovira?

S plesom torej ni bilo nič. Pač pa z gostilno in kavarno. Prva je bila v Gradišču. Tam smo se jeli shajati „višji“, če smo imeli kaj drobiža. V tem kraju se namreč ni pokazal nikdar

noben profesor. Kadar smo bili pa suhi, smo se zbirali v „Zvezdi“ na zgornji strani in tam imeli svoje deželne zbore pri pipah in smodkah — pa le poleti in zvečer, kadar se je naredil mrak. Tam je bila beseda prosta. Po ograji sede smo kovali spletke zoper profesorje in načrte za brezobrestna nepovračljiva posojila ter še mnogo drugih lepih reči. Tista zelena ograja je zdaj padla. Ni več sledu o njej. Ko so jo podirali, sem jaz milo gledal. Koliko spominov me je vezalo nanjo še iz poznejših šolskih let!

Drugo je — kavarna. Prepovedana ti je: to veš iz šolskih postav. A prepovedan sad diši. Najprvo greš vanjo plašen — ne sam, ampak zapeljan po kakem prijatelju in za njegovim hrbtom. Sedeš z njim v najtemnejši, najbolj skriti kot, in si naročiš morda „belega“, ker se hočeš prvi-krat vkupiti s par šestnicami. Vse ti je novo. Tu kvartajo, tam po zeleni mizi z obrobjem pode s palicami krogle in podirajo keglje kakor na kegljišču; tam zopet je kaj drugega n. pr. šah, ki ti tudi ni več nov; tam poje „domino“, ki jo že tudi znaš; po mizah pa leže časniki, kakršnih še nisi videl, in celó s podobami. Kako te vse to mika! Kako rad bi prijel to ali ono, gledal tu in tam, toda — — vsak ti bo bral na čelu, da si študent, da nimaš pravice do tega, kar je tu pripravljeno za vsakega, še celo za kmeta. Tvoj prijatelj pa, ki se je tu že bolj udomačil, te vleče za sabo. Le naprej, saj te nihče ne bo snedel! Toda ti si ne upaš, marveč siliš vun. In ko pride strežnik, mu pomoliš

plačilo za to, kar si potratil — pomoliš z izrazom, ki ga prosi, naj nikomur ne pove, da si bil tu; saj te ne bo nikdar več!

Nikdar več? Oj, kako slabo poznaš svojo, k slabemu nagnjeno naravo! Že drugi ali vsaj tretji dan ogovoriš prijatelja — če on tebe ne — in zopet gresta v kavarno. Saj ni treba ravno šestice imeti v žepu. Kavarnar ti da stol, četudi zahtevaš le za 5 kr. vode s sladkorjem, in tudi, če zahtevaš le borno smodko za 2 kr. Kmalu si upaš že sam v kavarno, če ni tovarišije. Ni dolgo — in že si voditelj drugim, ker vidiš, da ti izmed gostov, pa tudi izmed strežnikov nihče ne stori nič žalega. Za to pravzaprav tudi ni nobenega vzroka. Saj si plašen. Bereš le časnike, ali če gledaš kako igro, si tako daleč od igravcev, da jim ne delaš napotja. In tako se privadiš kmalu, da greš v kavarno celo, če nimaš bora, da bi kaj pil ali kadil. Kavarnar te ne vrže vun, če se prideš tudi samo gret.

Naša kavarna je bila „Nikolova“ zraven „Slona“ — ena najzadnje vrste. Izbrali smo si jo zato, ker smo bili tu varni pred profesorji. Zahajala je pač tja vsake vrste sodrga, posebno tisti odrasli „gassenlumpi“, ki so prežali tu na kmete in na vojaške šarže, da so jih drli pri kartah. Tem smo bili mi dijaki trn v peti. Žugali so nam zmeraj, da nas bodo zatožili v šoli, če bomo takrat stali okoli njih, kadar bodo kvartali. Koga se ubogi študent ne boji? Zato smo se zmeraj držali daleč od njih, kadar so sedli h kartam. Mi smo hodili v kavarno le

zavoljo gorkote in da smo brali časnike. Nekateri so pa tudi za poizkušnjo že dregali po biljardu.

V kako lepi družbi smo tu bili, kažeta dve dogodbi, ki sta se zgodili vpričo nas. Nekega večera — menda je bila sobota, ker se nismo imeli nič učiti za šolo — so bili tisti „gaunarji“, kakor smo jih imenovali, obrali pri kartah na goljufiv način nekega podčastnika. Padel jim je v kremplje za ves denar, kar ga je imel pri sebi, in ki ni bil njegov. Jaz pa sem zunaj videl, kako so si ga oni razdelili med sabo. Nesrečni vojak je odšel ves razburjen — in o groza! Drugi dan so ga našli na železni cesti zunaj mesta vsega raztrganega. V obupnosti se je bil vlegel pod kolesa hlapona, ki ga je vsega strl. Nas, ki smo vedeli za vzrok, je to močno prestrašilo. Kar strmeli smo, ko so se par dni pozneje zopet zbrali oni tolovaji v kavarni in se posmehovali, ko je nanesla govorica na nesrečnega vojaka.

„Zakaj je pa šel igrat z nami?“ — so se rogali. — „Naj le še pride kateri tak, ravno tako ga bomo oskubili. Če prav potem skoči v vodo.“

In res, čez par dni so imeli zopet enega v rokah. Ta je bil podoben mesarju in je bil jako krepke postave. Igrali so „cvik“. Mož je bil zmeraj v „lebetu“. Dobival pa je posebno eden z dolgo brado in z boljšo obleko. Mi smo to videli in slišali oddaleč, ker blizu si nismo upali. A sklenili smo svāriti moža. To smo naredili takole: Eden izmed nas je šel vun ter poklical po pobu v kuhinji onega moža na dvo-

rišče. Tam mu je povedal, kakim volkovom je padel v roke. Mož se je prestrašil, a zatrdil, da jih bo že izplačal. Kmalu pride nazaj. A ne reče nič, ampak igra naprej. Mi smo samo to videli, da je silno pazil na tistega z dolgo brado. Ko pride zopet enkrat s kraljem v „lebet“, skoči kvišku in udari dolgobradca s tako težo po roki, da onemu padejo trije „asi“ iz rokava. Četrty je bil pa na mizi. Vse skoči kvišku: mož zgrabi denar in s klicem: „A, tako, lumpje vi!“ zgrabi onega za dolgo brado, potegne z vso močjo in — strašen prizor! Brada je ostala skoro vsa v njegovih rokah odtrgana. A z lica se je goljufu ulila kri. Zarjovel je in padel vznak — mi pa vun in nikdar več nas ni bilo v tisto kavarno. Druge kavarne si pa za tisto leto nismo več izbrali. Pričela se je spomlad, in potem je bila naša kavarna „Zvezda“. Ali pa, če smo imeli kaj „bora“, smo šli v kako gostilno na „ma-seljce“ piva, in če je bilo zraven še kegljišče, tembolje! Da je bilo le denarja za pijačo, za postavljavca in za pušico, pa je bilo dobro. Izgubo in dobiček smo si ostajali med seboj dolžni.

10. Razne zmešnjave.

„Kaj pa s šolo?“ — bo gotovo kdo vprašal. — „Če je bilo toliko časa za vse druge muhe, koliko ga je pa ostalo za učenje? Tak, ki tako čas trati, ni učenec, ampak vse kaj drugega. Kaj so pa oče rekli?“

Da, oče! Kaj bi bili rekli, če bi bili vedeli, da jaz ne sedim vedno za šolskimi knjigami in

da nisem ob Marijinem zvonanju doma! Gostilno bi mi bili že še odpustili, ker so me večkrat že tudi sami peljali vanjo. Nikakor pa ne karvarne in celo gledališča. Zadnje je bilo pri njih na posebno slabem glasu. Že zato, ker jim je bila povedala prejšnja moja gospodinja, da hodijo ljudje vanje le babe gledat. Čeravno sem bil vzrastel že za vojaka, bi bila vendar z očetom še dobro zaplesala, če bi bili vedeli za te moje „lumparije“.

Res, do vojaka sem bil že dorastel. To naj kar tu povem, preden gremo nazaj v šolo. Neka dne mi prineso oče vabilo kamniškega okrajnega glavarstva, ki me kliče v „cesarsko službo“, če me bodo potrdili zanjo. Šel sem raditega najprej domov, kjer so mi mati skuhali zeljnato kašo, pa jo prinesli na mizo z obrazom, še kislejšim od zelja.

„Saj sem vedela, da bo tako!“ — so zartarnali reva. — „Zdaj ga bodo potrdili k soldatom, pa ne bo gospod — in jaz ga ne bom nič več videla.“

„Ej, ne tuli no!“ — so se oglasili oče. — „Jaz sem bil v njegovih letih bolj močan kot on, pa me vendar niso potrdili. Saj ga vidiš, da je komaj za pastirja; ne pa, da bi puško nosil. Še za časa Francozov, ko je moralo vse iti v cesarsko suknjo, niso pobirali takih.“

K temu prizoru je prišel ravno stric, brat materin, ki je bil svojih trideset let pri vojakihi tambor. Da, dobrih trideset let je služil, pa kako! O njegovem času — to je bilo takrat, ko so bili

Francozi že odšli iz dežele — je bila pri nas navada, da so se vsi fantje poskrili, kadar so bili godni za cesarsko suknjo. Kajti, če jo je kdo oblekel, navadno ni več videl svojega doma. Tudi moj stric jo je bil potegnil v hribe in se tako odtegoval vojaščini nekaj let. Slednjič so ga bili pa vendar ujeli, in moral je k vojakom. Tam je vlačil čez trideset let svoj boben po svetu, da sam ni vedel povedati, kaj vse je obhodil. Le to je vedel, da je bil povsod: na Ogrskem, Nemškem, Laškem, v Tirolih, tam pri tisti veliki vodi, ki se ji „Rajn“ pravi, pa še tudi v strašno mrzlih krajih. Vendar je prišel zdrav domov in se potem oženil ter imel troje otrok, katerih pa zdaj nobeden ni več živ.

Ta je, ko je videl kisli obraz moje matere, brž pristopil k njej s smehom:

„Nič se ne boj, Polona! Saj ne bo nič iz njega. Kar vun ga bodo sunili, ko se bo pokazal. Ta še bobna ne nese.“

Ta sramotna ocenitev mojih telesnih moči me je tako razdražila, da sem rekel v jezi: „Zdaj se bom pa nalašč postavil tako, da me bodo potrdili.“

„Ne, ne!“ — zavpijejo mati. — „Le nič se ne postavi. Prav majhnega se naredi, pa boš videl, da te ne bodo vzeli.“

In svojemu bratu Juriju, mojemu stricu, rekoč nevoljni:

„Tebe je bilo pa ravno treba, da si ga našuntal. Ali ne veš, kako smo me vse tri sestre jokale, ko so tebe ujeli in si moral z njimi. Me

smo ti pa dale vse, ker smo imele denarja. Zdaj pa greš in našuntaš še mojega, ki je že tako visoko v šolah, da bo nalašč soldat. Boš pa ti gospod ali pa tvoj, ki še brati ne zna, kajne?!"

„Nič se ne jezi, Polona,“ — pravi stric na to. — „Saj ga ne bodo vzeli, verjemi mi, da ne. Sem ti hotel le malo ponagajati.“

S tem je bil pogovor končan. Drugi dan smo šli pa vsi trije — oče, mati in jaz — v Kamnik. Potrjen nisem bil. Še ogledali me niso. Kar svoje šolsko izpričevalo sem pokazal, pa sem šel. Spodaj sta me pa čakala mati in oče. Ko pridem ves vesel nazaj, rekó oče:

„No, vidiš, stara! Mene so ravnotako zapodili. Saj sem ti pravil, da ni za soldata! Zdaj pa gremo h Karolniku, da boš zopet boljše volje.“

Mati spuste težko sapo iz sebe, in vsi gremo h Karolniku, potem pa domov. Drugi dan sem bil pa že zopet v šoli. Tam so se me sošolci zelo razveselili — zakaj? Se bo kmalu pokazalo.

V šoli nas je bilo okoli 80, ker smo se stekli iz dveh razredov: iz A in iz B četrte šole. Meni ni šlo z učenjem več tako dobro. In to iz treh vzrokov: prvič nisem imel vseh šolskih knjig, torej sem jih moral jemati na posodo in se učiti takrat, kadar je imela knjiga čas. Drugič nisem imel za matematiko in za geometrijo, posebno za višje vrste, kar nobenega razuma. Pitagor in Arhimed zame že nista nič iznašla. Tretjič pa sem imel tudi veliko opraviiti z nalogami in s prevajanjem latinskih in grških po-

glavij v nemško. V tem sem imel kar celo fabriko s trdno ceno: naloga latinska, nemška ali grška domača 5 kr.; šolska 10 kr.; poglavje klasika 2 kr. To so bili moji dohodki, ki sem jih moral imeti za jutranjo žemljo, za popoldanski ali večerni kruh in za druge razvade, ki sem jih že prej nekoliko popisal.

Eno teh razvad sem bil pa vendar pozabil. V tem letu sem postal namreč tudi naročnik časnika. Bil je to nemški „Familien-Journal“. Naročil sem ga pri Kleinmayerju tako, da sem vsako številko plačeval posebe. Z mano vred je bil na ta list naročen tudi moj sošolec Z., pa tako, da sva imela vsak svojega. Mikavna je bila zame v listu le prva povest in pa podobe. Komaj sem pričakal številke. Imel sem 8 kr., kolikor je veljala, vedno pripravljenih.

Še nekaj! S tem sošolcem sva ustanovila tudi sama list, namenjen za našo šolo. Bil je nemški. Naslov „Die Schwalbe“ in namenjen zabavi. Jaz sem bil uredniku glavni pomočnik. Urednik je list po sestavi sam pisal in ga dajal brati po šoli za 2 kr. od bravca. Jaz sem spisal takrat za list grozno povest o nekih naselnikih v Ameriki, kako so jih Indijani skoro spekli in snedli, pa je prišla pomoč še o pravem času po neki evropski ladji. Ta povest se je končala žalostno le za Indijane. Te sem dal vse postreliti in pometati v morje.

Ne vem več, koliko številčk te nemške „Schwalbe“ je prišlo na svetlo. To pa vem, da je izpodbudila četrtošolce, da so jeli izdajati

enak list z naslovom „Torbica“, pa v slovenskem jeziku. To je bila demonstracija zoper nas — in še kaka! Naša „Schwalbe“ je izhajala le v enem eksemplaru; „Torbica“ pa je bila litografirana v več listih, da je vsak naročnik dobil svojega. Ali kaj bo slovenski list proti nemškemu! Mi smo se posmehovali „Torbici“, češ: četrtošolci imajo le zato slovenski list, ker nemški ne znajo! Jaz pa sem znal nemški. Vsaj sem se bahal s tem, in profesor nemščine mi je tudi pripoznal, da so moje nemške naloge najboljše. Razentega sem se naučil iz glave posebno mnogo Schillerjevih pesmi in Klopstockovih heksametrov, čeravno se mi je zdela tista „Mesijada“ v jeziku pusta kot žaganje.

Pri izdelovanju latinskih šolskih nalog se mi je pa pripetila nesreča, ki je bila prvi vzrok, da se niso izpolnile želje moje matere: da bi imeli v družini duhovnika. Sedel sem med samimi ljubljanskimi „meščani“, ki so plačevali naloge in mi že pred šolo kazali šestice. Torej ni bilo delo na upanje. Kolikor nalog, toliko šestice! Zato se požuri, fant, da narediš najprej svojo, potem pa še druge — vsako kolikormoč različno od moje in s primernim, za dober red še dopustljivim številom napak.

Več kot pol leta je šlo vse po sreči. Moji „naročniki“ so bili zadovoljni, a jaz bi bil naredil rad nalogo — ne samo trem ali štirim, ampak petim, šestim. Tudi temu se je odpo-moglo. Čemu bi namreč jaz pisal tudi nemški diktat naloge? Saj ga profesor ne zahteva; on

hoče imeti le latinski izdelek. Kar narekuje profesor nemški, jaz lahko pišem kar latinski. In ko je on gotov z narekovanjem, je že lahko gotova tudi moja latinska naloga. Iz te pa potem — z raznimi potrebnimi izpremembami — spišem naloge drugim, da jih prépišejo. Tudi ta poizkušnja se mi je posrečila. Moja naloga je bila najboljša, četudi pisava slaba in tuintam kak popravek. Druge naloge pa so bile dobre.

A ta poizkušnja, da si izboljšam svoje dohodke, se mi je slednjič slabo izponesla. Ne toliko po moji, kolikor po neokretnosti mojih meščanskih sosedov. Ker so namreč vedeli, da jaz na nemško narekovanje pišem kar latinski, so nastavljali na svoje oči „cvikarje“, „šteharje“ in drugo daljnogledno orodje ter zijali drug čez drugega na moj list — tako, da je profesor moral zapaziti, da tukaj ni vse v redu. Jaz sem jih dregal in suval, naj potrpe, bo že vsak dobil svoje; a profesor je bil že zapazil, da okoli mene ni vse v redu. Ko je bilo namreč končano narekovanje, pokliče mene, naj berem nalogo — nemški!

Strela z jasnega neba! „Daj sem!“ — rečem sosedu, ki je imel dobiti od mene nalogo. — „Daj sem, da berem! Toda tak butelj! Namesto da bi mi bil brž pomolil svoj listič z nemškim diktatom, mi ga umakne.

„Berite, berite!“ — zadoni še enkrat strašni glas z odra.

V svoji obupnosti zgrabim svojo že polatinjeno nalogo ter jo izkušam brati zopet v

nemščini. Toda to ni šlo gladko. Profesor se mi približa in me vpraša sarkastično :

„Kako ste brali? Še enkrat!“

Jaz ponovim stavek, a profesor maje z glavo in veli :

„Tako nisem jaz narekoval. Ali ste tako zapisali? Dajte sem!“

Zopet dregnem levega in desnega soseda, naj mi da kdo nemški diktat, ali butelj je pač butelj! Vsi so bili kakor otrpli.

„Dajte, dajte,“ — sili strašni profesor — „dajte sem, kar ste spisali.“

Rdeč, zelen, višnjev in kdove kakih barv še — pomolim svoj latinski spis, v katerem so bile izpuščene le nekatere besede, ki se jih v naglici nisem bil spomnil.

„A tako!“ — dé profesor, ko spozna na prvi pogled, kaj se je zgodilo. — „Ker je vaša naloga že gotova, pa kar idite!“

„Na, zdaj pa imate, buteljni,“ — rečem jaz svojim sosedom, ki so se tega povelja ustrašili še huje kot jaz. — „Bomo videli, kake naloge boste skovali sami, ko ste tako zabiti, da še mene spravite v stisko.“

Ob tem se splazim iz klopi in odidem ves bled. Kaj bo zdaj? Spoden bom iz šole — to je gotovo kakor „Pust“ pred pepelnico. Najbolje, da grem sam, še preden bo mogel profesor govoriti z vodjo. Ta profesor je bil znan kot strog, pa tudi pravičen. Takrat pa pri nas ni bil še tako priljubljen, kakor je zdaj na gimnaziji. Zato le

brž k vodji po odhodno izpričevalo! Saj dozdej še ne bo moglo biti slabo!

Res potrkam na vrata njegove pisarne, a zaklenjena so bila. Tudi doma ga nisem dobil. Proti večeru so prišli k meni vsi sošolci, ki so bili krivi dogodbe v šoli. Prinesli so mi šestice in še več drugega, pa me slednjič tudi pregovorili, da sem drugi dan vendar šel zopet v šolo. Profesor latinščine me ni nič pogledal in tudi vprašal ne. Šele ko je prinesel naloge nazaj, je rekel:

„Vaša naloga ni za nič, ker še ni gotova. Odslej boste šli vselej iz šole, kadar bomo pisali nalogo. Drugo boste pa že izvedeli.“

Potem dá naloge nazaj tudi mojim sosedom, in na vsaki je bila „dvojka“ ali „trojka“. Za mojo notranjo grenkost je bilo to strašno dobrodelno mazilo. Posmehoval sem se drugim s pravim „galgenhumorjem“.

„No, tepci, zdaj pa imate! Ko bi mi bil dal le eden izmed vas pod klopjo brž svoj nemški diktat, da bi ga bil jaz bral, bi zdaj vsega tega ne bilo. Jaz bi vam bil še dalje lahko koval naloge. Zdaj je pa vun, in vi boste dobivali rede, kakršne zaslužite. Odslej me le pustite pri miru!“

Po mesečni konferenci sem bil hudo posvarjen. Zazdelo se mi je, da letos ne bo nič dobrega zame. Profesor latinščine mi je pač obljubil red, kakršnega bom zaslužil; pa sem vendar vedel že naprej, da je spravila ta reč pri konferenci marsikoga v slabo voljo. To me

želó poparilo. Ni bilo več pravega veselja v meni. Posebno v matematiki in tudi v naravoslovju je šlo slabo; to dvojje mi ni hotelo nikakor v glavo.

In res! Pride konec leta. Jaz sem izvedel že par dni prej, da so me dali tiskati v šolsko poročilo med „cvajarje“. To je bila gotova reč! A vendar sem hotel videti še svoje izpričevalo. Dobim ga — in res: profesor latinščine je bil možbeseda. Tudi drugo sem imel vse izbornodobro. Lahko bi bil med prvimi odličnjaki, ko bi ne bilo matematike in naravoslovja. V teh dveh predmetih pa sem imel dobropripečateno „dvojko“. Razentega pa še v „vedenju“ — piko zavoljo one dogodbe z latinsko nalogo. Toda tudi trije mojih sosedov so padli. Ti pa v latinščini, in jaz sem se jim prav zlobno zarogal: „Se bomo že še videli — v peklú!“ Razen teh je pa padlo še mnogo drugih. Nekaj se jih je pa splazilo naprej, da sam nisem vedel, kako. Gnusilo se mi je, ko sem videl, kako so se plazile gosposke matere okoli profesorjev in oblegale njih vrata — in kako je bil marsikateri učenec še vdrugič vprašan, in mu je profesor rekel v obraz, da prizanese njegovim staršem, ne njemu! Pa mu je dal „kaum nur eben noch ausreichend“. Fej! Preden si dam jaz zapisati v svoje izpričevalo kaj takega, kar tako očitno smrdi po milosti, rajši imam „dvojko“. Ali „odlično“, „prav dobro“ — ali pa „dvojko“ ali „trojko“! Le tistih beraških redov ne! Zato sem bil pa vendar ponosen na svoje izpričevalo,

česaravno je bilo „drugega reda“. Saj sem vedel: če bi bili moji starši gospôda, bi bil pa tudi jaz med prvimi kje. Saj bi se mi ne bilo treba takó boriti za pomirjenje poželjivega želodca, torej tudi ne „kontrabandati“ nalóg za druge; tudi ne biti v tako slabem stanovanju brez vsega nadzorstva — in bi bil tudi lahko dobil kako štipendijo, če bi mi je bilo prav treba — kakor bogatinom — kvečjemu za smodke in za naj-novejše klobuke, s kakršnimi so se ponašali „štipendisti“, katerih očetje so imeli čez 1200 gld. letne plače.

Topot ni bilo póme očeta. Le mati so prišli, da sva nesla domov, kar bi potreboval na počitnicah. Pot je bila žalostna. Mati so bili izvedeli že pri gospodinji, kaj je z mano, in prvo vprašanje je bilo:

„Nisi zdelal, kaj ne? Saj sem vedela, da bo tako. Oče bodo strašno hudi. Nič jim ne povej! Saj so bili že več tednov hudi, da sem ti nosila kaj v Ljubljano.“

„Nič se ne bojte, mati,“ — sem odgovoril — „naj rekó, kar hočejo. Saj ne bom doma dalje kot nocoj. Jutri grem po svetu.“

„Pa boš še prišel nazaj, ne?“ — me vprašajo v skrbah.

„Morebiti,“ — sem odgovoril. Potem sva pa šla večidel molčé proti domu. Doma sva dobila očeta na čevljarskem stolu.

„No, kako je, študent?“ so vprašali nekako votlo, ne da bi se kaj obrnili na stolu.

„Dobro,“ — sem odgovoril ravnotako.

„Kam boš pa zdaj šel?“ — me vprašajo in vlečejo dreto naprej.

„Bom že videl,“ — dahnem jaz in sedem za mizo ter začnem zlagati s seboj prinesene reči iz cul. Mati pa odidejo, skuhajo večerjo, jo prineso na mizo in povabijo k mizi očeta, ki niso potem ves čas z mano nič govorili. A oče odgovoré mrzlo:

„Le jejta sama, če sta lačna, jaz sem sit,“ ter vlečejo dreto naprej.

Kdo bo jedel? Jaz ne! Mati zajmó par žlic, potem pa nesó vse skup vun. Jaz pa odidem na hišo in ležem v slamo. Zaspim pa šele zelo pozno. Dolgo sem še slišal očetovo kladivo, a besede nobene. Ko sem zjutraj prišel dol, so bili mati že pred pečjo in kuhali zajtrk ali kosilo — žgance.

„Nikar ne hodi v sobo; saj oče nič ne govori,“ — mi reko mati. — „Kar tukaj pojej, potem pa pojdi kam, da se mu izkadi. Saj veš, kakšen je. Še jaz mu ne smem blizu.“

Vendar sem šel v sobo po nekatere reči. A oče me še pogledali niso. V veži pokusim žgance, potem pa grem na Šmarno goro.

Tu je bilo moje zadnje upanje. Če me pa še šmarnogorski gospod obsodi ravnotako kakor oče, pa grem — ne vem kam! Saj je svet dolg in širok; bo že še kje kaj prostora zame.

Težavna je bila ta pot! Dolga, a vendar prekratka. Vso pot sem izpraševal svojo vest, sem li res zaslužil to, k čemur me je obsodilo šolsko izpričevalo. Poslušal sem priče, ki mi jih

je pripeljevala vest po vrsti nasproti mojemu samoljubju. A do razsodbe nisem mogel priti, čeravno sem šel počasi. Prej sem že stal pred Marijinim znamenjem, kamor pokladajo romarji mimogrede venčke iz cvetic in križčke iz cvekov. Tudi jaz sem v otročjih letih — kadar sem prišel do tja z materjo ali sam — položil šopek ali z bilkami zvezan križček v lino. Le zdaj nisem prinesel nič s seboj. Brž sem se ozrl in kmalu natrgal v bližini rožic in jih, povezane v šopek, položil v vznožje Marijine podobe. Potem sem postal pred znamenjem, se ozrl v podobo, ki je še vedno tista — in neznana bridkost me je obšla.

Samota je bila, a ne samotno. Vse živo je bilo raznih živalic, ki so se veselile lepega dneva. Zrak pa je bil poln vonjave gorskih cvetic. Oh, kako bi bil jaz lahko vesel, če bi me ne težilo to nesrečno izpričevalo! Kako bi žvižgal in vriškal, da bi odmevalo po dolu! Ljudska pravljica pripoveduje, da so pridrli do tega znamenja divji Turki, hoteč zgrabiti in poklati kristjane, utaborene za obzidjem šmarnogorske cerkve, a da jih je tu ustavila Marija, in so se začele konjem vdirati podkve, pešcem pa noge v skale in da niso mogli naprej in so se potem, preklinjevaje in žugaje Mariji, vrnili nazaj.

Dandanes še velja zagotovo, da ne more mirno iti mimo tega znamenja, kdor ima prav težko vest. Zato se mi ni zdelo čudno, da sem tudi jaz tukaj postal spehan; kajti če bi me že ne bila težila vest, me je težilo gotovo šolsko izpričevalo. Že sem se mislil vrniti nazaj, ker

sem se bal gospoda, če mu pokažem tako izpričevalo — toda še en pogled v mili obraz Marijin, pa se mi je ohladilo srce, in urnejših korakov sem stopal proti vrhu v goro in nabiral besedi za nagovor, s katerim bi se predstavil gospodu in zagovarjal svoje izpričevalo.

„Le lagati ne!“ — so mi oče večkrat rekli, kadar sem prišel še kot otrok iz šole prepozno, ali pa sem bil v šoli tepen, ali sem se kaj strgal, ali če me je kdo zatožil, da sem komu kaj škode naredil. — „Če boš lagal, boš hudo tepen; če pa poveš vse po pravici — no, se bo videlo, če si zaslužil kneftro ali ne.“

Te očetove besede so mi prišle zdaj na misel, ko sem šel od znamenja naravnost po robu proti cerkvi. Naj bo karkoli! Vse povem po pravici, zakaj sem dobil „dvojko“, in če se bo gospod ravnotako obnašal kakor moj oče — no, pa grem križem sveta.

Takih misli dospem na vrh. In kdo je bil prvi, ki sem ga zagledal? Šmarnogorski gospod je sedel v senci na klöpici s knjigo v roki.

„No, no, je že konec šol?“ — me ogovori prijazno in zapre knjigo — „kako je bilo?“

„Slabo!“ — mi pride vzdih iz suhega grla, — „dvojko so mi dali.“

„Ej, ni mogoče!“ — se začudi gospod in stopi proti meni. — „Dvojko? V čem? Imaš izpričevalo s seboj?“

Jaz mu pomolim izpričevalo, on ga razgrne in bere. Jaz mu pa zrem v obraz, pripravljen na vse, kar bi rekel.

„Hm, hm,“ — mrmra, ko pride do zadnjih vrst, — „to že ni dobro.“

„Seveda ni,“ — prikimam jaz.

„Tu sedi na klop in mi povej, kako je to, da imaš vse drugo tako dobro kakor menda malokateri; v matematiki in naravoslovju pa tako slabo. Pa kaj si naredil, da si pokaran tudi v vedenju?“

Ta glas ni bil strog. Bil je mil, kakor bi gospod žaloval z mano vred zavoljo moje nesreče. Zato sem dobil pogum in mu povedal vse, kar se je zgodilo med letom. Ko sem bil gotov, pomaje gospod zopet obžalovaje z glavo in reče:

„Škoda, res škoda! Kaj so pa oče rekli?“

„Nič, še izpregovorili so komaj z mano.“

„Seve, seve, so žalostni. — Drugo leto se boš moral pa že poprijeti tudi matematike in naravoslovja. Naj ti kdo pomaga, ti mu pa to vračaj s pomočjo pri jezikih.“

„Saj ne bo nič več s šolo! O čem bom pa živel, kje dobival obleko in denar za knjige in za druge šolske potrebe?“

„Boš moral biti pač inštruktor.“

„Komu? Repetentu ne da nihče otroka v pouk.“

„Sitno res, da se je tako naredilo. No, saj je še dva meseca čas. Z očetom bom že jaz govoril. Ti pa — kaj boš počel o počitnicah?“

„Na Bled bom šel k Preširnu, pa bo.“

Blizu tak je bil najin pogovor. In čeravno nič kaj veselega srca, sem odšel vendar lajše vesti proti domu. Od gospoda sem bil obdarovan

celó z nekaj šestnicami. Doma sem našel očeta čisto neizpremenjenega. Mati so mi rekli, da bo trajalo najmanj teden dni, preden se jim izkadi jeza.

„Ko bi bil ti manjši, bi te še tepel. Zdaj si pa menda vendar ne upa več,“ — mi pojasnijo mati. — „Najboljše je, da mu greš nekaj dni izpred oči tja k teti ali pa k stricu. Ti bom že jaz nosila jed.“

„Ne, mati! Jaz že vem, kam pojdem,“ — odmajem jaz. — „Saj sem že bil nekoliko po svetu; zdaj grem pa zopet.“

In tako se je res zgodilo. Šel sem k sošolcu, s katerim sva se že prej zmenila, da greva preko Dolenjskega na Štajersko s prošnjo „pauper studiosus sum, peto viaticum“. Ker bi pa moje novo izpričevalo slabo podpiralo ta način potovanja, sem vzel s sabo tudi lansko. Saj mi ni bilo zapisano na čelu, v kateri šoli sem bil. Za četrto pa tudi nisem bil prevelik, ker sem bil v kljub starosti Cahejeve postave, in pod nosom je bilo tedaj videti tudi šele par kocin, ki se pa lahko sproti izpulijo, če bi preveč silile na dan. Na letno številko v izpričevalu pa lahko kane črnilo še profesorju, zakaj bi pa meni ne moglo? Naj bom torej četrtošolec, ki gre z dobrim izpričevalom naprej v peto šolo; ne pa petošolec, ki bo moral čakati drugih in potem z njimi začeti pot iznova.

Pametna misel je bila ta! Mojemu prijatelju — in do tja sošolcu — je bila prav všeč. On je imel pošten „prvi red“. Tako je bilo moje

izpričevalo, čeprav za leto dni mlajše, vendar boljše — in mahnila sva jo nekega jutra po veliki cesti proti Novemu mestu.

Dolenjska stran nama še ni bila znana, dasi-ravno sem jaz enkrat — ko sem imel iti v šolo — z očetom že romal do Novega mesta. Menila sva, da bova dobila tam s pomočjo prošta Arkota, ki je bil prej župnik pri nas, preskrbo zame, pa nisva nič opravila. Takrat sva hodila tako naglo, da nisem videl skoro nobenega kraja ob cesti. Vedel sem le za Višnjo goro, kjer sva prenočila na nekem hlevu v mrvi. Moj tovariš pa je prišel na to stran Ljubljane kvečemu do šrange na Dolenjski cesti. Mimo te smo hodili na botanični vrt, duhat in trgat tisto dišeče zelišče.

Ta moj tovariš je imel popotnico že s seboj. Moje premoženje pa je iznašalo le par šestic. Zato jo kmalu kreneva v farovž ob cesti, in jaz poizkusim svojo srečo s starim izpričevalom. Šlo je. Dobil sem še celó šestico več kot moj tovariš. Hodila sva naglo, prenaglo celó. Prvi dan do Trebnjega! Prenočila sva v senu na hlevu. A drugi dan sva imela vse ožuljene in pretegnjene noge, da sva stokala pri vsakem koraku. Sezula sva zato čevlje in jo mahala bosa po prašni in vroči cesti. Le pred kakim farovžem sva jih zopet obula, kar je bilo pa hudo težko.

Prišla sva do Novega mesta. Tam sva se oglasila pri gospodu proštu, ki je bil meni dal doma listič za birmo. Tega nisem hotel golju-fati s starim izpričevalom, ampak pokazal sem

mu ono iz pete šole ter se podvizal, da mu obrazložim svojo „dvojko“ in izporočim pozdrav od šmarnogorskega gospoda. Gospod prošt je majal z glavo ter mrmral: „Ej, ej, škoda! Tako bistre glave je bil fant, zdaj ima pa dvojko!“ Potem je vprašal, kam gre najina pot, pa je segel v žep in stisnil meni v roko dva goldinarja, mojemu tovarišu pa nekaj šestic. Ta očitna protekcija je tovariša žalila. Nikakor se mu ni zdelo pravično, da jaz — s slabšim izpričevalom — dobim več kot on z dobrim.

Od Novega mesta sva jo krenila ob Krki preko Šmarjete, Mokronoga in Šentjanža na Radeče. Tam nekje sem pa jaz hudo naletel s svojim starim izpričevalom pri gospodu kaplanu. Ko ga namreč gospod prebere, zapazi packo na letni številki, pa mi da izpričevalo nazaj ter vzame v roko, o groza! — naše šolsko letno poročilo. Bes te plentaj — zdaj pa le v tek! Preden je on odprl to poročilo, sem bil jaz že zunaj na stopnicah in tudi čez prag. Zunaj sem se pa spustil v tek, kar so mi dale noge. Šele daleč zunaj vasi, ko sem videl, da nihče ne teče za mano, sem postal in čakal tovariša, ki je kmalu prisopihal za mano.

„Ali te je?“ — ga vprašam in švigam s palico po zraku.

„Kaj me bo? Na, poglej!“

S tem odpre pest in mi pokaže pet šestic ter pravi;

„Ti si prav butelj, ti! Gospod je le pobrskal med knjigami na mizi, pa se je strašno

čudil, ko si jo ti tako naglo popihal. Jaz sem mu rekel, da si preboječ; zato je dal meni te šestice in je rekel, da je to za oba skup.“

„Ali veš, kaj je slaba vest?“ — rečem jaz nato. — „Zdaj imava že toliko potnine, da ne greva na Kranjskem nikamor več ponjo. Jaz že ne, ti pa pojdi za oba, če hočeš. Kaj bi bilo, če bi imel kak gospod šolsko letno poročilo in bi pogledal vanje, pa bi našel mene med „dvojkari“ pete šole.“

Tega sem se držal jaz tudi res natančno. Na Kranjskem nisem več pokazal nikomur svojega izpričevala.

Nadaljna najina pot je bila: pri Radečah čez Savo, od Zidanega mostu po savinjski dolini do Celja, odtam po veliki cesti v Žalec, Sv. Peter, Vransko, Motnik, na Kamnik in domov. Prijetna je bila ta pot. Le preveč je hitel moj prijatelj, kakor bi bila kje zažgala. V drugem oziru pa tudi ni bila ta pot nikakor mikavna. Zato bodi njen popis sklenjen s tem, da sva prišla čez kakih osem dni zdrava nazaj in da sva prinesla domov več nego sva vzela s sabo. Jaz sem prinesel domov tudi sklep, da v družbi ne grem več po svetu. Človek mora hoditi, kakor hočejo drugi, ne pa kakor sam hoče — ali pa je po poti prepir. Od te poti nisem imel nič drugega kot to, da sem površno videl kraje ob cesti. Sklenil sem pa, da jo premerim še kedaj; pa sam, ne v družbi.

Ko sem se bližal dómu, so mi prišli zopet na misel oče. Bog ve, če so že boljše volje? Če

niso, bom pa kar obrnil in šel na Bled k Preširnu. Dobro bi bilo, če bi dobil prej kje mater, da bi mi povedali, káko vreme je doma.

V teh mislih se približam hiši — kar mi buti z njive na uho znani glas:

„No, glej ga no! Kam pa greš? Saj ni nobenega doma. Oče pri Pipanovih lan riflajo, jaz pa tukaj repo plevem. Če si lačen, na, tule je moja malica; potlej bom pa že kaj skuhala.“

Jaz se ozrem in zagledam na njivi mater — zavito napol v plevni kiklji in kvišku sklonjeno, kakor rišejo sfinkso.

„Kako pa je z očetom?“ — sem najprej vprašal.

„Šmarnogorski gospod so bili pri nas, in oče zdaj zopet govoré z mano. Bodo tudi s tabo; le kar na pod pojdi k njim.“

To je bila velika tolažba zame. Grem in dobim očeta res pri delu na skednju.

„No, ali si že doma?“ — so vprašali, ko sem se pokazal med vratmi. — „Nisi bil daleč! S takim izpričevalom se težko kam pride, je-li?“

Njih glas ni bil več tako trd, votel, samo nekoliko zbadljiv. Zato dém jaz tudi nekako šaljivo:

„Precéj daleč sem bil: po Dolenjskem, Štajerskem in Gorenjskem.“

„Tako? Si prišel pač prav lačen domov?“

„Ej, ne! Če hočete z mano, greva v gostilnico. Bom dal za cel bokal, in še klobase in bel kruh bova jedla.“

„Ni mogoče! Tako pa zdaj tudi ne boš hotel biti doma. Midva z materjo sva oba v delu, sam

si pa ne boš hotel kuhati doma! Potlej pa — če vsi izvedo, da si šolo nataknil na kol, ti bodo preveč nagajali.“

„Ne bodo ne,“ — rečem jaz. — „Samo čevlje mi boste nekoliko popravili ali pa si jih bom sam. Potlej pa zopet grem z doma.“

Zvečer smo prišli vsi domov. Oče so vzeli moje čevlje, mati pa moje perilo. Jaz sem jima pa pravil dogodbje s potovanja. A oče so zmeraj vtikali vmes kake sarkastične opombe tako, da bi se bila začela kmalu kregati z materjo. Zjutraj pa, ko so skuhali mati še v temi kosilo, smo šli vsak svojo pot: onadva na delo, jaz pa proti Bledu. Pred hišo so mi rekli oče:

„Dolgo tako ne boš z doma. Brez dela te ne bo nihče dolgo trpel pri hiši. Na šolsko izpričevalo ti pa tudi ne bodo metali goldinarjev. Če kje dobiš kako službo, kar ostani! Saj s šolo tako ne bo nič več. Za takega pisarja ali šomaštra boš že; toliko si se že naučil.“

Bridke so bile te besede! Tako bridke, da sem jih premišljeval do Kranja. Da bi bilo zdaj vsega konec; da bi mi bila vrata do višje izobrazbe v šoli zaprta; da bi postal to, kar postane kdo, ki je izdelal le normalko, realko ali kvečemu pokukal v gimnazijo! Čemu potem moja latinščina, na katero sem bil tako ponosen! Čemu grščina in posebno nemščina! Ne boš, Jaka! Naj pride karkoli: šomašter ali pa celó pisarček, prepisovavec jezičnih napak drugih — pa ne boš! Rajši nič! V šolo pojdem nazaj, čeprav stradam in zmrzujem, da mi bodo pokale

kosti. Rajši knez v razcapani ciganski obleki kakor sluga v zlatu in svili!

Takih misli zagledam Kranj že prav pred nosom. „Otresi se, otresi teh misli!“ si rečem. „Če te vidi kak sošolec v takem stanu, bo mislil, da si bil po poti tepen ali pa da si padel v Savo. Kvišku glavo! Saj sošolci vedo, kako je s tvojim izpričevalom. Nobeden se te ne bo sramoval!“

Res so kmalu pridrli sošolci in višješolci, ko je povedal prvi, ki sem ga srečal, da sem tu. Sešli smo se in se dobro zabavali — tako, da sem jaz pozabil na vse bolečine. Vesel sem bil, kakor bi imel najboljše izpričevalo v žepu. Nekaj sošolcev me je spremilo celó do Naklega. Tam smo vzeli slovo: oni so šli nazaj, jaz pa naprej ves židane volje, da sem komaj čutil trdo cesto pod lahkimi nogami. Rad bi bil videl samegasebe, kako sem korakal s „kratko“ med zobmi, kakor bi bil ves svet moj. Imel sem tudi pipo, a ta je bila v torbi; za tisti dan se mi je zdela prekmetska.

Do Bleda je dobrih šest ur. A kaj to? Ni se še skril solnce za gorovje okoli jezera, ko sem jo primahal do jezera. Na pragu hiše zagledam Gabrielovo gospo mater. Vzamem smodko iz ust in se ponižno odkrijem.

„A, Gabrielov prijatelj,“ — vzklikne gospa, ko me spozna. — „Saj je že tako povpraševal po vas. Gabriel, Gabriel!“ — zakliče v hišo.

Na klic se res prikaže Gabriel s pipo v ustih in s kopico kvart v roki. Ko me zagleda, mi poda roko in reče:

„Ravno prav! Nas je več tukaj in zdaj ‚ški-samo‘. Boš kar lahko pomagal. Mati, prinesite kaj jesti!“

Tak je bil moj sprejem topot na Bledu. Ostal sem tam menda cele tri tedne. Lepo je bilo. Z Gabrielom sva brala, se vozila po jezeru, hodila po gorah, kvartala in igrala na glasovir. Ta inštrument meni ni bil več tako neokreten in neubogljiv. Znal sem že nekaj komadov — vsaj za ples katero. Ta glasovir je bil tudi že bolj stare vrste, a imeniten zato, ker je igrala na njem španska kraljica Izabela, ko je bila v Ljubljani. Preširnov oče ga je potem kupil za lep denar in pravil vsakemu njegovo zgodovino. Zato so gosti radi igrali na njem, čeravno je bil že tako izdelan, da je zaslužil po pravici imek „stara šklemfa“. Zame pa je bil vsekako dober, še predober. Skoro vsakemu je pel lepše kot meni. To me je pa hudo jezilo.

Prijetni so bili ti dnevi na Bledu! Rad bi bil še ostal do konca počitnic. A vest mi tega ni pripustila. Razentega pa je prišla tudi moja obleka v tak stan, da mi je moral že Gabriel pomagati z njo. Ob praznikih pa sem se vendar moral ogibati gosposke družbe.

Pri slovesu mi je rekel Gabriel:

„Jaz te ne gonim proč. Tudi moji ne — toda saj vidiš: moja obleka ti ni prav, ti gleda čez rob. Pa mi kaj piši! Jaz ti bom tudi. Ko bom šel nazaj v Varaždin, se vidiva v Ljubljani.“

Ko pridem z Bleda domov, najdem že oba, očeta in mater, boljše volje. Vdala sta se v

usodo, ki me je zadela. K temu sta izdatno pripomogla gospod župnik in šmarnogorski gospod, ki sta obljubila podporo po moči tudi „cvajtarju“. Skratka: par dni pred sv. Mihielom sva šla z očetom nazaj v Ljubljano in prenesla mojo škrinjo na drugo stanovanje (oče so rekli, da je bilo moje dvojke stanovanje največ krivo). Mene – petošolca – je bilo sicer sram nesti škrinjo z očetom po mestu; zato sem jih pa, držeč škrinjo spredaj, peljal na okoli po bolj zapuščenih ulicah. In prišla sva na Stari trg in naprej še za sv. Florijanom, tam zadaj pod grič po zelo oglajenih nestanovitnih stopnicah v stanovanje dveh ozkih sobic. Gospodinja se je odlikovala po tem, da ni znala nič slovenski. Zato je morala biti njena že odrastla hči tolmač med njo in med očetom. Mene je sprejela jako prijazno z obljubo, da se bova lahko razumela, ker znam nemški. Povedala mi je tudi, da bom sam pri njih. Le opoldne bosta hodila dva brivca na hrano. To pa meni ne bo napoti, ker bom tako jedel zunaj.

Da, jedel zunaj! Toda kje? — Ko sva se preselila z očetom na novo stanovanje, se popraskajo oče za ušesi in mi rekó:

„Zdaj pa pojdi v hiše, kjer si imel prej hrano, in vprašaj, če ti bodo še dajali kosilo. Jaz te počakam na Kapucinskem vrtu pred šterno.“

Jaz grem — toda kako bridka je bila ta pot! Plašen se priplazim v trgovino k prvemu.

Bilo je tam več ljudi, in ko me komi zagleda, me pokaže gospodu. Jaz se ves stresem, a ta reče naglo:

„Da, da, je že dobro. Le zopet pridite kakor lani.“

Skoro ravnotako je bilo pri drugem — in tako sem imel že pet dni v tednu. V tretji in četrti hiši, kjer sem imel le po en dan, so mi pa rekli, da so dobili že drugega, naj grem torej iskat drugam. To me pa ni preveč ustrašilo. Da imam le pet dni kosilo; druga dva bom že prebil. Zato grem dobre volje k očetu, ki so sedeli v „Zvezdi“ na klopi, in ko me zagledajo, pravijo:

„Kako je? Nisi nič dobil, kaj ne? Boš pa stradal, ker mati te ne bodo mogli zakladati, čeprav jaz in gospodje za stanovanje in knjige zložimo skup.“

„Nič ne skrbite, oče,“ — rečem jaz ponosno. — „Je že dobro; kosilo imam kakor lani.“

„Vse dni?“

„Vse!“ — zinem jaz, ker nisem maral povedati, da mi še manjka za dva dni.

„So pač dobri ljudje v Ljubljani,“ — opominjo oče z nekakim humorjem — „Boga zahvali, da imaš take dobrotnike.“

Tako sem prišel nazaj v peto šolo. Oba gospoda duhovnika sta me opominjala pred odhodom z doma, naj se poprimem to leto z vso močjo matematike in naravoslovja, da bom pri nesel domov tako lepo izpričevalo, kakor ga

imam v drugih predmetih. To sem jima tudi trdno obljubil. Oče pa so mi k slovesu še rekli:

„Zdaj si že goden ptič, da si lahko sam iščeš piče in ni treba, da bi ti jo nosila midva stara. Tvoj brat je dve leti mlajši od tebe, pa si že sam služi kruh, čeravno naju ni toliko stal kot ti. Le glej, da si boš sam pomagal naprej!“

Peta šola! Zdaj nisi več vrhunec hriba, na katerega dospeš iz nižave štirih šol, da se od tod ozreš vesel in ponosen; zdaj si ti — peta šola — mlaka, v katero si se šel kôpat, pa si prišel vun tako umazan, da moraš vnovič nazaj v njo, prat se. Ali se boš opral, da boš mogel naprej? Tvoja tolažba je, da nisi sam obtičal v tej mlaki; ko zagledaš nove kopalce, se jim rogaš na glas ali vsaj v pest: „Le čakajte, boste že videli, koliko vas bo ostalo v tej mlaki.“

Pri „konštituiranju“ našega razreda smo se spravili vsi „repetenti“ po klopeh na en kup. Središče pa sem bil jaz. To je bil „Ausschuß“ — odbor. Jaz sem dobil naslov „lord majór“ in priimek „lord“ mi je ostal še dolgo dolgo časa. Mojo jezo nad tistimi, ki so bili kolikortoliko krivi mojega propada, smo zatopili v Gradišču. Jaz sem odpustil vsem, in tako smo si dali ime „stara garda“, ki se je pa pozneje premenilo v priimek „gauner“. Ta priimek je bil časten. Okoli nas so se pa naselili po klopeh posebno škrici, ki imajo povsod tak nos, da se zbirajo radi okoli mogočnih. Preden pa je bil kateri sprejet med „gaunerje“, je moral plačati pošteno

pristopnino v vinu ali pivu. Tako smo bili mi repetenti „élite“ — cvet šole, a jaz sem bil „lord majór“, načelnik „gaunerjev“. Strahovali smo vse škrici in jih devali v kontribucijo. In škrici so pošteno obljubili in odraštovali svoj davek v denarju ali pa v blagu; to je: v žemljah, mesnini, smodkah in v tobaku.

Skraja smo bili repetenti in naši planeti — škrici — le bolj zase. Mi repetenti smo pisano gledali tiste mladiče iz četrte šole, ki so prilezli za nami; a menili se z njimi nismo. Kaj bo tak drobiž, ki je bil za nami! Saj nima nobenega poguma; mi — mi pa smo državno-pravna opozicija: vsi za enega in eden za vse. Škrici morajo biti pa z nami — če ne, bo pela pest ali pa se zapre subvencijski zaklad z nalogami. Kaj bodo počeli „kmetje“, ki ne morejo ali si ne marajo pridobiti naše naklonjenosti! Saj jih je premalo! Mi bomo strahovali ministrstvo, to je: profesorje. Po naši volji se bo poučevalo. Pri novincih ne bo imel profesor dosti podpore, in če bi kateri vendar imel pogum, upirati se nam, saj se bo dal pridobiti — če ne izlepa, pa izgrda. Tisto vladno, to je: profesorjem vdano večino bomo pa že kako ugnali v kozji rog. Saj imamo moč pesti in denarja, pa tudi še intelligence, ker smo že bolj vajeni raznih sleparij kot oni reveži, ki mislijo, da velja povsod le to, kar kdo zna.

To je bil naš politični program. Tega smo v teku leta izvršili povsem, ker smo pripravili vso šolo do opozicije zoper profesorje. Tu iz-

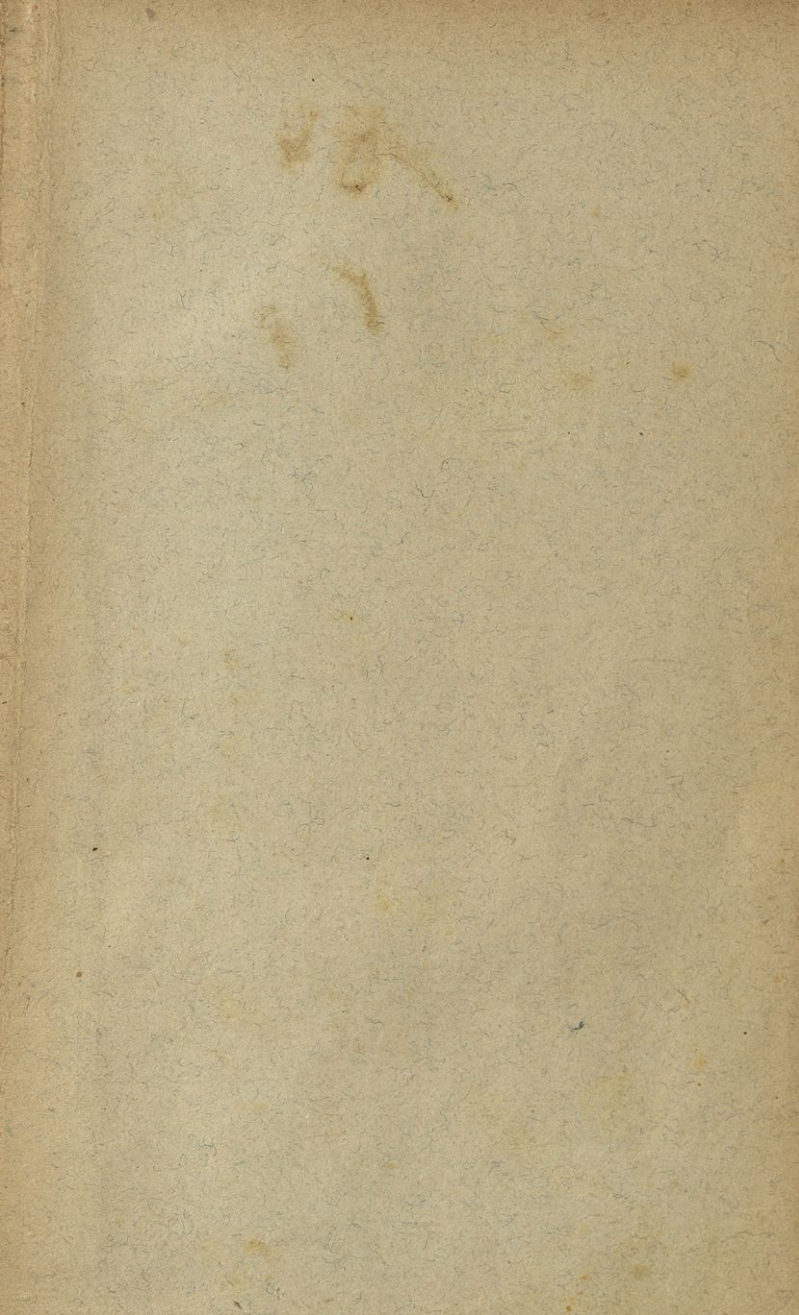
lepa, tam izgrda, tu z obetanjem, tam z žuganjem, tu z obdarovanjem ubogljivih z nalogami in z drugo pomočjo, tam z odrekom vsake pomoči in z izključenjem iz družbe itd. Konec leta je bila naša šola zgled zedinjene države: vsi smo bili en klub enakomislečih.

Kar se mene tiče, sem se zopet lotil izdelovanja nalog za druge — sedanje in prejšnje svoje sošolce; a zdaj že v veliko večji meri. Za latinske domače in šolske naloge je bila takrat v rabi neka knjiga Süpflejeva; to sem jaz prevel vso v latinsko za — 5 gld.! Drugi so jo pa prepisavali in potem dali celó litografirat. Tako je šla stara kupčija z nalogami in s prevodi poglavij naprej. Samo da smo bili vsi previdnejši. Meni je nesla ta obrtnija vsak dan par krajcarjev pa še kako žemljo ali kaj drugega za zobe. To je bilo tem potrebneje in koristneje, ker nisem imel dva dni v tednu hrane, večerje pa noben večer ne.

Moja družba so bili skoro sami meščanski sinovi ali škrici. In to je bilo dobro, ker sem šel včasih s katerim domov na kosilo ali pa na južino ali celó na večerjo. Sin me je tako vpeljal v družino, češ da mu pomagam v šoli. Starši so me pa radi sprejeli; sestre pa, kjer jih je bilo kaj, so me pa radovedno ogledovale in se čudile, „da ta več zna kakor naš, čeravno je tako neokreten, da se še pravilno prikloniti ne zna“. Večkrat sem dobil po takih gosposkih hišah tudi kako obleko, „da bom bolj podoben gosposkim, če hodim z njimi“. Gospoda se pač

sramuje kmeta. Potemtakem je bila moja obleka pisana, kakor skup znesena z vseh vetrov. Še cilinder sem dobil, pa ga nisem hotel nositi. Bilo je namreč brž vse v smehu, če sem ga le poveznil na glavo. Za „pinjo“ že moja glava ni — sem dejal — in zato sem še skoro novo pokrivalo brž nesel k „Johanu“ in ga prodal za 15 krajcarjev.

NARODNA IN UNIVERZITETNA
KNJIŽNICA

COBISS

00000072767

24. VIII. 1946

104 -

